

Doeltreffend Advies: De Effectiviteit van Staatscommissies in het Politieke Domein

Naam: Tim van Vliet

Studentnummer: S1122126

Opleiding: Master Management van de Publieke Sector
Strategie, Advisering en Verandermanagement

Universiteit: Universiteit Leiden
Faculteit van Governance en Global Affairs
Instituut Bestuurskunde

Begeleider: dr. A.D.N. Kerkhoff

Tweede Lezer: dr. J. Christensen

Samenvatting

In deze masterscriptie worden factoren onderzocht die mogelijk de effectiviteit van staatscommissies in het politieke domein vergroten. Het eindrapport van staatscommissies vormt vaak de basis voor beleid, wet- en regelgeving. Dit onderzoek kijkt naar de manier waarop het rapport door de Tweede Kamer wordt behandeld en de mate waarin het rapport leidend is voor het beleid. Een staatscommissie is effectief als het rapport zo min mogelijk politieke reuring in de Tweede Kamer veroorzaakt. Idealiter komen er weinig moties vanuit de Tweede Kamer om de plannen van de bewindspersoon aan te passen. Daarnaast is een staatscommissie meest effectief als het advies volledig wordt overgenomen door het kabinet en zodoende volledig doorwerkt in het beleid. Deze twee indicatoren vormen samen de afhankelijke variabele “effectiviteit in het politieke domein” en geven inzicht in hoeverre en de manier waarop de commissie effectief is geweest. Onderzocht wordt hoe onafhankelijke variabelen de effectiviteit van staatscommissies in het politieke domein beïnvloeden en specifiek vergroten. De onafhankelijke variabelen zijn de ‘politieke inclusie’, ‘overeenkomst rapport-kabinetsstandpunt’, ‘moment van publiceren’ en ‘eenduidigheid van het advies’.

In dit onderzoek is gekozen voor een vergelijkend casusstudieontwerp met een klein aantal onderzoekseenheden. Dit design maakt het mogelijk om naar meerdere factoren te kijken, diepgaande casusstudies te verrichten en onderling te vergelijken. Voor dit onderzoek zijn drie staatscommissies (SC) geselecteerd: SC-Koopmans, SC-Veerman en SC-Elzinga. De SC-Koopmans (1971-1976) behandelde privacywetgeving in het licht van de opkomst van geautomatiseerde registratiesystemen, SC-Veerman (2007-2008) adviseerde over de verdediging tegen het water in het licht van klimaatverandering en SC-Elzinga (1999-2000) verkende de aspecten en implicaties van de invoering van het dualisme in de lokale democratie. Deze commissies behandelden verschillende onderwerpen en waren actief in een relatief breed tijdvlak. Uiteindelijk stond elk van de commissies aan de basis van wetgeving.

Uit de analyse komt naar voren dat de factoren relatief gezien verschillende impact hadden op de effectiviteit van de staatscommissies in het politieke domein. Bij de SC-Koopmans viel op dat het gebrek aan politieke inclusie negatieve invloed heeft gehad op de effectiviteit. Het feit dat de SC-Elzinga en SC-Veerman sterke politieke banden hadden heeft waarschijnlijk bijgedragen aan de vergroting van de effectiviteit. Bij de SC-Veerman was de factor ‘overeenkomst rapport-kabinetsstandpunt’ een relatief grote factor en bij de SC-Elzinga zorgde het ‘moment van publiceren’ buiten het theoretische optimum er juist voor dat de effectiviteit in het politieke domein werd vergroot. Op basis van de onderzochte staatscommissies is naar voren gekomen dat de factoren ‘politieke inclusie’ en de ‘overeenkomst rapport-kabinetsstandpunt’ de effectiviteit in het politieke domein vergroten. De factoren ‘moment van publiceren’ en ‘eenduidigheid van het advies’ vergroten de effectiviteit niet.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	6
1.1 Vraagstelling	7
1.2 Theorie	7
1.3 Methode	8
1.4 Wetenschappelijke Relevantie	8
1.5 Maatschappelijke relevantie.....	9
1.6 Leeswijzer	9
2. Theoretisch kader	10
2.1 Adviescommissies en - colleges	10
2.2 Staatscommissies	10
2.3 ‘Effectiviteit’ van staatscommissies in het politieke domein.....	11
2.4 Onafhankelijke variabelen	13
2.4.1 Politieke inclusie	13
2.4.2 Overeenkomst rapport-kabinetsstandpunt.....	14
2.4.3 Moment van publiceren	15
2.4.4 Eenduidigheid van het advies	16
3. Methode	18
3.1 Design	18
3.2 Verantwoording keuze staatscommissies.....	19
3.3 Operationalisering.....	20
3.3.1 Effectiviteit in het politieke domein (afhankelijke variabele).....	20
3.3.2 Hoeveelheid gevoerd debat	20
3.3.3 Doorwerking in wet- en regelgeving.....	21
3.4 Onafhankelijke variabelen	21
3.4.1 Politieke inclusie	21
3.4.2 Overeenkomst rapport - kabinetsstandpunt.....	22
3.4.3 Moment van publiceren	22
3.4.4 Eenduidigheid van het advies	22
3.5 Interne en externe validiteit.....	24
4. Analyse	26
4.1 Staatscommissie-Koopmans	26
4.1.2 Politieke inclusie	27
4.1.3 Overeenkomst rapport-kabinetsstandpunt.....	29
4.1.4 Moment van publiceren	31
4.1.5 Eenduidigheid van het advies	31

4.1.6 Analyse ‘Hoeveelheid gevoerd debat’	33
4.1.7 Analyse ‘doorwerking in wet- en regelgeving’	34
4.1.8 Samenvatting Staatscommissie <i>Privacy en persoonsregistraties</i>	36
4.2 Staatscommissie-Veerman	36
4.2.2 Politieke inclusie	37
4.2.3 Overeenkomst rapport-kabinetstandpunt	39
4.2.4 Moment van publiceren	40
4.2.5 Eenduidigheid van het advies	41
4.2.6 Analyse ‘hoeveelheid gevoerd debat’	41
4.2.7 Analyse ‘doorwerking in wet- en regelgeving’	42
4.2.8 Samenvatting Staatscommissie <i>Duurzame Kustontwikkeling</i>	42
4.3 Staatscommissie-Elzinga	43
4.3.2 Politieke inclusie	44
4.3.3 Overeenkomst rapport-kabinetstandpunt	45
4.3.4 Moment van publiceren	46
4.3.5 Eenduidigheid van het advies	47
4.3.6 Analyse ‘hoeveelheid gevoerd debat’	48
4.3.7 Analyse ‘doorwerking in wet- en regelgeving’	51
4.3.8 Samenvatting Staatscommissie <i>Dualisme en Lokale Democratie</i>	52
4.4 Overkoepelende analyse	52
4.4.1 Effectiviteit van de staatscommissies in het politieke domein	53
4.4.2 Politieke inclusie	53
4.4.3 Moment van publiceren	54
4.4.4 Eenduidigheid van het advies	54
4.4.5 Overeenkomst rapport-kabinetstandpunt	54
5. Conclusie	56
5.1 Samenvatting en reflectie	56
5.2 Wetenschappelijke relevantie	57
5.2 Maatschappelijke relevantie	58
5.3 Beantwoording hoofdvraag	58
Literatuur	60
Bijlagen	74
Bijlage I Transcriptie minderheidsnota Staatscommissie-Koopmans	75
Bijlage II Overzicht Voorzitter, Leden en ondersteunende leden Staatscommissie-Koopmans	77
Bijlage III Overzicht Eenduidigheid Eindrapport Staatscommissie-Koopmans	79
Bijlage IV Overzicht Voorzitter en Leden Staatscommissie-Veerman	81

Bijlage V Overzicht Eenduidigheid Eindrapport Staatscommissie-Veerman.....	83
Bijlage VI Overzicht moties en amendementen dossier Deltawet.....	87
Bijlage VII Transcriptie Minderheidsstandpunt Van den Berg, Rosenthal en Vonhoff	92
Bijlage VIII Overzicht Samenstelling Staatscommissie-Elzinga.....	94
Bijlage IX Overzicht Eenduidigheid Eindrapport Staatscommissie-Elzinga.....	97
Bijlage X Overzicht moties Wet Dualisering Gemeentebestuur.....	102

1. Inleiding

Het Nederlandse openbaar bestuur maakt veel gebruik van adviescommissies. Volgens sommigen is dat geen gewenste stand van zaken. In de publicatie *Schaduwmacht in de schijnwerpers* stellen Duyvendak en Van de Koppel (2005, p.15-28) dat commissies vaak invloed hebben op belangrijke thema's en stellen deze commissies ter discussie. Commissies zouden in de achterkamers politieke kreukels gladstrijken, rekruteren uit het *old boys* netwerk en weinig transparant zijn. Schultz, Van Twist en Geveke (2008) schrijven zelfs dat "Nederland bestuurt in commissie". In een eerder onderzoek (2006) merkten dezelfde auteurs al op dat een toename van het aantal adviescolleges zou leiden tot sterke groei van het Nederlandse adviesstelsel.

Den Hoed (1995, p.105-106) geeft aan dat het onderzoek naar en discussies over adviescolleges vaak normatief zijn. Daarom is veel gekeken naar de doelmatigheid, doeltreffendheid, kwaliteit en legitimiteit. Den Hoed geeft ook aan dat vooral werd gekeken naar 'de wijze van instelling, samenstelling en werkwijze van adviesorganen, op contacten met parlement en op evaluatie en registratie' (idem, p.106). Hij merkt ook op dat adviesorganen op drie vlakken kwalitatief worden beoordeeld: inhoudelijk, organisatorisch en op het gebruik van het vertrouwen (idem, p.130-131).

Kerkhoff en Martina (2015, p.79) geven aan dat veel onderzoeken en discussies over adviescolleges kampen met een gebrek aan empirische data. Staatscommissies zijn nog minder onderzocht. Met hun resultaten schetsen de auteurs een descriptief beeld van de staatscommissies tussen 1814 en 1970 op basis van empirische data. Echter is dus vooralsnog weinig aandacht besteed aan het effect van commissies in het algemeen en staatscommissies in het bijzonder.

Een staatscommissie krijgt een opdracht van het kabinet en brengt een rapport uit met daarin de verkenning van het onderwerp en de aanbevelingen van de commissie. Na het uitbrengen van het adviesrapport, houdt de commissie op te bestaan. Het kabinet komt vaak op korte termijn met een kabinetsreactie, er worden kamerdebatten gevoerd over het rapport en uiteindelijk worden er delen van het advies omgezet in beleid, wet- en regelgeving.

De rapporten van staatscommissies worden door de wetgever gebruikt om wetgeving en beleid voor te bereiden. Toch zijn daarin verschillen tussen staatscommissies. Lang niet alle staatscommissie staan aan de basis van beleid, wet- en regelgeving. Zo laat de website van de Grondwetscommissies (vrijwel allemaal staatscommissies) zien dat sinds 1917 nagenoeg al het advies van de twaalf commissies op dit onderwerp niet in beleid is omgezet (Grondwetscommissies, z.d.). De redenen hiervan zijn vaak bekend, de politiek is vaak verdeeld over dergelijke Staatsrechtelijke kwesties en het proces van grondwetswijzigingen is (politiek) ingewikkelder dan dat van een gewone wet. Staatscommissies adviseren echter over veel meer onderwerpen dan alleen grondwettelijke kwesties. Een deel van deze staatscommissies is weldegelijk in meer of mindere mate effectief geweest.

Hiernaar is tot nu toe weinig onderzoek verricht. In dit onderzoek wordt daarom een aantal staatscommissies onderzocht die wel tot beleid, wet- en regelgeving hebben geleid en wordt er gekeken naar het relatieve belang van een aantal factoren die invloed hebben op de mate van effectiviteit. In dit onderzoek kan er gesproken worden van een *effectieve* commissie als het advies (grotendeels) is omgezet in beleid, wet- of regelgeving tijdens het wetgevingsproces. De vraag “wat vergroot de effectiviteit van een commissie?” komt dan als vanzelf naar bovendien. Zijn er factoren die positieve (of negatieve) invloed hebben op de effectiviteit van staatscommissies? Het doel van dit onderzoek is het uitzoeken welke factoren mogelijk kunnen verklaren waarom sommige staatscommissies effectiever zijn dan andere. Dit onderzoek gaat kijken in hoeverre de verschillende factoren de effectiviteit van staatscommissies vergroten.

1.1 Vraagstelling

Om dit te onderzoeken, is de volgende hoofdvraag geformuleerd:

Welke factoren vergroten mogelijk de effectiviteit van staatscommissies?

1.2 Theorie

In dit onderzoek wordt voor de eerste keer op theoretisch vlak de effectiviteit van staatscommissies in het politieke domein onderzocht. Deze studie onderzoekt welke factoren invloed hebben die effectiviteit. Onder het politieke domein wordt in deze studie het volgende geschaard: het debat dat wordt gevoerd bij de behandeling van het rapport in de Tweede Kamer en de beleid, wet- regelgeving die voortkomt naar aanleiding van het rapport.

Effectiviteit van een staatscommissie in het politieke domein kan tevens op verschillende manieren worden opgevat, daarom moet dit worden afgebakend. Een staatscommissie is effectief in het politieke domein als het advies zo soepel en zo onaangepast mogelijk door het wetgevingsproces wordt geloodst. Dit zal in het theoretisch kader verder worden toegelicht.

In dit onderzoek worden vier factoren verbonden aan de effectiviteit van staatscommissies. De factor ‘eenduidigheid van het advies’ betreft de mogelijke afwijkingen van het algemene commissiestandpunt door de individuele leden. De factor ‘politieke inclusie’ richt zit op de vertegenwoordiging van de verschillende politieke partijen in de commissie. Bij de factor ‘moment van publiceren’ wordt er gekeken naar de invloed van het publicatiemoment van het commissierapport. Met de ‘overeenkomst rapport - kabinetsstandpunt’ wordt bedoeld in hoeverre het standpunt van het toenmalige kabinet overeenkomstig is met de uitgebrachte adviezen van de commissie. De relatie tussen deze factoren tot de afhankelijke variabele zal in het theoretisch kader verder worden toegelicht.

1.3 Methode

In dit onderzoek is gekozen voor drie geselecteerde staatscommissies die allen op termijn wetgeving hebben opgeleverd. De drie staatscommissies verschillen in de manier en mate waarop zij effectief zijn geweest in het politieke domein. De effectiviteit in het politieke domein wordt gemeten aan de hand van de behandeling van het rapport in de Tweede Kamer en de aard van het beleid, wet- en regelgeving. De factoren worden op basis van empirische data gemeten. Elk van de geselecteerde staatscommissies wordt als losse casus onderzocht en naderhand gezamenlijk vergeleken. De resultaten daarvan zullen worden gebruikt om de effectiviteit van de staatscommissies te verklaren op basis van het causale model dat in het theoretisch kader is onderbouwd. Naast analyses van het rapport en de commissie zelf zal er waar nodig historische context geleverd, onder andere door bij het kopje ‘politieke inclusie’ kort de achtergrond van de verschillende commissieleden kort toe te lichten.

1.4 Wetenschappelijke Relevantie

Zoals Kerkhoff en Martina (2015) aangeven, zijn staatscommissies nog weinig onderzocht. Ook op basis van de andere wetenschappelijke literatuur (BZK, 2006; Den Hoed, 1995; Den Hoed, Keizer & Buevink, 2007; Van Putten, 1982; Schultz, 2010; Schultz e.a., 2006; Schultz, Van Twist & Geveke, 2007; Van Twist e.a., 2009) blijkt dat er wel onderzoek verricht is in het veld, maar dat dit een vrij kleine hoeveelheid betreft. Bovendien richten deze onderzoeken zich op commissies in algemene zin en worden staatscommissies niet als een aparte categorie adviescommissies behandeld (Kerkhoff en Martina, 2015, p.82).

De effectiviteit van staatscommissies in het politieke domein en de relatie tot de factoren die daarop invloed kunnen hebben, is dus vooralsnog niet systematisch onderzocht. In dit onderzoek worden voor het eerst de factoren in kaart gebracht die mogelijk in dit proces van invloed zijn. Daarom voegt dit onderzoek op theoretische vlak toe. Dit onderzoek combineert verschillende invalshoeken die de effectiviteit van staatscommissies meten, wat tot nieuwe inzichten kan leiden over de factoren die de effectiviteit van (staats)commissies beïnvloeden. Verder levert dit onderzoek empirische data op over de geselecteerde staatscommissies. Ook kan de methode die in dit onderzoek gebruikt wordt een raamwerk bieden voor verder onderzoek naar de effectiviteit van (staats)commissies. Verder wetenschappelijk onderzoek naar staatscommissies kan dit onderzoek als stapsteen gebruiken.

Bovendien geeft deze scriptie nuance aan de wetenschappelijke discussie over adviescommissies die door de nota van Wijnand Duyvendak (2004) werd gestart. Hij stelt dat adviescolleges als schaduwmacht functioneren. In dit onderzoek wordt juist beschreven hoe staatscommissies een aparte categorie van adviescommissies zijn, die onder andere vanwege hun publieke profiel niet als schaduwmacht kunnen worden gezien.

1.5 Maatschappelijke relevantie

Naast wetenschappelijke relevantie heeft dit onderzoek ook maatschappelijke relevantie. Inzicht in de effectiviteit van staatscommissies in het politieke domein geeft ook praktische toepassingen voor politici/bewindspersonen, ambtenaren en burgers. Voor die eerste groep kan dit onderzoek van waarde zijn bij het samenstellen van een staatscommissie. Als uit dit onderzoek blijkt dat één of meerdere factoren invloed heeft op de effectiviteit, dan kan er worden gestuurd op basis van deze factoren. Bijvoorbeeld, als de politieke inclusie grote invloed heeft op de effectiviteit dan kan de bewindspersoon hierop anticiperen door voor een bepaalde politieke samenstelling te kiezen. Daarnaast kan het juist zijn dat een bewindspersoon niet gebaat is bij eenduidig advies. In dat geval zou hij of zij ervoor kunnen kiezen om de commissieleden zo te selecteren dat de meningen in de commissie sterk van elkaar verschillen. Het rapport van de commissie zal dan hoogstwaarschijnlijk veel kanttekeningen en minderheidsstandpunten bevatten. Hierdoor krijgt de bewindspersoon ruimte om uit te stellen, andere opties te zoeken of toch de eigen zin door te zetten.

Voor de evaluatie van adviescommissies kunnen ambtenaren de methode van dit onderzoek als leidraad gebruiken voor het meten van de effectiviteit. Door dit onderzoek te gebruiken als basis voor de verantwoording van adviescommissies kan de doelmatigheid beter worden verantwoord naar de burger. De publieke dienstverlening aan de burgers wordt hierdoor verbeterd.

Dezelfde discussie die door Duyvendak (2004) werd gestart, is namelijk ook een maatschappelijke. Dit onderzoek draagt bij aan de discussie, omdat staatscommissies niet specifiek zijn behandeld door Duyvendak. Zo kan dit onderzoek uiteindelijk een bijdrage leveren aan een discussie over het gebruik van publieke middelen met betrekking het gebruik van staatscommissies als instrument. Tenslotte kan het onderzoek een bijdrage leveren aan de legitimiteit van het bestuur door de effectiviteit van het instrument in het openbaar bestuur bloot te leggen. Bovendien kan dit onderzoek een bijdrage leveren aan de kennis over de factoren die bijdragen aan effectieve staatscommissies. Men kan spreken van goed gebruik van instrument en middelen als er is ingezet op het optimaliseren van de onafhankelijke factoren die uit dit onderzoek naar voren komen. Ook dit is uiteindelijk in het voordeel van de burger.

1.6 Leeswijzer

In het theoretisch kader wordt allereerst het begrip ‘staatscommissie’ afgebakend met behulp van de literatuur over staatscommissies en adviescolleges. Ook zal er een korte samenvatting worden gegeven over de eigenschappen, onderwerpen, samenstelling en het gebruik van staatscommissies vanuit historisch perspectief. Ook wordt gedefinieerd wat binnen dit onderzoek onder ‘effectiviteit van staatscommissies’ valt en hoe dat zal worden onderzocht. In de derde en vierde paragraaf worden de afhankelijke en onafhankelijke variabelen behandeld. In hoofdstuk drie wordt de onderzoeksmethode beschreven, de keuze voor de staatscommissies toegelicht en de validiteit besproken. Het vierde hoofdstuk bevat de deelanalyses per staatscommissie en de overkoepelende

analyse. In het laatste hoofdstuk volgen de conclusies, de beantwoording van de hoofdvraag, de terugkoppeling op de wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie en suggesties voor vervolgonderzoek.

2. Theoretisch kader

2.1 Adviescommissies en - colleges

Bovens, 't Hart en Van Twist (2012, p.121-122) omschrijven adviescommissies als een middel van een bestuurder om de omgeving te controleren door informatie te verzamelen en te bundelen. Volgens de auteurs coöpteert de regering de actoren van actie- en pressiegroepen plaats te laten nemen in adviescommissies. Dit kan op meerdere manieren in het voordeel zijn van de regering. Het inwinnen van de deskundigheid en perspectieven van de commissieleden zijn in het voordeel zijn van de regering. Dat commissies niet altijd tot een eenduidig advies komen, geeft de bestuurder paradoxaal meer vrijheid, omdat het ruimte biedt voor verder onderzoek. Daarnaast blijken commissies een probaat middel om conflicten te verminderen. Dit punt wordt onderschreven door meerdere auteurs (Schultz et al. 2008, p.102; Kerkhoff, 2019, p.10-11). Van Doorn (2004) benadrukt in haar masterscriptie dat commissies een waardevolle rol kunnen vervullen binnen de netwerksamenleving. Schultz, Van Twist en Geveke (2006, p.29-30) onderschrijven deze conclusie in een later onderzoek.

2.2 Staatscommissies

Voor dit onderzoek is het van belang om staatscommissies te onderscheiden van andere soorten adviescommissies. De afbakening van staatscommissies ten opzichte van andere adviescommissies is niet eenvoudig. Onder de brede definitie van *adviescommissies* uit Schultz et al. (2006, p.21) vallen staatscommissies gemakkelijk:

“Een (meer of minder omvangrijke) groep mensen die overwegend van buiten het ambtelijk apparaat komt en die de opdracht krijgt om op een bepaald beleidsterrein een bijdrage te leveren aan de aanpak van kwesties, in de breedste zin des woords, in het openbaar bestuur door onderzoek te verrichten, advies uit te brengen, of te bemiddelen tussen belanghebbenden, dan wel de uitvoering van bepaalde maatregelen te helpen stimuleren”

Schultz et al. (2006) onderscheiden drie verschillende soorten adviescolleges: permanente adviescolleges, tijdelijke adviescolleges en eenmalige (ad-hoc) adviescolleges. Staatscommissies zijn grofweg op te vatten als een bijzondere subcategorie van de eenmalige ad-hoc adviescolleges (Kerkhoff & Martina, 2015; Kerkhoff, 2019). Eenmalige adviescolleges hebben een specifieke opdracht en kunnen per ministeriele regeling (dus zonder tussenkomst van het parlement) worden ingesteld. Deze adviescolleges worden ook wel commissies genoemd (Schultz et al. 2006, p.30-31). Dergelijke commissies houden op te bestaan als het eindrapport wordt gepubliceerd. De bestaansduur van een dergelijke commissie is in de regel korter dan vier jaar (Kerkhoff & Martina, 2015, p.80).

Staatscommissies worden in principe door middel van Koninklijk Besluit (KB) door de regering ingesteld (Crijns, 1975; Van den Burg, 1975). Andere adviescolleges worden door middel van een ministeriele regeling of bij wet ingesteld. De samenstelling van staatscommissies is publiekelijk, evenals de opdracht die beiden worden gepubliceerd in het Staatsblad (Kerkhoff, 2019). Daarnaast zijn de onderwerpen gewichtig (Kerkhoff en Martina, 2015, p.81).

Eenmalige adviescolleges hebben volgens Van den Burg (1975, p.441-442) een aantal voordelen. Allereerst zouden dergelijke colleges in de beleidsvoorbereiding meer legitimiteit genieten. Daarnaast hebben zulke colleges meer aandacht voor de lange termijn, terwijl de band met het dagelijkse bestuurswerk niet wordt verbroken. Vis-à-vis vaste adviescolleges heeft de instellende ambtsdrager meer in de gelegenheid tot het ontplooiën van politieke inventiviteit, er is namelijk een minder sterk kader waaraan bewindspersonen gebonden zijn. Het minder sterke kader in combinatie met politieke inventiviteit kan de bewindspersoon gebruiken een dergelijke commissie vleugellam te maken.

Als een bijzondere variant van het type eenmalig adviescollege hebben staatscommissies een minder groot risico op politieke inventiviteit van de bewindspersoon. De publieke aard van staatscommissies geven bewindspersonen minder ruimte tot manoeuvreren. Daarom zouden de instellers gemotiveerd moeten zijn om vooraf rekening te houden met het wetgevingsproces.

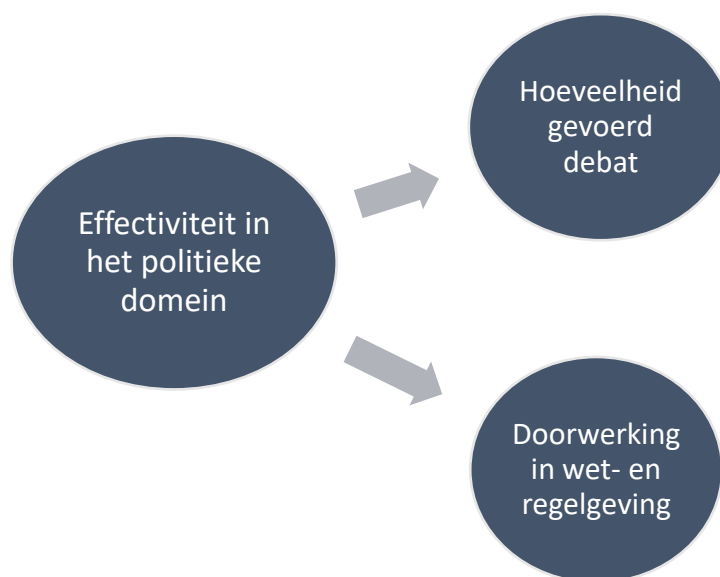
2.3 'Effectiviteit' van staatscommissies in het politieke domein

Duyvendak en Koppel (2005, p.15) schrijven in hun inleiding dat commissies vaak een negatieve rol spelen in de politiek. Commissies zouden achter de schermen consensus bouwen, maar ondermijnen een herkenbare democratie. Politieke meningsverschillen zouden worden weggemasseed buiten het oog van de parlementaire democratie. Maakt dat commissies niet juist effectief? Maken adviescommissies niet juist mogelijk dat de er effectieve voorstellen in de politieke arena komen die anders, in het heetst van de politieke strijd, al waren gesneuveld voordat er ooit over gestemd kan worden?

Dit onderzoek kijkt naar de effectiviteit van het advies in het wetgevingsproces. Van den Burg (1975, p.441) bespreekt kort de opbrengsten van commissiewerk voor ad-hoc adviescommissies en noemt een aantal successen en mislukkingen. Hij voert de op dat moment nieuwe Provinciewet als succesvol voorbeeld aan. Deze wet leunde zwaar op het rapport van de commissie-Prinsen. Een rapport dat in zijn volledigheid in de Nederlandse politiek werd uitgevoerd noemt Van den Burg zeer uitzonderlijk. De regering kan namelijk ook een adviesrapport geheel of gedeeltelijk ter zijde leggen. Vervolgens kan de regering zelf een andere oplossing zoeken.

Maar wat is dan effectiviteit van het advies in het politieke domein? Effectiviteit in het politieke domein kan op verschillende manieren worden gezien. Voor een bewindspersoon is effectiviteit in dit domein simpel gezegd het krijgen van zijn of haar zin, het liefst zonder veel debat. Voor een Kamerlid

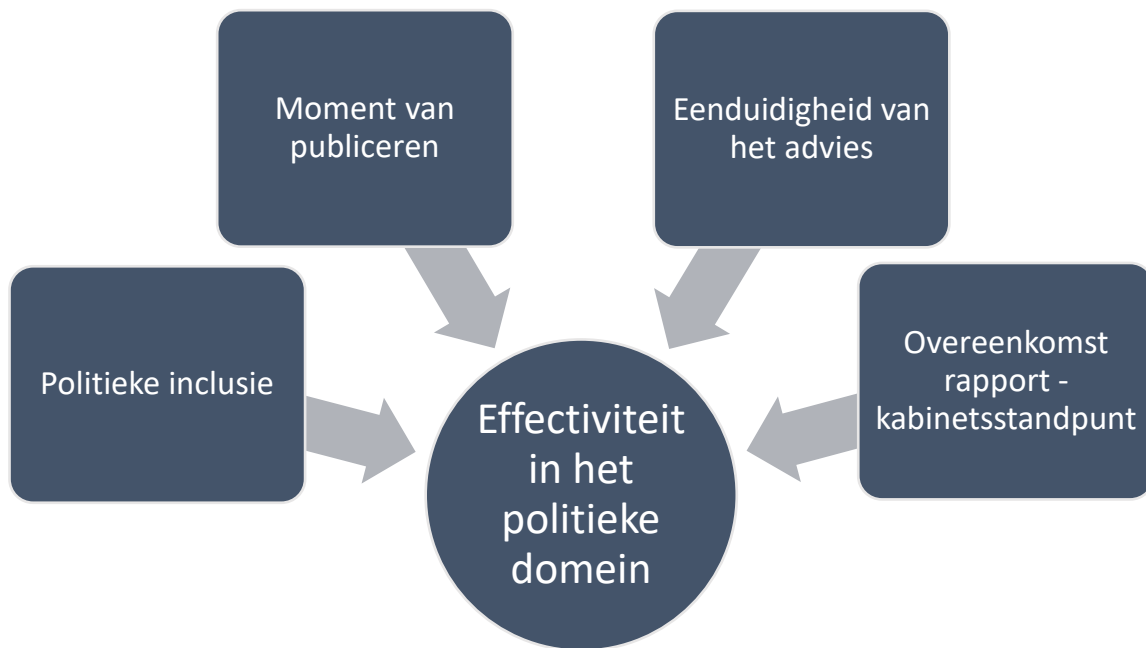
geldt dit ook, effectiviteit betekent het succesvol beïnvloeden van het beleid. In het kader van dit onderzoek is veel debat in de politieke arena is niet effectief als er uiteindelijk geen beleid wordt gevormd. In dit onderzoek is een staatscommissie effectief in het politieke domein als het de weg van de minste weerstand bewandeld. Dat wil zeggen: er hoeft weinig of niets gewijzigd te worden aan de inhoud van het advies in de overgang van advies naar beleid en wet- en regelgeving. Een effectieve staatscommissie heeft dan paradoxaal zowel veel als weinig effect. Een effectieve staatscommissie heeft veel effect in de wet- en regelgeving maar, veroorzaakt tegelijkertijd weinig politieke reuring. Dit is op te delen in twee vlakken: de politieke behandeling van het rapport (variabele: 'hoeveelheid gevoerd debat') en de doorwerking van het rapport in wet- en regelgeving (variabele: 'doorwerking in wet- en regelgeving'). Om de effectiviteit in het politieke domein te onderzoeken zal er een analyse gemaakt worden van deze twee onderdelen. Deze twee onderdelen vormen samen de indicatoren van effectiviteit in het politieke domein, oftewel de afhankelijke variabele (zie figuur 1). De onafhankelijke variabelen en hun hypothetische causale relatie met de afhankelijke variabelen worden in §2.4 toegelicht.

Figuur 1. De afhankelijke variabele en indicatoren

2.4 Onafhankelijke variabelen

De effectiviteit van staatscommissies in het politieke domein staat in dit model onder invloed van een aantal factoren. Hoe deze factoren, oftewel onafhankelijke variabelen, invloed hebben op de afhankelijke variabele zal in de volgende paragraaf worden beschreven en de causale relatie wordt verder onderbouwd. De onafhankelijke variabelen (figuur 2) zijn: de eenduidigheid van het advies, de politieke inclusie, het moment van publiceren en de overeenkomst tussen het rapport en het kabinetsstandpunt.

Figuur 2. De afhankelijke - en de onafhankelijke variabelen

Hieronder worden de onafhankelijke variabelen en de relatie tot de afhankelijk variabele uitgewerkt. Voor elk van de onafhankelijke variabele zijn twee hypothesen geformuleerd, één voor de indicator hoeveelheid gevoerd debat (a) en één voor de indicator doorwerking in wet- en regelgeving (b). Aan het eind van dit hoofdstuk wordt in figuur 3 de figuren 1 en 2 samengevoegd in het causale model.

2.4.1 Politieke inclusie

Bij de samenstelling van de staatscommissie wordt er vanzelfsprekend gekeken naar de politieke kleur van de verschillende leden. Kerkhoff en Martina (2015, p.85-86) concluderen dat de meeste leden van staatscommissies van buiten het ambtenarenapparaat komen. De leden zouden vooral ex-politici, oud-ambtenaren en wetenschappers zijn. De deelname van ex-politici en bestuurders zou volgens Kerkhoff en Martina te verklaren zijn door de noodzaak om vooraf rekening te houden met de toekomstige implementatie van de adviezen van de commissie.

Schultz, Van Twist en Geveke (2008, p.104) schrijven dat een van de instellingsmotieven van een commissie het creëren van draagvlak is. Zij noemen dat een klassiek motief in onze

consensusmaatschappij. Bij het beleidsvoorbereidingsproces kan het een voordeel zijn om al in de commissie de verschillen af te tasten en compromissen te vormen. Een ‘brede’ commissie zou volgens hen een afspiegeling zijn van verschillende belangen en deskundigen.

In dit onderzoek wordt de deskundigheid niet in relatie gebracht met de effectiviteit van de staatscommissie in het politieke domein. Aangenomen wordt dat alle leden deskundig zijn. Ten eerste, omdat kennis, expertise en gezag van leden uiteraard nodig is om advies geaccepteerd te krijgen. Ten tweede, maakt het zeer publieke karakter van staatscommissies het des te lastiger om een ondeskundig persoon in de staatscommissie te laten plaatsnemen. Omdat Kerkhof en Martina (2015) al aangeven dat er vaak oud-politici in commissies plaatsnemen is Een analyse op basis van politieke kleur is voor de hand liggend. Ter ondersteuning van de algemene context van de commissie zal in de analyse van dit onderzoek wel van iedere staatscommissie een beknopte beschrijving worden gegeven op van de (werk-)achtergrond, expertise en opleiding van de leden. Dit wordt echter niet verder geanalyseerd of in verband gebracht met de effectiviteit van de commissie in het politieke domein.

In dit onderzoek zal worden bekeken in hoeverre politieke partijen uit de Tweede Kamer in de staatscommissies vertegenwoordigd zijn. De verwachting is dat er bij voor het uitbrengen van het advies al de nodige politieke meningsverschillen zijn gladgestreken. (Oud-)leden van politieke partijen die zitting nemen in de commissie behartigen de belangen van hun partij door invloed uit te oefenen op het advies van de staatscommissie. Een brede, politiek inclusieve commissie kan beter de verschillende belangen vertegenwoordigen en een stabiele consensus bouwen. Hoe meer meningsverschillen voor de behandeling van het rapport zijn gladgestreken, hoe minder er in de politieke arena gedebatteerd hoeft te worden. De staatscommissie is dan effectiever in het politieke domein. Daarentegen is een ‘smalle’ commissie minder in staat om een (stabiele) consensus te vormen, omdat er minder partijen vertegenwoordigd zijn in de commissie. Hieruit volgt dat er mogelijk meer debat (effect) is in de Tweede Kamer, omdat de politieke partijen die geen onderdeel waren van een commissie alsnog invloed willen uitoefenen op het beleid. Dat levert meer debat op en zorgt mogelijk voor mindere doorwerking van het advies in het beleid. Een dergelijke ‘smalle’ commissie is dus minder effectief.

Hypothese 1a: Hoe politiek inclusiever de commissie, hoe minder debat er plaats vindt in de politieke arena.

Hypothese 1b: Hoe politiek inclusiever de commissie, hoe meer van het advies van de commissie wordt omgezet in beleid, wet- en regelgeving.

2.4.2 Overeenkomst rapport-kabinetsstandpunt

De verwachting is dat als het advies van de staatscommissie overeenkomt met de standpunten van de regering dan is de kans groter dat het advies wordt overgenomen. Immers, als het advies van de

staatscommissie dicht bij het voorgenomen kabinetsstandpunt ligt, is de kans groter dat een bewindspersoon aan de hand van het eindrapport beleid gaat maken. Uitgaande van een kabinet dat een meerderheid heeft in de Tweede Kamer, zal een rapport dat adviseert in lijn met het kabinetstandpunt redelijk effectief door zowel de debatten komen, als door het beleidsvormingsproces. Om een uitspraak hierover te kunnen doen, wordt het adviesrapport van de staatscommissie vergeleken met het kabinetsstandpunt.

Hypothese 2a: Hoe groter de overeenkomsten tussen het advies en het regeringsstandpunt, hoe minder debat er plaats vindt in de politieke arena.

Hypothese 2b: Hoe groter de overeenkomsten tussen het advies en het regeringsstandpunt, hoe meer van het advies wordt omgezet in beleid, wet- en regelgeving.

2.4.3 Moment van publiceren

Schultz et al. (2008, p.103-104) schrijven dat de meeste commissies een jaar na de start van een nieuw kabinet worden ingesteld. Ook zien zij een piek in de publicatie van rapporten vanaf een jaar voordat het volgende kabinet van start gaat: een jaar voor de verkiezingen worden de meeste rapporten opgeleverd.

Volgens Schultz en anderen kan de timing van het publiceren van het rapport invloed hebben op de effectiviteit ervan. Zowel de instellende bewindspersonen als de leden van de commissies zelf hebben het idee dat de invloed van het advies deels afhangt van het moment van agendering. Een mogelijkheid is dat de timing van instelling en het publicatiemoment samenhangt met de ambtsperiode van bewindspersonen. De timing kan verschillende gevolgen hebben: het kan zorgen voor uitstel van beleid, een verdere verkenning vereisen, nopen tot het bedenken van een uitweg of het vergoten van draagvlak. Deze processen zouden dus kunnen invloed hebben op de effectiviteit van de staatscommissie in het politieke domein. Daarnaast kunnen nabijheid van een verkiezing of een crisis helpen om de wetgeving en/of het beleid sneller of juist langzamer door de Tweede Kamer te loodsen. Ook dit kan de effectiviteit beïnvloeden. Het feit dat Schultz en anderen een jaar voor de verkiezingen een piek zien in de publicaties van adviesrapporten lijkt een indicatie te geven dat het publicatiemoment binnen een jaar van de verkiezingen voordelig is.

Voor dit onderzoek zijn de verkiezingen het uitgangspunt als het gaat om de invloed van het moment van publiceren op de effectiviteit van het rapport. Een jaar voor of na de verkiezingen wordt hierbij als afkappunt gebruikt. Daarnaast wordt er ook gekeken naar acute crisis binnen een jaar voor en na het publiceren van het rapport. Onder crisis vallen in dit onderzoek grote rampen, of gebeurtenissen die een noodsituatie veroorzaken die het politieke stelsel ernstig verstoren. Hoewel andere omstandigheden (zoals extreme drukte op de politieke agenda zoals de Algemene

Begrotingsbeschouwingen) ook invloed zouden kunnen hebben, zijn deze slecht te meten en daarom niet opgenomen in dit onderzoek.

Hypothese 3a: *Staatscommissies die hun rapport publiceren binnen een periode van één jaar voor of na de verkiezingen hebben een grotere kans effectief te zijn in het debat.*

Hypothese 3b: *Staatscommissies die hun rapport publiceren binnen een periode van één jaar voor of na de verkiezingen hebben een grotere kans dat het advies wordt omgezet in beleid, wet- en regelgeving.*

2.4.4 Eenduidigheid van het advies

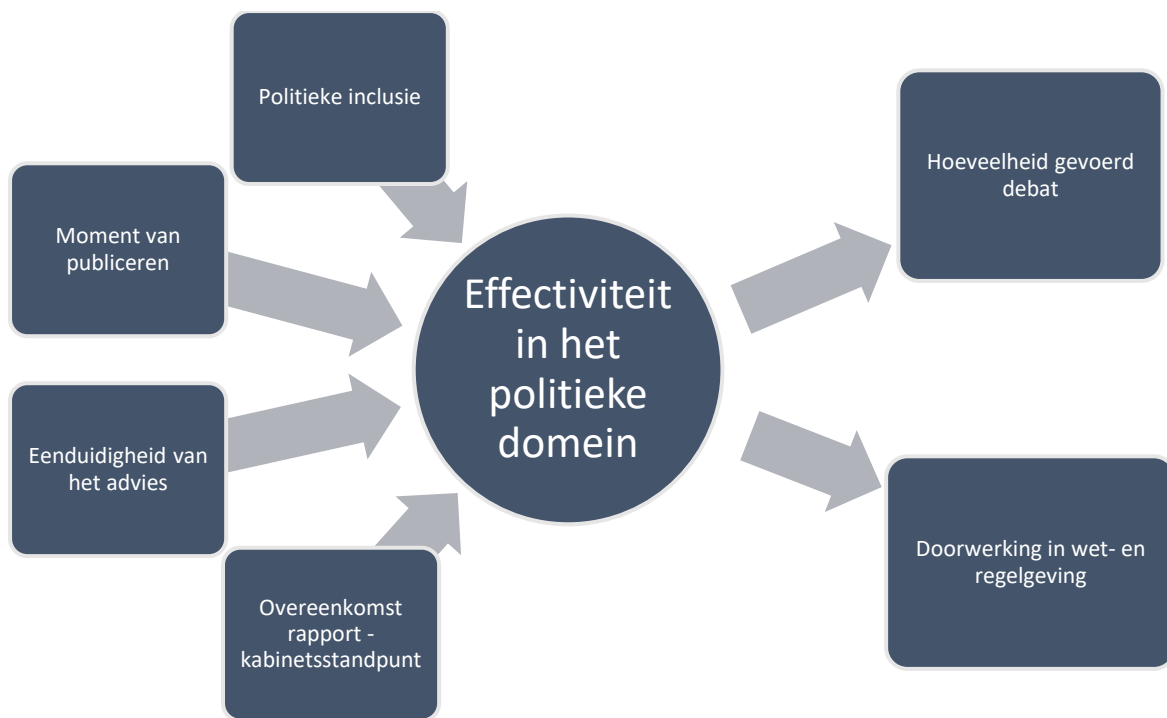
De hypothese in dit onderzoek is dat voor de effectiviteit van het rapport op de politieke besluitvorming van belang is dat de commissie eenstemmig advies uitbrengt. Als een eindrapport veel minderheidsstandpunten bevat, heeft de Tweede Kamer de mogelijkheid om die verdeeldheid van de commissie aan te grijpen tijdens het debat. Meer verdeeldheid bij de commissie zou zo kunnen leiden tot meer ruimte voor politiek debat, waardoor er meer ruimte is voor sturing op het beleid door de Tweede Kamer. Een bewindspersoon kan dezelfde ruimte ook gebruiken. Deze ruimte kan de doorwerking van het advies in het beleid verminderen en tegelijkertijd meer debat veroorzaken. Dit maakt de staatscommissie minder effectief. Bij eenstemmig advies is er minder ruimte voor de bewindspersoon om van het advies af te wijken. Tegelijkertijd is er minder ruimte voor debat. In dit geval is de effectiviteit van de commissie dus groter.

Hypothese 4a: *Hoe eenduidiger het advies van de commissie, hoe minder debat er plaats vindt in de politieke arena.*

Hypothese 4b: *Hoe eenduidiger het advies van de commissie, hoe groter de kans dat het advies van de commissie wordt doorgezet in beleid, wet- en regelgeving.*

Hieronder staat het causale model (figuur 3), dat is opgesteld op basis van het hierboven beschreven theoretische kader. De vier factoren hebben invloed op het politieke domein, dat wordt gemeten aan de hand van twee indicatoren (debat en wet- en regelgeving).

Figuur 3. Causale model voor de effectiviteit van staatscommissies in het politieke domein.

3. Methode

In dit hoofdstuk wordt eerst het design van dit onderzoek omschreven. Hierin wordt de keuze voor het onderzoeksdesign toegelicht inclusief de sterke en zwakkere punten van dit design (§3.1). Vervolgens wordt de keuze voor de geselecteerde staatscommissies onderbouwd en het effect van deze keuze op het onderzoek besproken. (§3.2). In §3.3 worden de afhankelijke variabelen geoperationaliseerd, in §3.4 gebeurt dit met de onafhankelijke variabelen. Als laatste worden de betrouwbaarheid van dit design en de interne en externe validiteit behandeld (§ 3.5).

3.1 Design

In dit onderzoek wordt gekeken naar de factoren die mogelijk de effectiviteit van staatscommissies in het politieke domein vergroten. Om goed antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag is er gekozen voor een vergelijkende casusstudie met relatief homogene onderzoekseenheden (Van Thiel, 2013, p.103-104). Volgens Toshkov (2016, p.167-168) is dit design als een vorm van een quasi-experiment, omdat de geïncludeerde staatscommissies niet willekeurig zijn gekozen. Er is gekozen om op de afhankelijke variabele te selecteren. Dit wordt in §3.2 verder toegelicht. Dit onderzoeksdesign is het type *small-N comparative design* (Toshkov, p.258-261). Toshkov beschouwt dit soort onderzoek als een combinatie van *within case analysis* en *cross case analysis*. Het voordeel van een dergelijk hybride design is dat deze zowel diepgaand als onderling vergelijkend onderzoek mogelijk maakt en derhalve uitermate geschikt is voor de bevestiging of aanscherpen van eerdere bevindingen. Dat is voordelig voor dit onderzoek, omdat dit een verkennend onderzoek is dat naar meerdere factoren kijkt. Dit hybride karakter leent zich voor zowel inductief als deductief onderzoek. Van Thiel (2013, p. 106) onderschrijft dit punt. Voor dit onderzoek is dit van belang, omdat er geen eerder onderzoek is gedaan naar factoren die de effectiviteit van staatscommissies vergroten.

Het gekozen design heeft echter ook beperkingen. Van Thiel geeft aan dat casusstudies met een gering aantal onderzoekseenheden (in dit geval $n = 3$) mogelijk problemen krijgen met betrouwbaarheid en validiteit. Om de betrouwbaarheid van dit onderzoek te vergroten is gekozen voor triangulatie van de variabelen. Dat wil zeggen dat de data van de variabelen in dit onderzoek waar mogelijk uit meerdere bronnen worden verzameld. Toshkov noemt dezelfde problemen als Van Thiel. Toshkov noemt daarnaast het kleine aantal onderzoekseenheden als gevaar. Bij een klein aantal onderzoekseenheden kan de relevantie van een variabele gemist worden die bij een grotere N wel naar voren was gekomen. Om dat tegen te gaan pleit Toshkov voor een kwalitatief diepgravende casusstudie, voordat er onderling wordt vergeleken. Een ander nadeel van dit design is dat het minder geschikt is voor het aantonen van heterogene of zwakkere verbanden. Echter, vanwege de verkennende aard van dit onderzoek is dit waarschijnlijk niet problematisch.

Elke commissie wordt als losse casus onderzocht. Eerst zal de afhankelijke variabele worden gespiegeld aan de onafhankelijke variabelen. Daarna wordt het relatieve belang van de factoren in de casus toegelicht. Verschillen in de manier waarop de staatscommissies effectief zijn geweest kunnen mogelijk inzicht geven het relatieve belang van een onafhankelijke variabele. Vervolgens worden de commissies onderling vergeleken om te bepalen of de gevonden causale relaties op basis van de onderzochte staatscommissies generaliseerbaar zijn.

Vanwege de keuze om meerdere factoren te onderzoeken is het aantal onderzochte staatscommissies klein. Dit biedt de ruimte voor een verkennend onderzoek met meerdere factoren die mogelijk de effectiviteit van staatscommissies in het politieke domein te vergroten. Voor het onderzoeken van meerdere variabelen zijn twee redenen. De bredere opzet verkleint het gevaar dat er voor één variabele wordt gekozen die uiteindelijk geen verklaring blijkt te zijn. Daarnaast is de werkelijkheid vaak complexer dan één onafhankelijke variabele. Het versturende effect van één of meerdere niet onderzochte factoren had grotere impact gehad bij een onderzoek naar één factor.

3.2 Verantwoording keuze staatscommissies

De geselecteerde staatscommissies zijn SC-Koopmans, SC-Veerman en SC-Elzinga. Deze selectie is allereerst gebaseerd op het feit dat van deze staatscommissies de eindrapporten beschikbaar zijn. Ook de documenten van de behandeling van het rapport in de Tweede Kamer zijn toegankelijk. Zoals hierboven beschreven moeten de geselecteerde staatscommissies homogeen zijn. Dit is bij deze drie casus het geval. Bij alle drie is het advies van de staatscommissies uiteindelijk omgezet naar beleid, wet- of regelgeving. Hoewel het resultaat dus op het eerste oog uiteindelijk overeenkomstig is, zijn er wel degelijk verschillen in de manier waarop de commissies effectief zijn geweest. Bekend is dat de commissie-Elzinga haar advies op relatief korte termijn omgezet zag worden in de wet Dualisering gemeentebestuur (Eerste Kamer, 2002). Daarentegen omschrijft Holvast (2016) de commissie-Koopmans later als een trage wegbereider van de huidige Wet Bescherming Persoonsgegevens. Het rapport van de commissie-Veerman leidde op relatief korte termijn tot het Nationale Waterplan en de Deltawet. Uiteindelijk stonden dus elk van de onderzochte commissies aan de basis van wetgeving.

De onderwerpen van de gekozen staatscommissies zijn divers, van relatief technische onderwerpen tot staatsrechtelijke aangelegenheden. De Staatscommissie-Koopmans was actief van 1972 tot 1976 behandelde de bescherming persoonsgegevens, de Staatscommissie-Elzinga (1999-2000) adviseerde over de dualisering binnen de lokale democratie, de Staatscommissie-Veerman adviseerde in 2008 na een jaar onderzoek over de kustontwikkeling. De Staatscommissie-Koopmans verkende relatief onontgonnen terrein, in het licht van de opkomst van nieuwe technologieën. Veerman vormde in essentie een vervolg op de Deltacommissie uit 1953. Een vergelijking tussen de Staatscommissie-Veerman en de Deltacommissie uit 1953 zou op het eerste oog voor de hand liggen. Dit is echter niet gedaan, omdat de documenten uit de jaren '60 verre van compleet waren. Elzinga verrichtte een

praktische verkenning van de invoering van het dualisme in de lokale democratie. Deze diversiteit heeft zowel voor- als nadelen. Direct onderling vergelijken wordt lastiger, omdat de advisering op verschillende beleidsterreinen zit. Het voordeel is dat hierdoor een breder beeld van de effectiviteit van staatscommissies kan worden geschetst.

Ook de periodes waarin deze staatscommissies actief zijn geweest verschilt. De drie commissies waren actief tussen 1972 en 2008. Wat betreft het publicatiejaar is de Staatscommissie-Koopmans (1976) een buitenbeentje. De publicatiejaren van de Staatscommissie-Elzinga (2000) en Staats-Veerman (2008) lagen dicht bij elkaar.

3.3 Operationalisering

3.3.1 Effectiviteit in het politieke domein (afhankelijke variabele)

In deze paragraaf worden de afhankelijke en onafhankelijke variabelen geoperationaliseerd. Voor elk van deze variabelen zal duidelijk worden gemaakt hoe en waar deze gemeten worden en op welke manier deze zullen worden geanalyseerd.

3.3.2 Hoeveelheid gevoerd debat

De hoeveelheid gevoerd debat is de eerste indicator van de afhankelijke variabele. In het debat behandelt de Tweede Kamer het eindrapport van de commissie en de plannen van de bewindspersoon. Hierin staan de moties centraal. Bij dit onderdeel van de analyse zal er worden gekeken naar de moties, omdat deze een indicatie geven van de hoeveelheid punten die de Kamer wil aan passen en wat de aard van de bijsturing was op basis van de inhoud van de motie. De stemmingen geven een indicatie van wat er met de motie is gebeurd en welke partijen de motie steunden.

Voordat er over de motie gestemd wordt, kan de bewindspersoon reageren op een motie: deze kan hij of zij overnemen, aan het oordeel van de Kamer laten, ontraden, onaanvaardbaar noemen of verzoeken aan te houden. Het resultaat van de motie kent zes verschillende opties: de motie kan worden aangehouden (nog niet in stemming gebracht, mogelijk om te kijken hoe iets zich ontwikkelt), een motie kan worden aangenomen als een meerderheid van de aanwezigen voor stemt, een motie kan worden ingetrokken door de indieners, een motie kan worden overgenomen (waarbij de bewindspersoon aangeeft zich te kunnen vinden in de strekking van de motie waardoor er niet gestemd hoeft te worden), een motie kan komen te vervallen indien er twee maanden na het aanhouden niet over gestemd is, of een motie kan worden verworpen als er geen meerderheid voor is onder de aanwezigen. Van de moties en het resultaat ervan zal een overzicht worden gemaakt. Met dit laatste wordt gekeken naar wat de bewindspersoon met de motie voornemens was, of wat ermee is gedaan in het beleidsvormingsproces. De Handelingen van de Tweede Kamer zullen hiervoor als bron worden gebruikt. Deze worden, samen met de moties, uit het digitale archief van de Tweede Kamer gehaald (Officiële Bekendmakingen, z.d.).

Moties die worden aangenomen gelden als een bijsturing van het beleid dat de bewindspersoon gemaakt heeft op basis van het rapport. Daarvoor is het van belang om de inhoud van de motie en het rapport te vergelijken. Een motie kan namelijk tegen de plannen van de bewindspersoon zijn, maar in lijn met het advies van de commissies. Bij de analyse zullen de moties worden geanalyseerd op het aantal, de aard en doel van de motie, de achtergrond van de indiener en eventuele medeondertekenaars, wat er met de motie is gedaan en hoe erover gestemd is in de Tweede Kamer. De resultaten hiervan worden besproken en in een tabel overzichtelijk gemaakt.

In het geval dat er onvolledige documenten of geen gegevens van de ingediende moties zijn, wordt er naar amendementen gekeken en wat de bewindspersoon daarmee heeft gedaan. Dit geeft een benadering van de invloed van de Tweede Kamer op het wetsvoorstel. Om dit te onderzoeken zal het voorstel van wet voor en na het indienen van de amendementen worden vergeleken. Om de invloed van de Tweede Kamer duidelijk te scheiden van de andere mutaties zal er alleen gezocht worden naar veranderingen in de artikelen die in de amendementen worden genoemd.

3.3.3 Doorwerking in wet- en regelgeving

Deze analyse zal zich richten op de beleidsuitvoering in de vorm van o.a. wet- en regelgeving, instelling van vaste adviescolleges of uitvoeringsorganen. Hierbij zal gebruik worden gemaakt van een onderzoek naar de wetten die tot stand zijn gekomen naar aanleiding van het rapport. Voor de wetten zelf zal gebruik worden gemaakt van de overzichtswebsite www.wetten.nl. Daarnaast zal gebruikt worden gemaakt van wetenschappelijke beschouwingen van de wet en het wetgevingsproces. Per commissie zal er een analyse gemaakt worden van het wetgevingsproces, de tijdsperiode tussen het indienen eerste wetsvoorstel (op basis van het rapport), de publicatie in het Staatsblad en in hoeverre het beleid, de wet- en regelgeving het advies van de staatscommissie volgt.

3.4 Onafhankelijke variabelen

3.4.1 Politieke inclusie

De politieke inclusie van de staatscommissie staat centraal. De politieke kleur van de commissieleden zal hiervoor worden gespiegeld aan de politieke samenstelling van de Tweede Kamer tijdens de werkzaamheden van de staatscommissie. Hierbij wordt gekeken naar eventueel lidmaatschap van een politieke partij, een politieke loopbaan of andere aanwijzingen die reden geven om de conclusie te staven dat een commissielid een bepaalde politieke kleur had.

Als achtergrondinformatie zal in dit onderzoek per individueel lid een beknopt beeld worden geschetst op basis van onder andere de toenmalige functie, de opleiding, de loopbaan om een algemeen beeld van de staatscommissies te schetsen. Gegevens van de commissieleden zullen onder andere uit de CV's van de leden zelf worden gehaald. Deze gegevens worden echter niet verder geanalyseerd in relatie tot de effectiviteit van de staatscommissie in het politieke domein.

De analyse van het politieke landschap bekijkt de politieke verhoudingen in het kabinet en in de Tweede Kamer. De gegevens hiervan zullen worden verzameld van de website www.parlement.com waar de historische samenstelling van de Kabinetten vanaf 1945 tot heden beschikbaar zijn. Deze gegevens zullen naast de samenstelling van de commissie worden gelegd en worden vergeleken. Mits van belang bij het wetgevingsproces zal er ook aandacht zijn voor de samenstelling van de Eerste Kamer als op basis van historische bronnen blijkt dat deze een belangrijke rol heeft gespeeld bij het wetgevingsproces.

3.4.2 Overeenkomst rapport - kabinetsstandpunt

Deze analyse vergelijkt het advies van de staatscommissie met het standpunt van het kabinet. Het standpunt van het kabinet zal worden bepaald op basis van de kabinetsreactie op het rapport, het regeerakkoord en Troonrede van het zittende kabinet na publicatie van het rapport. Niet alleen zal er gekeken worden naar de verschillen en de overeenkomsten tussen het rapport en het kabinetsstandpunt, maar ook naar de punten van het commissieadvies die niet worden genoemd in de drie kabinetsdocumenten. Als bronnen voor deze documenten zal de website www.parlement.com gebruikt worden en het digitale archief van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal.

3.4.3 Moment van publiceren

Schultz en anderen (2008, p.103-104) bieden het raamwerk voor de analyse van het moment van publiceren. Het publicatiemoment zal worden bepaald aan de hand van het eindrapport zelf. Vanaf dat startpunt zal er worden gekeken naar de eerstvolgende Tweede Kamerverkiezingen en wordt er gekeken of deze binnen de bandbreedte van een jaar na de publicatie van het rapport zijn gehouden. Om een uitgebreider beeld te krijgen van de verkiezingscyclus rondom het publiceren van het rapport zal er ook worden gekeken naar de laatste verkiezingen voor de publicatie. Wederom zullen de gegevens worden verzameld van de website www.parlement.com.

Zoals in §2.4.2 beschreven zal er ook ruimte zijn voor eventuele crisis die mogelijk invloed hebben gehad op de effectiviteit van de staatscommissie. Voor dit gedeelte van de analyse zal gebruik worden gemaakt van historische bronnen van de periode waarin de staatscommissie actief was en voor een periode van 5 jaar na publicatie om vast te stellen of er sprake is van een crisis. Als er geen sprake was van een crisis zal dit niet worden vermeld.

3.4.4 Eenduidigheid van het advies

Om de eenduidigheid van het advies te meten wordt er gekeken naar de minderheidsstandpunten in het eindrapport van de staatscommissie. Hiervoor wordt er eerst gekeken naar het aantal onderdelen waar de commissie advies over uitbrengt. Vanuit dit overzicht wordt er vervolgens vastgesteld welke leden afwijken van het meerderheidsstandpunt. Het is ook mogelijk dat er per advies meerdere minderheidsstandpunten zijn. Per standpunt wordt er berekend hoeveel procent van de leden afwijken van het meerderheidsstandpunt. Hieruit kan de eenduidigheid van het advies worden berekend.

Hieruit volgen percentages van de eenduidigheid van het advies: hoeveel procent van het advies wordt door de gehele commissie gesteund, hoeveel procent van de leden steunen het meerderheidsstandpunt, hoeveel procent van de leden steunen minderheidsstandpunt B, etc. Bij de analyse zal een beknopte beschrijving worden gegeven van het aantal en de inhoudelijke aard van de minderheidsstandpunten. Op basis van die gegevens zal de eenduidigheid van het advies worden bepaald.

Tabel 1. Operationalisatiestabel.

Afhankelijke variabele	Indicator	Items	Actie	Bron
Effectiviteit in het politieke domein	- Hoeveelheid gevoerd debat	- Moties	Analyse ingediende moties: - achtergrond, aard en doel van de motie - reactie bewindspersoon - stemmingen	Digitaal Archief Tweede en Eerste Kamer der Staten-Generaal www.officielebekendmakingen.nl
	- Doorwerking in wet- en regelgeving	- Wetgevingsproces	Analyse: - Eindrapport - Wettetekst Wetenschappelijke beschouwingen - Evaluaties	Digitaal archief Tweede en Eerste Kamer der Staten-Generaal www.officielebekendmakingen.nl , www.wetten.nl Wetenschappelijke artikelen, beleidsevaluaties
Onafhankelijke variabelen				
1. Politieke inclusie	Mate van overeenkomst tussen politieke achtergrond en voorkeur van de commissieleden en de samenstelling van de Tweede kamer in die periode.	- Politieke achtergrond leden - Lidmaatschap politieke partijleden - Zetelverdeling Tweede kamer	Vaststellen lidmaatschap politieke partij, contrasteren samenstelling commissie met Tweede Kamer	CV van de leden, profielen leden Historische samenstelling Tweede Kamer via parlement.com
2. Overeenkomst rapport-	Mate waarin de adviezen uit het rapport overeenkomen	- Kabinetsreactie	- vergelijkend onderzoek tussen	Digitaal Archief Tweede en Eerste

kabinetsstandpunt	met de standpunten van het toenmalige kabinet.		standpunten SC en kabinet	Kamer der Staten-Generaal www.officielebekendmakingen.nl
			- verwijzingen naar de SC - verwijzingen naar beleid, wet- en regelgeving naar aanleiding van de SC	
		- Regeerakkoord - Troonrede		
3. Moment van publiceren	Datum publicatie < 1 jaar voor of na verkiezingen	- datum publicatie rapport - data verkiezingen voor en na de publicatie	Analyse termijn publicatie-verkiezingen	www.parlement.com
4. Eenduidigheid van het advies	Mate waarin adviezen van de commissie unaniem worden gesteund door alle leden, of dat individuele leden minderheidsstandpunten hebben geformuleerd.	- minderheidsstandpunten - minderheidsnota's	Analyse aard en aantal minderheidsnota's en minderheidsstandpunt en, berekening eenduidigheid	Eindrapporten staatscommissies

3.5 Interne en externe validiteit

In paragraaf 3.1 werden al kort de zwakkere kanten van het design van dit onderzoek genoemd. Toshkov (2016, p.259) noemt het geringe aantal van een dergelijk design problematisch, omdat de onderzoeker dan niet uit kan gaan van de wet van grote aantallen om de ruis uit het onderzoek te filteren. Van Thiel (2013, p.58) beschrijft hetzelfde probleem en benadrukt het belang voor triangulatie om de interne validiteit te vergroten. De interne validiteit betreft de geldigheid van het onderzoek. In andere woorden, meet het onderzoek wat het beoogt te meten. De onafhankelijke variabelen zijn relatief goed te meten. Eenduidigheid van het advies kan op basis van het aantal minderheidsadviezen goed worden bepaald. Het moment van publiceren is gemakkelijk te koppelen aan de verkiezingscyclus. De politieke inclusie is goed meetbaar, maar hangt sterk af van de beschikbaarheid van de biografische informatie van de commissieleden. De samenstelling van de Tweede Kamer en de kabinetten is volledig beschikbaar. De overeenkomst rapport – kabinetsstandpunt heeft van de vier onafhankelijke variabelen de minst sterke interne validiteit. Het rapport kan vrij precies worden geanalyseerd, bij het kabinetsstandpunt is dit iets ingewikkelder. Staatscommissies adviseren meestal niet op ongerept beleidsterrein, dus vaak zal het kabinet in meer of mindere mate een standpunt hebben geformuleerd. Daarom is gekozen om het kabinetsstandpunt te meten aan de hand van meerdere formele documenten. Dit zal een beter beeld geven van het kabinetsstandpunt.

De afhankelijke variabele is opgesplitst in twee indicatoren: ‘de hoeveelheid gevoerd debat’ en ‘doorwerking in wet- en regelgeving’. Deze twee worden gebruikt om te onderzoeken in welke mate de staatscommissie effectief is geweest in het politieke domein. Ook hierbij is er gepoogd om middels triangulatie betere validiteit te bewerkstelligen. Toch zijn er beperkingen aan de validiteit, omdat informatie mist die meer inzicht zouden kunnen verschaffen zoals ministeriele nota’s en verslagen van overleggen tussen de bewindspersoon en politici.

Externe validiteit betreft de generaliseerbaarheid van het onderzoek (Van Thiel, 2013, p.59). Het kleine aantal staatscommissies dat is onderzocht beperkt de externe validiteit. Een groter aantal staatscommissies had dit kunnen verbeteren, maar vanwege de omvang van dit onderzoek zijn er niet meer commissies onderzocht. Wel is getracht om in de keuze van de commissies een representatieve steekproef te selecteren door commissies met verschillende onderwerpen en uit verschillende tijdvlakken te kiezen. Daarnaast zijn er mogelijk meer factoren die invloed hebben op de effectiviteit in het politieke domein die niet zijn meegenomen in dit onderzoek. Dit beperkt de generaliseerbaarheid van dit onderzoek nog verder.

4. Analyse

4.1 Staatscommissie-Koopmans

4.1.1 Aanleiding Staatscommissie-Koopmans

Eind jaren zestig werden er nieuwe technologieën ontwikkeld die mogelijk de privacy van burgers konden aantasten. Door de opkomst van deze technologieën ontstonden wensen om de privacy van burgers te beschermen. Dat wil echter niet zeggen dat op dat moment privacywetgeving een juridisch vacuüm was. Er waren al wettelijke voorzieningen om privacy te waarborgen: Koops (2011) schrijft dat de Grondwet de onschendbaarheid van het huis (ruimtelijke privacy) al beschermde en dat sinds 1848 het briefgeheim (relationele privacy) van kracht was. Onder het briefgeheim vallen ook de telegram en de telefoon. Volgens Koops kwamen de eerste geluiden voor het optuigen van nieuwe privacywetgeving in 1965 van de Nederlandse Juristen Vereniging (NJV). De aanleiding voor deze oproep was de technologische ontwikkeling op het gebied van afluisteren. Met de toen nieuwe directionele microfoons was het mogelijk om van grote afstand iemand af te luisteren en zo diens privacy te schenden. Als gevolg hiervan werd op 7 april 1971 de “Wet houdende enige strafbepalingen tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer” aangenomen (Staatsblad 180, 1971, p.517-18) die het direct afluisteren (met een dergelijke microfoon of van een telefoonlijn) verbood. Een uitzondering werd gemaakt voor de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) die wel op deze manier mocht blijven afluisteren. De indirecte afluistermogelijkheden werden met dezelfde wet zelfs vergroot. De BVD en de politie kregen meer mogelijkheden om te tappen. Koops concludeert dat de eerste poging om privacy in het licht van nieuwe technologieën wettelijk te waarborgen paradoxaal genoeg meer mogelijkheden bood om die te schenden in het geval van wetshandhaving en nationale veiligheid. De wet beschermde dus vooral burgers onderling.

Ondanks het wettelijke verbod op direct afluisteren bleef privacy een hekel punt. Dit blijkt uit de commotie die ontstond naar aanleiding van de voorgenomen volkstelling. Volgens Maurice Blessing (2005, par.1) werd Nederland in de aanloop naar de veertiende Algemene Volkstelling in 1971 “overrompeld door een golf van maatschappelijke onrust”. De reden hiervoor zou te vinden zijn in de herinneringen van de oorlog en het wantrouwen in computer, een op dat moment nieuwe en onbekende technologie. Het gebruik van geautomatiseerde registratiesystemen raakte in deze periode in zwang en het zorgde voor onrust. Er waren protesten tegen de volkstelling en ongeveer een kwart miljoen mensen weigerden mee te werken. De volkstelling werd gezien als een mislukking. Nederland onderging een “bewustwordingsproces rondom het begrip ‘privacy’” (Blessing, 2005, par.25). In dit licht werd de SC-Koopmans ingesteld. De directe aanleiding hiervoor staat in voorlopige verslag van de Vaste commissie voor Justitie van 24 mei 1983 (Kosto & Kerkhofs, 1983, p.1):

“Bezorgdheid rond privacy in relatie tot registratie kwam op indringende wijze tot uiting rond de volkstelling van 1971, toen velen zich nog met pijnlijke levendigheid konden herinneren dat

persoonsregistraties in verkeerde, misdadige handen, zoals in de periode 1940-1945, niet alleen schending van privacy maar zelfs levensgevaar konden betekenen.”

Uit de instellingsrede blijkt dat het kabinet-Biesheuvel I zich had voorgenomen om in het licht van de nieuwe informatietechnieken de privésfeer te beschermen (Koopmans, 1976, p.162) Met name de geautomatiseerde registratiesystemen moesten kritisch worden bekeken. Om algemene privacywetgeving voor te bereiden werd de Staatscommissie *Bescherming persoonlijke levenssfeer in verband met persoonsregistraties* (SC-Koopmans) bij Koninklijk Besluit (nr. 70) ingesteld op 21 februari 1972. De staatscommissie kreeg de opdracht om algemene privacywetgeving voor te bereiden en met name te kijken naar het gevaar van geautomatiseerde registratiesystemen:

“... het uitbrengen van advies over de vraag welke wettelijke of andere maatregelen wenselijk zijn ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer in verband met het gebruik van geautomatiseerde registratiesystemen voor persoonsgegevens, en over de vraag in hoeverre het wenselijk is deze maatregelen mede van toepassing te doen zijn op andere persoonsregistraties met name indien daaruit gegevens aan derden plegen te worden verstrekt” (Koopmans, 1976, p.12)

4.1.1.2 Aanbevelingen Staatscommissie-Koopmans

Het eindrapport van de SC-Koopmans verscheen op 21 september 1976 en werd in ontvangst genomen door Minister van Justitie van Agt van het kabinet-Den Uyl (1973-1977). De commissie adviseerde voor het maken van algemene wetgeving om de privacy te beschermen bij persoonsregistraties. Deze wet was gecentraliseerd en bureaucratisch van aard. Een centraal orgaan, de Registratiekamer, moest alle geautomatiseerde registratiesystemen beoordelen op de waarborgen voor privacy (Koopmans, 1976, p. 53-56). Ook leverde de commissie een voorstel voor een wetsontwerp bij het eindrapport (Koopmans, p. 94-116).

4.1.2 Politieke inclusie

4.1.2.1 Politieke verhoudingen

Bij op de oprichting van de SC Koopmans regeerde het kabinet-Biesheuvel I (Biesheuvel I en II, z.d.). De twee kabinetten Biesheuvel regeerden tussen 1971 en 1973 en dat bestond uit de KVP, CHU, ARP, VVD en nieuwkomer DS'70. Toen de commissie haar rapport publiceerde regeerde het kabinet-Den Uyl. Het kabinet-Den Uyl vormde een breuk met de voorgaande kabinetten en wordt beschouwd als het meest links-progressieve kabinet uit de parlementaire geschiedenis (Den Uyl, z.d.). Het kabinet-Den Uyl bestond uit een coalitie van PvdA, D66, PPR, KVP en ARP. Het veelkleurige kabinet had een brede basis in de Tweede Kamer met 97 zetels (later 96) een ruime meerderheid in de TK met 64,7% van de zetels.

4.1.2.2 Samenstelling Staatscommissie-Koopmans

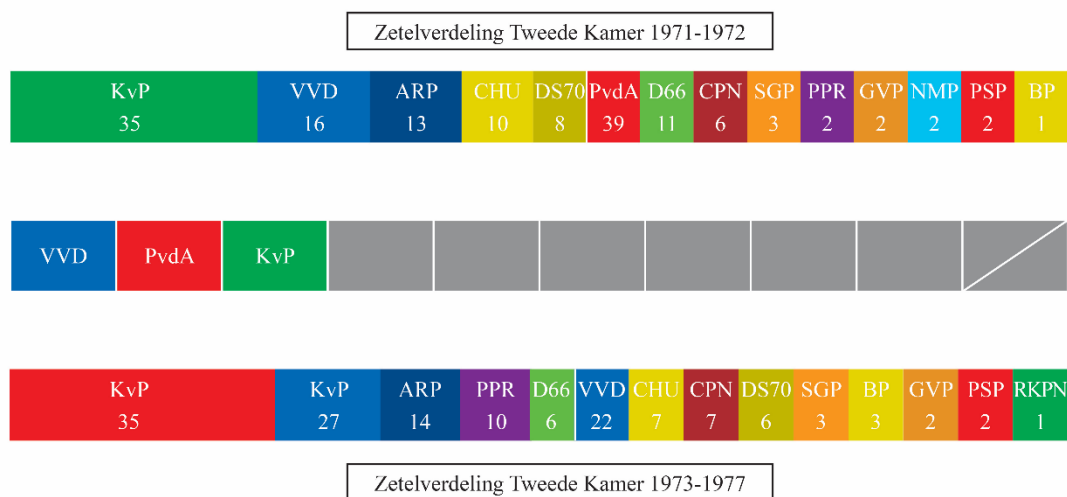
De Staatscommissie-Koopmans werd geleid door Tim Koopmans, hoogleraar Staatsrecht aan de universiteit Leiden (Koopmans, 1976, p.11). Hij leidde een commissie van voornamelijk experts. Naast voorzitter Koopmans namen meerdere academici een plek in. Evert Willem Hofstee, hoogleraar aan de Landbouwhogeschool in Wageningen. Hij gold als grondlegger van de rurale sociografie in Nederland (Engelen, 2013). J.J.A. Vollebergh, hoogleraar psychologie aan de Katholieke Universiteit Nijmegen (Koopmans, 1976, p.11) was lid van de Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid en directeur bij adviesbureau GITP (Dubbeldam & Jagersma, 2007). Jurist en lector aan de Katholieke Universiteit Nijmegen Feer Verkade (Koopmans, 1973, p.11) specialiseerde zich o.a. in privacy-, consumenten- en informatierecht (KNAW, z.d.). Guus Zoutendijk was hoogleraar numerieke wiskunde aan de Rijksuniversiteit Leiden (Koopmans, 1976, p. 11) en vertegenwoordigde waarschijnlijk het verzekeringswezen (Zoutendijk, z.d.).

Andere leden brachten relevante expertise uit de praktijk. Jurist N.J. Polak was raadsheer bij de Hoge Raad der Nederlanden (Koopmans, 1976, p.11). De precieze juridische achtergrond van mr. O. Vogelenzang is onbekend, het eindrapport zwijgt erover. Aangenomen mag worden dat hij vanwege zijn lidmaatschap van de RvB van de Amsterdam-Rotterdam Bank in de commissie zat. Voor de technische kant van dataregistraties was Carel Scholten (Nederlands pionier in de computerwetenschappen) aangetrokken. Hij was voor en tijdens zijn werk bij de Staatscommissie-Koopmans wetenschappelijk adviseur bij de hoofdindustriegroep Data Systems bij Philips. Dr. J. Meerdink verving prof. dr. Hofstee in 1974. Hij werd op 13 augustus 1974 lid na het verzoek voor ontslag van Hofstee. Meerdink was directeur van het Bureau van Statistiek bij de gemeente Amsterdam. Hij was bovendien lid van de stuurgroep “Statistische Analyse Verkeersongevallen” bij de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV) dat zich bezighield met wetenschappelijk onderzoek op basis van de gegevens in de verkeersongevallen registratie (SWOV, 1967). Theo Loerakker (het enige lid zonder academische graad) vertegenwoordigde mogelijk de KRO (Katholieke Radio Omroep) waar hij voorzitter van was (Koopmans, 1976, p.11). Loerakker had een omvangrijk netwerk binnen de maatschappelijke organisaties met Katholieke inslag (Nieuwe Leidsche Courant, 1973; De Stem, 1993). Dr. Hunfeld, in het dagelijks leven chirurg, was voorzitter van de stichting Medische Registratie (Koopmans, 1976, p.11). De commissie had dus veel expertise aan boord. Daarnaast hadden veel leden een (omvangrijk) netwerk (zie bijlage II).

4.1.2.3 Politieke inclusie

Er zaten weinig politici in de SC-Koopmans. Guus Zoutendijk was vanaf 11 mei 1971 Eerste Kamerlid voor de VVD en leidde de VVD-senaatfractie 5 jaar vanaf 1980 (Zoutendijk, z.d.). Tim Koopmans zou een PvdA-achtergrond hebben gehad (Verhey, 2016). Hoewel hij geen politicus was, is het politiek gezien opmerkelijk dat een PvdA'er aan het hoofd van deze commissie stond. De PvdA maakte op het moment van instellen geen onderdeel uit van het kabinet-Biesheuvel I. Theo Loerakker

was hoogstwaarschijnlijk actief binnen de Katholieke Volkspartij (KVP). Op het moment van publicatie, 21 september 1976, was het politieke landschap veranderd. De link die het kabinet-Biesheuvel had met VVD'er Zoutendijk was niet langer sprake. Daarentegen kreeg het kabinet-Den Uyl via de PvdA een directe link met voorzitter Koopmans. De katholieke KVP was onderdeel van zowel de kabinetten-Biesheuvel als Den Uyl. Op het gebied van politieke inclusie veranderde er weinig. De politieke partijen die in de commissie waren vertegenwoordigd zaten nog steeds in de Tweede Kamer. Met één politicus en twee leden met politieke achtergronden kan deze commissie niet worden beoordeeld als politiek inclusief. De SC-Koopman miste namelijk een sterke band met het de politiek als geheel. Hieronder (figuur 4) staat een overzicht van de zetelverdeling van de Tweede Kamer tijdens het kabinet-Biesheuvel I (bovenste balk), de politieke kleur van de leden van de Staatscommissie-Koopmans (middelste balk) en de zetelverdeling van de Tweede Kamer tijdens het kabinet-Den Uyl (onderste balk). De KVP, VVD, ARP, CHU en DS'70 vormden tussen 1971-72 de coalitie, de PvdA, KVP, ARP, PPR en D66 vormden tussen 1973-76 de coalitie. (In bijlage II staat een volledig overzicht van de leden van de Staatscommissie-Koopmans).

Figuur 4. Samenstelling Tweede Kamer Biesheuvel-I (1971-1972), Staatscommissie-Koopmans (midden) en Den Uyl (1973-1977)

4.1.3 Overeenkomst rapport-kabinetsstandpunt

4.1.3.1 Kabinetsreactie

Een inhoudelijke kabinetsreactie op het rapport is niet in de archieven gevonden. In het voorwoord van het eindrapport (Koopmans, 1976, p.5) staat wel de rede die Minister van Justitie Van Agt (KVP) uitsprak bij de ontvangst van het rapport. Hierin noemt hij het rapport “een deugdelijke basis” voor de verdere voorbereiding van wettelijke maatregelen. Van Agt schrijft zelfs deze voorbereiding “met voortvarendheid ter hand te nemen”. Van Agt doet in het voorwoord geen uitspraken over het standpunt van het kabinet, enkel dat het rapport bij de overwegingen van de regering zal worden betrokken en dat de wens bestaat om haast te maken met de wetgeving. Een mogelijke verklaring voor

de afwezigheid van een kabinetsreactie is het feit dat de publicatie van het eindrapport samenvalt met Prinsjesdag van dat jaar.

4.1.3.2 Regeerakkoord

Het kabinet-Den Uyl had geen formeel regeerakkoord, maar had zich voorgenomen om kennis, macht en inkomen eerlijk te delen (Den Uyl, z.d.). Een wet die burgers en hun privacy beschermd zou in het straatje liggen van een dergelijk progressief kabinet.

4.1.3.3 Troonrede

De Troonrede biedt ook geen extra informatie voor dit onderzoek. Vanwege de economische malaise en het feit dat het kabinet-Den Uyl demissionair doorregerde tot aan het aantreden van het eerste kabinet van Agt (1977-1981) eind 1977 was de Troonrede van dat jaar kort en voornamelijk gericht op de economie (Troonrede 1977, z.d.).

Het ontbreken van een kabinetsreactie, een formeel regeerakkoord of een directe verwijzing naar het rapport in de Troonrede van 1977 is een gemis in dit gedeelte van de analyse. Andere bronnen bieden ook weinig houvast. De opdracht van de SC-Koopmans was zakelijk en bevat geen verwijzingen naar het kabinetsstandpunt, behalve de wens dat voorbereiding van privacywetgeving wenselijk was (Koopmans, 1976, p.12-15). De commissie schreef dat hun interim-rapport de aanleiding was voor het vaststellen van “Aanwijzingen inzake de bescherming van de persoonlijke levenssfeer in verband met geautomatiseerde systemen” door de Minister-President. Ook heeft de commissie meerdere adviezen uitgebracht op verzoek van ministers. Dit versterkt de notie dat het kabinet-Den Uyl wel wat met het advies wilde gaan doen.

In de Troonrede van 1976 werd het onderwerp van privacy en persoonsregistratie mogelijk benoemd:

“In het kader van de algehele grondwetsherziening zijn waarborgen voor de individuele en maatschappelijke rechten van de burger neergelegd in de wetsontwerpen inzake klassieke en sociale grondrechten” (Troonrede 1976, z.d.).

Het werk van de SC-Koopmans houdt direct verband met de één van de klassieke grondrechten, namelijk het recht op privacy (Grondwet en Statuut, z.d.). In de instellingsrede van de commissie-Koopmans verbond Van Agt de opdracht van de commissie met de oproep van de Staatscommissie-Cals/Donner om sociale grondrechten op te nemen in de Grondwet. Cals/Donner wilde dat de wetgever aan de slag ging met “regels ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer” (Koopmans, 1976, p.161). Hoewel er dus een indirecte aanwijzing is, kan niet met zekerheid worden gesteld dat deze regering specifiek met privacywetgeving aan de slag wilde gaan. Er kan daarom niet geconcludeerd worden dat er overeenkomst was tussen het rapport en het kabinetsstandpunt.

4.1.3.4 *Voorstel van wet (Koopmans) – eerste wetsvoorstel*

Om een beeld te scheppen van hoe het kabinet-Van Agt zich verhiel ten opzichte van het advies van de Staatscommissie-Koopmans is deze analyse uitgebreid met een vierde document, het eerste wetsvoorstel in het dossier 17 207 (De Ruiter, Scheltema, Van Thijn, 1981). Het wetsvoorstel werd opgestuurd door minister De Ruiter (CDA) van Justitie op 30 november 1981. Als die wettekst wordt vergeleken met het wetsvoorstel uit het eindrapport van SC-Koopmans vallen in algemene zin een paar zaken op: de wet lijkt qua structuur, uitgangspunten en bewoording erg veel op het voorstel van Koopmans. De relatief vage omschrijvingen van Koopmans zijn gespecificeerd, de verbanden met andere wetgeving staan doorgaans scherper in de wettekst ten opzichte van het voorstel. Het enige substantiële verschil is dat de afdelingen 5 en 6 (overheidsregistraties en beroep) zijn uit het wetsvoorstel zijn gehaald. Desondanks kan geconcludeerd worden dat het eerste ingediende wetsvoorstel erg sterk leunde op het werk van de SC-Koopmans.

4.1.4 *Moment van publiceren*

Het rapport werd overhandigd aan het kabinet-Den Uyl (1973-77) op 21 september 1976. Het kabinet zat op het moment van publiceren ruim drie jaar en twee maanden. De verkiezingen zouden dat volgende jaar worden gehouden. Het leek erop dat het kabinet de rit zou uitzitten (Den Uyl, z.d.). In maart 1977, ontstond echter een conflict in de Tweede Kamer tussen de regeringspartijen. De fracties van de KVP en de ARP hadden amendementen ingediend over wetsvoorstellen inzake grondpolitiek. Deze crisis escaleerde naar het kabinet. Dat luidde op 22 maart van dat jaar het einde van het kabinet-Den Uyl in. Het kabinet besloot demissionair aan te blijven tot aan het einde van de parlementaire periode. De verkiezingen werden gehouden op 25 mei en na een lange formatie (waarin het kabinet demissionair doorregerde) kwam het kabinet-Van Agt I aan de macht.

Twee zaken zijn opvallend aan het moment van publiceren. Wat ten eerste opvalt, is dat de publicatie van het rapport op dezelfde dag is als Prinsjesdag van dat jaar (Troonrede, 1976). Hoewel het onmogelijk is om vast te stellen hoeveel aandacht de publicatie van het rapport heeft genoten, kan worden aangenomen dat – zeker gezien de sombere boodschap van het kabinet – de media hun aandacht vestigden op de Troonrede. De dagen na Prinsjesdag zijn de Algemene Beschouwingen. De timing van de publicatie van het eindrapport van de staatscommissie valt hierdoor precies tijdens de politieke hoogmis van dat jaar. Ten tweede valt op dat het rapport binnen een jaar voor van 1977 is opgeleverd. Hiermee komt de publicatie van het eindrapport binnen de bandbreedte waarvan op basis van Schultz en anderen (2008, p.103-104) aangenomen mag worden dat een rapport effectiever is.

4.1.5 *Eenduidigheid van het advies*

De Staatscommissie-Koopmans kreeg de opdracht om te adviseren over privacy en registratiesystemen. Het rapport bestaat uit vier delen. Naast uiteenzetting van de werkwijze (deel I) adviseerde de commissie over algemene beschouwingen (deel II), bijzondere onderwerpen (deel III)

en gaf het een voorstel voor een wettelijke regeling (deel IV). Het leeuwendeel van het advies (deel II en III) bestaat uit 17 onderdelen. De algemene beschouwingen behandelden de uitgangspunten voor een wettelijke regeling, de rechtspositie van de geregistreerde persoon, de beveiliging van gegevens en het toezicht op naleving van een wettelijke regeling. In deel III adviseerde de commissie over gevoeligere onderwerpen, zoals registratie voor wetenschappelijk onderzoek en door medische instellingen, justitie, politie en inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

De adviezen en het voorstel van een wettelijke regeling (delen II, III en IV) van de Staatscommissie-Koopmans zijn opgesplitst in 18 onderdelen (zie bijlage III voor een overzicht). Hieronder vallen de ‘Algemene Beschouwingen’, ‘Bijzondere Onderwerpen’ en het ‘Voorstel Voor Een Wettelijke Regeling’. De commissie adviseerde op vrijwel alle onderdelen eenduidig, met uitzondering van één onderdeel. Deze minderheidsnota is te vinden bij het onderdeel over de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Koopmans, 1976, p. 76-77). De meerderheid van de commissie vond advisering over deze diensten problematisch, omdat de ontworpen wettelijke regeling uitgangspunten bevatte die onverenigbaar zijn met de eisen en de aard van het werk van beide diensten. In het voorstel voor een wettelijke regeling (Koopmans, p. 94-116) werden de inlichtingen- en veiligheidsdiensten dan ook niet genoemd en werden beide diensten uitgesloten van de waarborgen waar andere organisaties wel aan moesten voldoen. De meerderheid van de commissie deed geen oproep aan de regering om hiervoor wetgeving te ontwikkelen (Koopmans, p.76-77).

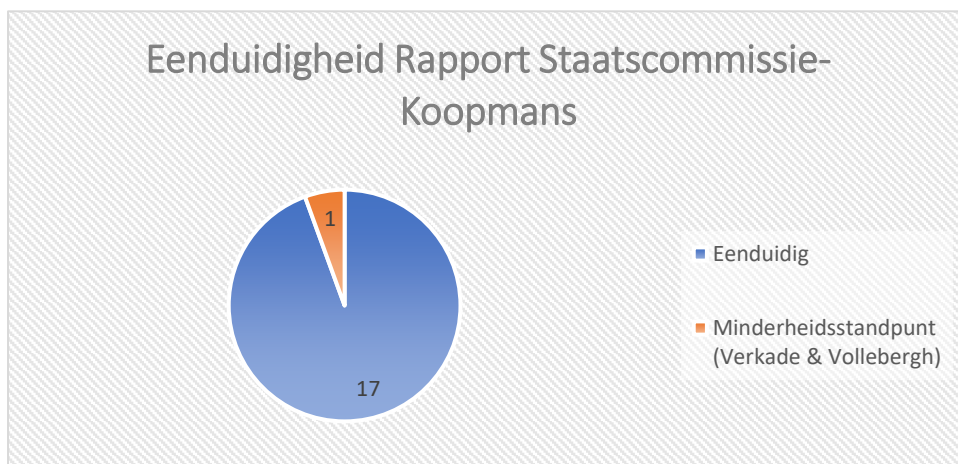
Als reactie op het meerderheidsstandpunt hebben de leden Verkade en Vollebergh een minderheidsstandpunt geformuleerd (Koopmans, p.159-160). Het tweetal was van mening dat de registratiesystemen voor inlichtingen- en veiligheidsdiensten (hst. XIII) niet moeten worden uitgesloten van de voorgestelde wettelijk maatregelen. Deze leden pleiten juist voor sterke waarborgen. Een minimum aan inzichtelijkheid en controleerbaarheid zou bij wet in formele zin moeten worden vastgesteld. Verkade en Vollebergh vonden dat dergelijke diensten zich niet mochten onttrekken aan de regels, zeker gezien het bijzondere gewicht van de werkzaamheden van deze diensten en daarmee het bijzondere risico voor de persoonlijke levenssfeer. Het duo was van mening dat dit risico zijn minst een “neutraliserende factor” verdiende. Daarmee bedoelden zij dat aanvulling of vrijstelling op bepaalde gebieden in de algemene voorgestelde wettelijke regeling nodig was. De exacte uitvoering lieten zij in het midden. Verkade en Volleberg legden het optuigen van deze regelingen bij het kabinet en het parlement. De minderheidsnota was in feite een (extra) oproep om de door de staatscommissie ontworpen wettelijke regeling aan te vullen met een specifieke regeling voor inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

Het rapport is voor 94,4% (17 van de 18 onderdelen) eenduidig (figuur 5). Het minderheidsstandpunt werd slechts door 20% van de leden van de commissie gesteund. Vanzelfsprekend betekent dat het meerderheidsstandpunt 80% steun binnen de commissie genoot. Ten opzichte van het aantal

onderdelen is het aandeel van het minderheidsstandpunt van Verkade en Vollebergh klein. Toch is het een niet onbelangrijk onderdeel: de mogelijke impact op de privacy van burgers door veiligheid- en inlichtingendiensten is groot. De ‘Wet houdende enige strafbepalingen tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer’ uit 1971 breidde de mogelijkheden voor afluisteren door de BVD juist uit. De oproep van Vollebergh en Verkade is in dat licht het minimale wat de staatscommissie had kunnen doen om burgers te beschermen tegen privacyschending door de diensten. Het is belangrijk de aard van het minderheidsstandpunt te benadrukken. Acht van de tien leden sloten zich aan bij het meerderheidsstandpunt dat er vanwege gebrek aan kennis niet geadviseerd kan worden op dit onderwerp (Koopmans, 1976, p.76). De minderheidsnota van Verkade en Vollebergh benadrukte met name de noodzaak aan de politiek voor het optuigen van regels ter bescherming van de privacy van burgers aangaande de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Het betreft hier dus niet een minderheidsstandpunt dat recht tegenover het meerderheidsstandpunt staat. Daarnaast werd het minderheidsstandpunt door een klein aandeel van de commissie ondersteund. Dit sterkt de conclusie dat het rapport zo goed als eenduidig is.

Figuur 5

4.1.6 Analyse ‘Hoeveelheid gevoerd debat’

Het debat over het rapport en het wetsvoorstel heeft uiteindelijk niet plaatsgevonden. Op basis van het verslag van de vaste Kamercommissie voor Justitie (Kosto & Kerkhofs, 1983) blijkt dat de wet zoals die er op dat moment lag destijds niet eens in behandeling werd genomen door de Tweede Kamer. De behandeling van het rapport en de wetgeving van het eerste wetsvoorstel (dossiernummer 17207) in het debat is dus onmogelijk. Hustinx (1989, p.669-670) beschrijft dat het herziene wetsvoorstel in 1985 werd ingediend, onder de naam Wet Persoonsregistraties. Het belangrijkste verschil ten opzichte van het eerste wetsvoorstel was het afzien van iedere vorm van vergunningsplicht. In plaats daarvan waren er materiële normen opgenomen, werd de reikwijdte van de wet vergroot en leunde het voorstel

meer op zelfregulering. Ook was de wet niet langer administratiefrechtelijk van aard. Bij geschillen kon de burger onder deze wet naar de burgerlijke rechter.

De behandeling van de Wet Persoonsregistraties in het politieke domein ging voornamelijk door middel van het indienen van amendementen. In het wetgevingsproces zijn er negen amendementen ingediend door de Tweede Kamer. Het merendeel hiervan is niet overgenomen. Uit een vergelijking van het gewijzigd voorstel van wet (Van Dijk & Korthals Altes, 1987) van 10 juni en het nader gewijzigd voorstel van wet (Van Dijk & Korthals Altes, 1987a) van 17 september blijkt dat er slechts één volzin is verwijderd in artikel 7, lid 2. Dit op verzoek van het amendement van Kamerlid Kosto (PvdA). In dit amendement bepleit hij tegen een uitzonderingspositie in de wet voor kerkgenootschappen en andere genootschappen op basis van geestelijke grondslag (Kosto, 1989). Dit amendement werd overgenomen in het voorstel van wet dat naar de Eerste Kamer werd gestuurd (Van Dijk & Korthals Altes, 1987a). De licht aangepaste wet verscheen uiteindelijk eind 1988 in het Staatsblad (Hustinx, p.670).

Het is duidelijk dat over het eerste voorstel voor een wettelijke regeling op basis van het eindrapport van de SC-Koopmans niet is gedebatteerd in de Tweede Kamer. Dus is de commissie initieel niet effectief geweest in het politieke domein. Het feit dat een herziene versie van de wet zo goed als ongeschonden door de Tweede Kamer werd geloodst, maakt de commissie in tweede aanleg wel effectief. Slechts één van de ingediende amendementen had uiteindelijk effect op de wet. Dit was wel een belangrijk amendement, omdat het de speciale status van kerk- en geloofsgenootschappen die was opgenomen in het wetsvoorstel uit het uiteindelijke wetsvoorstel haalde.

4.1.7 Analyse ‘doorwerking in wet- en regelgeving’

Er zat veel tijd tussen de publicatie van het rapport en het indienen van het eerste voorstel van wet. In deze periode maakte het kabinet-Van Agt I (1977-81) werk van het rapport. Op 25 mei 1981 stuurde minister J. de Ruiter (CDA) van Justitie (De Ruiter, 1981b) een aangepast wetsvoorstel naar de Tweede Kamer. Hierin stonden de wijzigingen aan het wetsvoorstel en de beredenering achter de wijzigingen. Een dag later bood het kabinet-Van Agt I haar ontslag aan en zou demissionair doorregeren tot 10 september 1981. In de zomer en najaar werden verschillende stukken omtrent de Wet op de Persoonsregistraties naar de Tweede Kamer gestuurd. Op 10 augustus werd het advies van de Raad van State gedeeld (Scholten, 1981), dat adviseerde enkele wijzigingen te maken aan het wetsvoorstel. Het nieuwe kabinet-Van Agt II was op 11 september 1981 gestart met de nieuwe regeringsperiode. Op 26 november stuurde minister De Ruiter (CDA) een nader rapport naar de Tweede Kamer (De Ruiter, 1981c) met daarin de reactie van de minister op het advies van de RvS. Drie dagen later volgden documenten die samenhangen met het ontwerp van de wet van Minister van Justitie De Ruiter, Staatssecretaris van Justitie Scheltema (D66) en minister van Binnenlandse Zaken Van Thijn (PvdA) (De Ruiter, Scheltema, Van Thijn, 1981).

Op 6 januari 1982 stuurde De Ruiter een nota van verbetering met tekstuele aanpassingen op een aantal artikelen van de wet. Het vijfde kamerstuk in de reeks komt ruim een jaar later: op 25 mei 1983 stuurde de Vaste commissie voor Justitie een voorlopig verslag (Kosto & Kerkhofs, 1983) over de wenselijke aanpassingen van de wet. Hierin bepleiten zij veranderingen naar aanleiding van hun werkzaamheden en benadrukten zij het feit dat wetgeving naar hun mening snel moest komen. Ondanks het werk van de commissie, stuurde VVD- minister van Justitie Frits Korthals Altes (1985) op 8 oktober een brief naar de Kamer waarin hij kenbaar maakte dat de regering het wetsvoorstel introk. Het ontwerp van de Wet op de Persoonsregistraties kwam uiteindelijk niet verder dan de Tweede Kamer, waar het tezamen met het ontwerp van de Tijdelijke wet aanmelding geautomatiseerde persoonsregistraties uit 1981 (dossiernummer 17498) sneuvelde.

Het spoor loopt echter niet dood. In de brief van Korthals Altes (1985) maakte hij melding van een nieuwe wet ter vervanging van de ingetrokken wetten. Deze nieuwe wet werd uiteindelijk de Wet Persoonsregistraties (WPR) die op 28 december 1988 werd aangekondigd in het Staatsblad (Staatsblad, 1988, 665). De tijdsperiode tussen het indienen van het eerste wetsvoorstel (De Ruiter, 1981b) en de publicatie van de WPR bedroeg zeven jaar, zeven maanden en drie dagen. Dit was twaalf jaar, drie maanden en zeven dagen na de publicatie van het rapport.

De Staatscommissie-Koopmans heeft uiteindelijk vooral indirect en op langere termijn wetgeving en beleid opgeleverd. Uit de beschouwing van Hustinx (1989, p.669-670) komt naar voren dat het eerdere voorstel (dossiernummer 17207) bij het opsturen naar de Tweede Kamer al te verouderd, te complex en te bureaucratisch was en onvoldoende reikwijdte had om uitvoerbaar te zijn. De kwaliteit van het eerste wetsvoorstel, dat tekstueel sterk leunde op het voorstel van wet van Koopmans, was onvoldoende. Het originele wetsvoorstel werd in het kader van het dereguleringsbeleid van de regering herzien en door een nieuwe wettelijke regeling vervangen. Daarin bleven de rechten van de geregistreerde personen ten opzichte van de registratiehouders centraal staan. Ook andere elementen, zoals de toezichthouder, bleven behouden. In het huidige mandaat van de Autoriteit Persoonsgegevens is terug te zien dat de financiering en de verhouding met de overheid trouw zijn gebleven aan de adviezen van Koopmans (Mandaatbesluit AP, 2019). Van de Pol (2000, p. 1-3) schrijft dat de handhaving van de WPR vanaf 1988 in handen komt van de zogeheten Registratiekamer, een naam die werd overgenomen van Koopmans (1976, p.53-56). Deze organisatie werd uiteindelijk opgevolgd door het College bescherming persoonsgegevens in 2001, toen de nieuwe Wet bescherming Persoonsgegevens (WPB) in werking trad. De Autoriteit Persoonsgegevens (AP) is belast met het toezicht voor de twee wetten (Mandaatbesluit AP, 2019) die de WPB vervangen. Vanaf 2018 is de opvolger van de WPB van kracht: de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) en de uitvoeringswet AVG (UAVG). Samengevat, na de eerste pogingen tot wetgeving kwam het uiteindelijk tot de WPR in 1989, de WPB in 2001 en de AVG en UAVG in 2018.

4.1.8 Samenvatting Staatscommissie *Privacy en persoonsregistraties*

De Staatscommissie *Privacy en persoonsregistraties* is in het politieke domein op een ongebruikelijke manier effectief gebleken: de eerste wet die naar aanleiding van het eindrapport naar de Tweede Kamer werd gezonden haalde de eindstreep niet. Dat het wetsvoorstel strandde voordat erover werd gedebatteerd in de Tweede Kamer is bewijs dat het advies van de commissie niet effectief was. De tweede poging was wel effectief, maar dit betreft een herziene versie die aanzienlijk minder sterk leunde op het voorstel voor een wettelijke regeling van de SC-Koopmans. Dit gebeurde ondanks het gunstige moment van publicatie en de eenduidigheid van het advies. Uit de analyse komt naar voren dat de commissie geen sterke band met de politiek had. Hoewel er niet goed aangetoond kon worden in hoeverre het kabinetsstandpunt overeenkwam met het eindrapport, blijkt uit het verslag van de vaste Kamercommissie van Justitie (Kosto & Kerkhofs, 1983) er behoefte was aan wetgeving. Het feit dat het herziene wetsvoorstel (dossier 19095) zo goed als ongewijzigd door de Tweede Kamer kwam, versterkt de opvatting dat er een brede wens was deze wetgeving te implementeren. De Staatscommissie-Koopmans heeft wel wetgeving opgeleverd maar is in mindere mate effectief, vanwege het niet in behandeling nemen van het eerste wetsvoorstel. Zoals aangegeven in de vorige paragraaf was de commissie met haar voorstel van een wettelijke regeling een verkeerde weg ingeslagen. De kwaliteit van dit voorstel deed de commissie uiteindelijk in spreekwoordelijke zin de das om.

4.2 Staatscommissie-Veerman

4.2.1.1 Aanleiding Staatscommissie-Veerman

In het regeerakkoord van het kabinet-Balkenende IV (2007-2010) werd er al aandacht besteed aan de kustverdediging. In de brief van informateur Wijffels (2007, p.16-17) stond een duidelijk voornemen van het kabinet om een langetermijnstrategie te ontwikkelen voor veiligheid tegen overstromingen. Als reactie op de Watersnoodramp van 1953 werd de eerste Deltacommissie ingesteld. De aanleiding voor de nieuwe Deltacommissie was van preventieve aard, het kabinet-Balkenende IV wilde dat er werd gekeken naar de bescherming van de Nederlandse kust en het achterland op lange termijn (Veerman, 2008, p.5). Door de te verwachten zeespiegelstijging zag het kabinet de noodzaak om een samenhangende aanpak te ontwikkelen voor de duurzame ontwikkeling van de Nederlandse kust (idem, p.101-104). Door de klimaatverandering verwachtte het kabinet zowel op korte als op lange termijn (2100-2200) te moeten gaan handelen, omdat de huidige maatregelen van de versterking van de kust voor hoogwaterbescherming mogelijk ontoereikend waren. Het kabinet wilde handelen op het moment dat het nog niet noodzakelijk was, omdat de kans dan groter was dat duurzame aanpassingen gemakkelijker konden worden gemaakt.

4.2.1.2 Aanbevelingen Staatscommissie-Veerman

De commissie werd ingesteld op 7 september 2007 en leverde op 3 september 2008 haar rapport op. Ondanks de korte duur kwam de commissie met een ambitieus rapport met twaalf aanbevelingen: acht

aanbevelingen voor specifieke gebieden, één politiek-bestuurlijke aanbeveling met juridische en financiële aspecten, één over veiligheid, één over de buitendijkse gebieden en één over de nieuwbouwplannen. De commissie benadrukte de urgentie en het belang om op wetenschappelijke basis duurzame projecten te ontwikkelen (Veerman, 2008, p.9-13).

4.2.2 Politieke inclusie

4.2.2.1 Politieke verhoudingen

De Staatscommissie-Veerman was een jaar actief, van 7 september 2007 tot 3 september 2008. De periode 2002-2010 staat te boek als een instabiele periode in de Nederlandse politiek na de kabinetten-Kok I en II (Periode 2002-2010, z.d.). In deze acht jaar waren er maar liefst vijf kabinetten, vier onder leiding van Jan-Peter Balkenende, één onder leiding van Mark Rutte. Na de verkiezingen van 22 november 2006 volgde het formaties proces van het vierde kabinet onder leiding van CDA'er Jan-Peter Balkenende (Balkenende IV, z.d.).

Het kabinet-Balkenende IV was een coalitie tussen CDA (41 zetels), PvdA (33 zetels) en ChristenUnie (6 zetels). Het kabinet trad aan op 22 februari 2007. Het kabinet had met 80 zetels een ruime meerderheid. Het kabinet streefde naar grotere sociale samenhang, veiligheid en respect, innovatie, duurzaamheid en een actieve internationale en Europese rol. Het kabinet-Balkenende IV viel eind februari 2010 door de Uruzgan-crisis. Na de val volgden de Tweede Kamerverkiezingen van 9 juni 2010. De VVD kwam hierbij als grootste partij uit de bus (Rutte I, z.d.). De VVD vormde samen met het CDA een minderheidskabinet, met steun van de PVV.

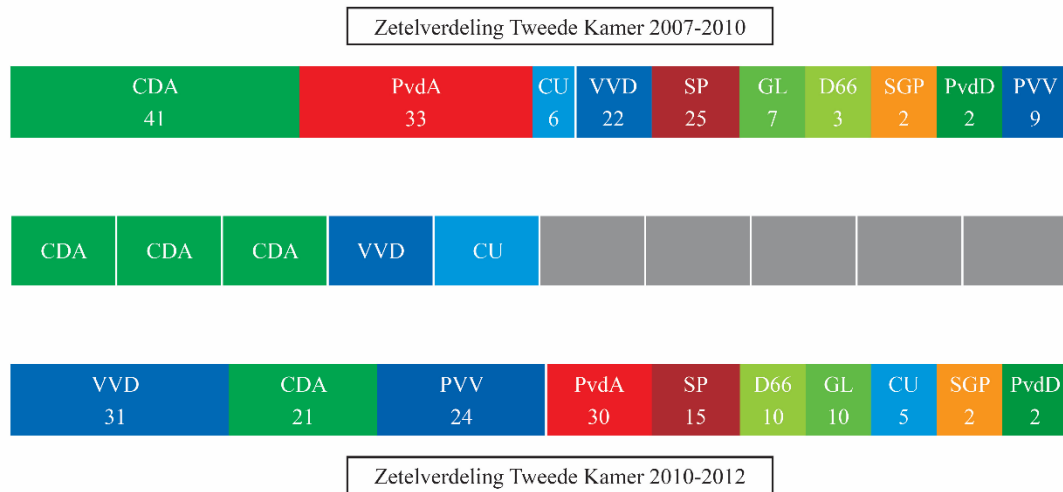
4.2.2.2 Samenstelling Staatscommissie-Veerman

De Staatscommissie *Duurzame Kustontwikkeling* beschikte over een groot aantal wetenschappers en leden met relevante opleidingen en ervaring. Voorzitter Cees Veerman begon zijn loopbaan als econoom en promoveerde aan de Universiteit Wageningen (Veerman, 2006). Hij was Minister voor Landbouw, Natuurbeheer en Visserij tussen 2002 en 2007 voor de kabinetten-Balkenende I, II en III (Veerman, z.d.). Marcel Stive is emeritus-hoogleraar Kustwaterbouwkunde in Delft. Hij was betrokken bij meerdere onderzoeksinstituten en specialiseerde zich in waterbouwkunde (Sitve, z.d.). Pavel Kabat was in 2007 hoogleraar Earth System Science en Climate aan de Universiteit Wageningen. Daarnaast was hij wetenschappelijk directeur van het Nederlandse Nationale Klimaat Onderzoeksprogramma. Hij specialiseert zich in aardstelselkunde en klimaatonderzoek, met name de impact van klimaatverandering op land en water (Kabat, z.d.). Louise Fresco is wetenschapper en hoogleraar en specialiseert zich in duurzame ontwikkeling en landbouwproductie. Zij promoveerde aan de Universiteit Wageningen en is verbonden aan verschillende organisaties die onderzoek doen naar duurzame ontwikkeling (Fresco, z.d.). Ook Jaap van Duijn is wetenschapper: hij studeerde economie in Rotterdam en promoveerde aan de Universiteit van Illinois (VS) (Duijn, 2009). Hij specialiseerde zich in beleggingstheorie en werkte als wetenschappelijk medewerker, later als lector en hoogleraar aan de UvA en de EUR. Hij vervulde later verschillende functies bij Robeco.

Ook andere leden hadden pertinente ervaring en relevante opleidingen genoten (zie bijlage IV). Ineke Bakker studeerde Tuin- en Landbouwarchitectuur aan de Universiteit Wageningen en werkte daarvoor als (rijks)ambtenaar (Bakker, n.d.). Lid Andries Heidema studeerde aan de Universiteit Wageningen Landinrichtingswetenschappen, afstudeerrichting Cultuurtechniek. Hij werkte als (rijks)ambtenaar en was raadslid en wethouder in Zoetermeer (Heidema, z.d.). Koos van Oord studeerde Civiele Techniek aan de Universiteit Delft (Van Oord, 2019). Daarna was hij verantwoordelijk als projectmanager van verschillende sleepzuigeractiviteiten en vanaf 2004 directievoorzitter van het familiebedrijf Van Oord NV (Van Oord, z.d.). Secretaris Bart Parmet studeerde Hydrologie in Wageningen (Parmet, 2020). Hij begon zijn carrière als adviseur en was betrokken bij de hoogwatervoorspellingen (Parmet, z.d.) Voor zijn rol als secretaris in de staatscommissie was hij rijksambtenaar. Schrijfster en journalist Tracy Metz was eerder in haar loopbaan betrokken bij het Lincoln Institute for Land Policy (VS) en schreef artikelen voor NRC Handelsblad en boeken over architectuur, stedenbouw en landschap in zowel de VS als Nederland (Metz, z.d.). Metz was gastonderzoeker bij het Ruimtelijk Planbureau en lid van de Raad voor het Landelijk gebied, het adviesorgaan van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). Samenvattend kan worden gesteld dat deze commissie een menging was van wetenschappers, oud-politici en oud-ambtenaren.

4.2.2.3 Politieke inclusie

Uit de partijachtergronden van de commissieleden blijkt dat de commissie een redelijk sterk netwerk had met de politiek. Voor zover bekend had de helft van de leden een politieke kleur. Het kabinet-Balkenende IV was een coalitie van het CDA, PvdA en CU. Voorzitter Veerman was oud-minister voor het CDA (Veerman, 2006). Leden Parmet en Van Oord schreven samen voor het wetenschappelijk bureau van het CDA (Van Oord et al., 2009). Coalitiepartner CU had een lijntje naar Heidema (Over Andries Heidema, 2019). Oppositiepartij VVD had met Bakker een band met de commissie (VVD Steenwijkerland, 2018). Opvallend is dat de PvdA geen band had met de Staatscommissie-Veerman. Van de overige vijf leden is niet bekend of ze een politieke kleur hadden. Vanwege de banden met het CDA en de CU had de commissie korte lijntjes met het kabinet-Balkenende IV. Vanwege deze band met het kabinet kan de SC-Veerman worden omschreven als politiek inclusief, ondanks het feit dat het geen volledige weerspiegeling van de Tweede Kamer was. Ook had de commissie een goede band met Rutte I. Hieronder (figuur 6) staat een overzicht van de zetelverdeling in de Tweede Kamer tijdens het kabinet-Balkenende I (bovenste balk), de politieke achtergronden van de leden van de Staatscommissie-Veerman (middelste balk) en de zetelverdeling in de Tweede Kamer tijdens het kabinet-Rutte I (onderste balk). Bij de TK-samenstelling vormen de drie linker partijen de coalitie.

Figuur 6. Samenstelling Tweede Kamer Balkenende IV (2007-2010), Staatscommissie-Veerman (midden) en Rutte I (2010-2012)

4.2.3 Overeenkomst rapport-kabinetstandpunt

4.2.3.1 Kabinetsreactie

De kabinetsreactie op het rapport werd door Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat Huizinga-Heringa (2008, p.2) naar de Tweede Kamer gestuurd op 12 september. Hierin reageerde zij in grote lijnen op het rapport. Huizinga-Heringa schreef dat het kabinet “met grote waardering” heeft kennisgenomen van het rapport. De staatssecretaris gaf aan dat het kabinet de uitgangspunten en argumentatie van het rapport onderschrijft en de aanbevelingen van de Deltacommissie als richtinggevend beschouwde voor nadere uitwerking. De grote lijnen van het rapport zijn terug te zien in de kabinetsreactie: veiligheid, duurzaamheid en preventie staan in beide documenten centraal. Huizinga-Heringa schreef dat het kabinet zich kon vinden in de analyses en de aanbevelingen van de Staatscommissie-Veerman. De staatssecretaris ging op vrijwel alle punten mee in de analyse en aanbevelingen van de commissie. Dit betekende niet dat het kabinet alles één op één over zal nemen. Maar het feit dat het rapport richtinggevend werd genoemd is wel een teken dat het kabinet haar standpunten terugziet in het rapport.

4.2.3.2. Regeerakkoord Balkenende IV

In het regeerakkoord van het kabinet-Balkenende IV (Wijffels, 2007, p. 16-17) stond de wens om een brede structuurvisie op te stellen voor de kustverdediging in verband met de klimaatverandering. Voor veiligheid tegen overstromingen wilde het kabinet een langetermijnvisie opstellen met behulp van recente inzichten uit wetenschappelijk onderzoek. Hoewel de vorm van een staatscommissie in dit document niet werd genoemd, is het duidelijk dat het kabinet voornemens was om actie te ondernemen op dit vlak.

4.2.3.3. Regeerakkoord Rutte I

Uit het regeerakkoord van het minderheidskabinet-Rutte I (2010-2012) blijkt dat ook dit kabinet zich sterk wilde maken voor de verbetering van de hoogwaterbescherming (N.A., 2010, p.29-30). Het regeerakkoord sprak over het uitvoeren van achterstallig onderhoud, versterking van de kustwering en het werken aan veilige dijken en waterkeringen. Desondanks werd niet alles overgenomen: de voorstellen van de Deltacommissie werden nader bekeken en uitgewerkt in het Meerjarenprogramma Infrastructuur Ruimte en Transport (MIRT). In tegenstelling tot het advies van de Staatscommissie-Veerman werd het Besluit beheer Haringvlietsluizen (“Kierbesluit”) ingetrokken.

4.2.3.4. Troonrede 2007

Elf dagen na het instellen van de commissie (7 september 2007) was het Prinsjesdag. De Troonrede maakte een verwijzing naar de toekomstplannen voor een nationale strategie tegen het water en klimaatveranderingen van het kabinet-Balkenende IV. Daarin werd echter vooral een verwijzing gemaakt naar de rol die de regering samen met de provincies en gemeenten wilde nemen. De dan net geïnstalleerde staatscommissie werd niet direct genoemd.

De Troonrede (2008) die direct na de publicatie van het eindrapport werd voorgedragen, bevatte een sterke verwijzing naar de Staatscommissie-Veerman. Deze werd voorgedragen op 16 september 2008, dertien dagen na publicatie van het rapport en zes dagen na het verschijnen van de kabinetsreactie op het rapport. De grote lijnen uit het rapport zijn terug te zien in de Troonrede: het kabinet benadrukt de inspanningen die noodzakelijk waren voor een veilig Nederland in de nabije en verre toekomst. Het kabinet beloofde om in 2009 met een voorstel voor een nieuwe Deltawet, een directe referentie naar de Staatscommissie-Veerman. Hieruit kan worden geconcludeerd dat het kabinet-Balkenende IV zich verbond aan in elk geval een gedeelte van de aanbevelingen van de SC-Veerman.

4.2.3.5 Analyse

Op basis van deze drie documenten blijkt dat de standpunten van het kabinet-Balkenende IV in grote lijn overeenkwamen met het advies van de staatscommissie. Het kabinet-Rutte I ging in grote lijnen ook mee met het advies van de commissie. Toch draaide Rutte I bepaalde besluiten van het vorige kabinet terug, zoals het Besluit Beheer Haringvliet (N.A., 2010, p.30). Het kabinet-Balkenende IV had, op het advies van de SC-Veerman, besloten deze sluis open. Ook noemde het regeerakkoord van Rutte-I het plan om de voorstellen van de Deltacommissie samen met het MIRT nader te bekijken.

4.2.4 Moment van publiceren

Het instellingsmoment viel ruim zes maanden na het aantreden van het kabinet-Balkenende IV op 7 september 2007. Het publicatiemoment van het rapport was op 3 september 2008, iets minder dan een jaar na het instellingsmoment. De publicatie van het rapport was bijna anderhalf jaar voor het vallen

van het kabinet-Balkenende IV. Het moment van publiceren was dus meer dan een jaar voor de verkiezingen en viel daarmee buiten de optimumperiode, zoals door Schultz et al. (2008) omschreven.

4.2.5 Eenduidigheid van het advies

Het eindrapport van de Staatscommissie-Veerman telde twaalf aanbevelingen verdeeld over zes hoofdstukken (zie bijlage V voor het overzicht). Na de behandeling van de opdracht in het eerste hoofdstuk schetste de commissie een beeld van de impact van klimaatverandering op Nederland. Daarna werden de uitgangspunten en de visie van de commissie uit de doeken gedaan. In het vierde hoofdstuk werden de aanbevelingen over gebieden en specifieke onderdelen van de waterbescherming gedaan. In het laatste hoofdstuk gaf de commissie een aanzet voor de uitvoering van de aanbevelingen en de noodzaak voor samenhangend beleid. Dit ging uit van nationale aansturing en regionale uitvoering. Hier werden ook de schetsen voor het Deltaplan, het Deltafonds en de Deltawet gegeven. In hoofdstuk zes vatte de commissie de adviezen samen. Er was bij de aanbevelingen geen enkel minderheidsstandpunt geformuleerd. Dit was ook het geval bij de bijbehorende beschouwingen en modellen. Het rapport was dan ook volledig eenduidig in haar adviezen.

4.2.6 Analyse 'hoeveelheid gevoerd debat'

Voor de analyse van het debat zal worden gekeken naar het debat over de nieuwe Deltawet. De commissie-Veerman adviseerde dat de oude Deltawet uit 1958 moest worden vernieuwd. De nieuwe wet moest het Deltaprogramma, het Deltafonds en de andere adviezen van de commissie juridisch verankeren (Veerman, 2008, p.79-84). Het Kamerdossiënummer van dit wetgevingsproces in de Tweede Kamer is 32 304. Op 9 februari 2010 stuurde Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat het eerste voorstel van wet naar de Tweede Kamer (Huizinga-Heringa, 2010). Er zijn in totaal zes moties ingediend in reactie op dit voorstel van wet. Het opsturen van het voorstel van wet vond plaats ten tijde van het kabinet-Balkenende IV. Het stemmen over de moties vonden plaats op 28 juni 2011, toen het kabinet-Rutte I (2010-2012) regeerde.

Er moest worden gestemd over een gering aantal moties, namelijk vijf. Nadat een motie van Kamerlid De Mos (PVV) werd vervangen door een algemenere motie die medeondertekend werd door het CDA en de VVD (De Mos, Koppejan, Lucas-Smeerdijk, 2011), verviel één van de vier moties van De Mos. Bij de stemming op 28 juni 2011 (Handeling, p.59-60) werden er drie moties van De Mos verworpen. De PVV-fractie steunde als enige partij deze drie moties. De andere twee moties haalden de eindstreep wel. De eerste motie, het verzoek aan de regering om de Haringvlietsluizen niet open te zetten, werd aangenomen (De Mos, 2011). De motie ging in tegen het advies van de staatscommissie (onderdeel van aanbeveling 10 Rijnmond, zie Veerman, 2008, p.65). Deze motie werd niet alleen door de regeringspartijen VVD, CDA en gedoogpartner PVV gesteund, maar ook door de SGP, de ChristenUnie en de SP. Deze motie moet in context van het kabinet-Rutte I worden gezien. Dat kabinet had in haar regeerakkoord al beklonken dat het zogeheten Kierbesluit zou worden

ingetrokken. De tweede aangenomen motie was de motie van De Mos, Koppejan en Lucas-Smeerdijk (2011). De motie spoorde de regering aan om bij samenwerking op dit onderwerp met het buitenland spaarzaam om te gaan met financiën en om andere landen aan te spreken op hun verantwoordelijkheid. De staatscommissie noemde dit onderwerp niet specifiek, slechts de noodzaak voor goede internationale samenwerking bij grensoverschrijdende problemen (Veerman, 2008, p.41, 94). Bij deze motie was de steun kleiner: VVD, CDA, PVV en SGP stemden voor, PvdA, SP, D66, GroenLinks, ChristenUnie en PvdD tegen. Concluderend, wat betreft de moties werd de Deltawet gunstig door de Tweede Kamer geloodst.

Motie	Indiener	Resultaat
1 (nr. 20)	De Mos (PVV)	Verworpen
2 (nr. 21)	De Mos (PVV)	Verworpen
3 (nr. 22)	De Mos (PVV)	Verworpen
5 (nr. 24)	De Mos (PVV)	Aangenomen
6 (nr. 33)	De Mos (PVV)	Aangenomen
	Koppejan (CDA)	
	Lucas-Smeerdijk (VVD)	

Tabel 2. Overzicht moties bij Staatscommissie-Veerman

4.2.7 Analyse ‘doorwerking in wet- en regelgeving’

Het kabinet nam het advies van de Staatscommissie-Veerman over, resulterend in de Deltawet, het Deltaprogramma, het Deltafonds en de Deltacommissaris (Deltacommissie, z.d.). De invulling hiervan kwam rechtstreeks uit het eindrapport: de Deltawet moest het juridische sluitstuk worden waar het Deltafonds, het Deltaprogramma en de Deltaregisseur in moesten worden verankerd (Veerman, 2008, p.84). Van de aangenomen moties had de motie tegen het openen van de Haringvlietsluizen het grootste effect op het beleid. Het beleid om die open te zetten (in lijn met het advies van SC-Veerman) werd verzekerd door de motie. Het wetgevingsproces van de Deltawet in de Tweede Kamer begon met het indienen van het eerste wetsvoorstel op 9 februari 2010 (Huizinga-Heringa, 2010) en eindigde met de publicatie in het Staatsblad op 20 december 2011 (Atsma & Opstelten, 2011). Tussen indiening van het eerste wetsvoorstel en de publicatie in het Staatsblad zat één jaar, tien maanden en elf dagen. Er zaten drie jaar, drie maanden en zeven dagen tussen de publicatie van het rapport en de publicatie van de Deltawet in het Staatsblad.

4.2.8 Samenvatting Staatscommissie *Duurzame Kustontwikkeling*

De Staatscommissie *Duurzame Kustontwikkeling* is bijzonder effectief geweest in het politieke domein. Deze conclusie kan worden getrokken op basis van de debatanalyse, de analyse van de gemaakte wetgeving en het gevoerde beleid naar aanleiding van het eindrapport. Verschillende

politieke partijen waren in de commissie vertegenwoordigd en de commissie bestond voornamelijk uit experts. Dit is in lijn met de wens van het kabinet om op wetenschappelijke basis advies in te winnen. Het moment van publiceren viel buiten het theoretische optimum. Het advies van de commissie was bijzonder eenduidig. Uit de geanalyseerde documenten blijkt dat het kabinet-Balkenende IV zich bijzonder goed kon vinden in het advies en het overnam. Het kabinet-Rutte I verbond zich ook in grote lijnen met de aanbevelingen van de commissie.

4.3 Staatscommissie-Elzinga

4.3.1.1 *Aanleiding Staatscommissie Dualisme en Lokale Democratie*

In hoofdstuk VII van het regeerakkoord van het kabinet-Kok II (1998-2002) stond een heldere wens om het lokale bestuursmodel te democratiseren en het stelsel dualistisch te maken (Kok, 1998, p.75-76). In de ogen van het kabinet was het lokale bestuursmodel aan herziening toe. De verdeling van de taken en bevoegdheden tussen het college en de gemeenteraad was in theorie nog monistisch, maar in de praktijk bleek dat het steeds meer een dualistisch model begon te worden. Het kabinet was voorstander van de ontwikkeling naar het dualistische model. Omdat de dualisering van het lokale bestuursmodel een ingrijpende wijziging was, wilde het kabinet-Kok II dat de verschillende aspecten van de dualisering samenhangend werden onderzocht. Daarom koos het kabinet-Kok II voor het instellen van een staatscommissie. De regering wilde een brede verkenning van hoe een dergelijk stelsel moest worden vormgegeven. De staatscommissie kreeg ook de taak om de benoemingswijze van de burgemeester tegen het licht te houden en de juridische en praktische gevolgen van wijzigingen in dit stelsel te analyseren. De staatscommissie werd ingesteld door Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties Peper (PvdA) en Minister van Justitie Korthals (VVD) op 30 september 1998 (Peper & Korthals, 1998).

4.3.1.2 *Aanbevelingen Staatscommissie-Elzinga*

De commissie identificeerde vier hoofdproblemen in het lokale bestuur (Elzinga, 2000, p.444-445). De commissie was van mening 1) dat de positie van politieke partijen in de (lokale) vertegenwoordigende democratie onder druk stond, 2) dat de formele monistische grondstructuur van de gemeente niet overeen kwam met de praktijk, waar het een meer dualistisch karakter had gekregen, 3) dat de herkenbaarheid van het lokaal bestuur als forum van politieke besluitvorming gering was, mede door het gebrek aan duidelijke scheiding tussen de machten van bestuur en controle en 4) dat de collegialiteit van het college van burgemeester en wethouders onder druk stond.

Het advies van de commissie werd opgesplitst in tien aanbevelingen, onderverdeeld in verschillende deeladviezen (Elzinga, p.450-473). De commissie adviseerde het ontvlechten van de lokale democratie, het versterken van het lokale politieke model en de benodigde aanpassingen van het lokale stelsel. De commissie adviseerde 1) over de versterking en vergroting van de gemeentelijke beleidsvrijheid, 2) voor een vernieuwingsimpuls lokaal politiek stelsel en het gebruik van ICT, 3) de formele dualisering van het gemeentelijk bestel, de ontvlechting van de raad en college, 4) de

herijking en versterking van de positie van de raad, 5) de versterking van het collegiale bestuur en de eigenstandigheid van de burgemeester; 6) over de overige taakstelling van de burgemeester, 7) over de aanstellingswijze van de burgemeester, 8) over de rol van de gemeentesecretaris en het ambtelijk apparaat in een dualistisch stelsel, 9) spreiding en combinatie van verkiezingen en 10) de implementatiewijze.

4.3.2 Politieke inclusie

4.3.2.1 Politieke context

De Staatscommissie-Elzinga was actief tussen 30 september 1998 tot 17 januari 2000, de datum waarop zij haar eindrapport publiceerde. Het kabinet-Kok II was verantwoordelijk voor het instellen van de commissie. Het kabinet-Kok II zat de rit uit (Kabinet Kok II, z.d.). Kok II bezat een ruime meerderheid in de Tweede Kamer, (PvdA, 45 zetels, VVD, 38, D66, 14). Aanvankelijk was dit ook het geval in de Eerste Kamer. Tot aan de EK-verkiezingen van 1999 toen er een nipte meerderheid overbleef.

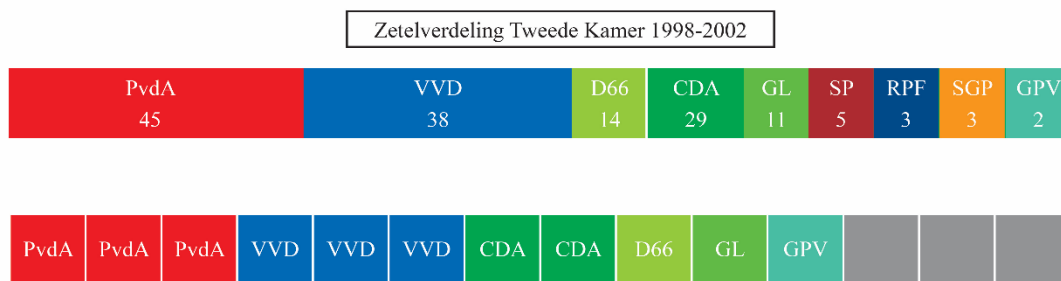
4.3.2.2 Samenstelling Staatscommissie-Elzinga

Met uitzondering van de drie niet-politici (Elzinga, Ten Berge en Van der Vlies) hadden alle leden ervaring in verschillende lagen van het openbaar bestuur. Zo zaten er vijf actieve burgemeesters in de commissie. Vier burgemeesters kwamen uit Randstedelijke provincies, alleen VVD-burgemeester Ans van den Berg niet, zij kwam uit Bergen op Zoom (NB) (Elzinga, 2000, p.23). De andere burgemeesters van de commissie waren Berry Groen (Uithoorn), Bert Groen (Bunschoten) Hein van Oorschot (Delft) en Kees Jan de Vet (Leusden). Bruinsslot was van 1978 tot 1998 burgemeester van vier verschillende gemeenten (N.A., 1993b). De commissie beschikte in de breedte over veel ervaring met en in het lokale bestuur.

4.3.2.3 Politieke inclusie

De Staatscommissie-Elzinga was zonder twijfel een politiek inclusieve staatscommissie. Alle leden waren lid van een politieke partij, behalve de leden Ten Berge (Ten Berge, z.d.) en Van der Vlies (Van Der Vlies, z.d.) (beiden academici met specialisaties in het Staats- en Bestuursrecht). In het presidium zaten twee leden van de PvdA, voorzitter Elzinga en Alders. Alders was Tweede Kamerlid voor de PvdA van 1982 tot 1989 en werd later minister (Alders, z.d.). Hoogleraar Staatsrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen, Douwe Jan Elzinga, was achter de schermen actief bij de Wiardi Beckman Stichting (Elzinga, 2009). CDA'er Bruins Slot was Secretaris-Generaal op het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Waterschappen (Bruins Slot, z.d.). Hoogleraar bestuurskunde aan de Rijksuniversiteit Leiden, Rosenthal, was tevens actief als senator voor de VVD (Rosenthal, z.d.). Jan Vis was lid van de Eerste Kamer van 1980 tot 1995, vanaf 1985 fractievoorzitter van D66 en staatssecretaris (Vis, z.d.) Twee commissieleden waren lid van de VVD. Ans van den Berg was eerst wethouder en later burgemeester voor de VVD (N.A., 1993a) en Henk Vonhoff was onder andere Tweede Kamerlid voor de VVD (Vonhoff, z.d.). Berry Groen was lid van GroenLinks (Groen, H.L,

z.d.). Bert Groen was lid van de GVP (voorloper van de ChristenUnie) en daarna van de ChristenUnie (Groen, L.C, z.d.). Saskia Stuiveling was lid van de PvdA (Stuiveling, z.d.) en kort senator en staatssecretaris. Kees Jan de Vet was CDA'er (De Vet, z.d.) en Van Oorschot was lid van D66 (Van Oorschot, n.d). De commissie bestond dus uit drie PvdA'ers, twee CDA'ers, drie VVD'ers, twee D66'ers, één GroenLinks-lid en één lid van de GPV. Dit was een afspiegeling van de dominante partijen in de Tweede Kamer ten tijde van instelling. Alle grote partijen in de Tweede Kamer waren vertegenwoordigd in de commissie, zelfs de kleine partij GPV had met Bert Groen een ijzer in het vuur. Enkel de SP, RPF en de SGP waren niet vertegenwoordigd in de commissie. De grootste oppositiepartij, het CDA, kreeg zelfs twee zetels binnen de commissie. Hieronder (figuur 7) staat een overzicht van de zetelverdeling van de Tweede Kamer tijdens het kabinet-Kok II (bovenste balk) en een overzicht van de politieke kleuren van de leden van de Staatscommissie-Elzinga (onderste balk). In de bovenste balk vormen de linker drie partijen de coalitie.

Figuur 7. Samenstelling Tweede Kamer tijdens Kok II (1998-2002) en Staatscommissie-Elzinga (onder)

4.3.3 Overeenkomst rapport-kabinetstandpunt

4.3.3.1 Kabinetsreactie

Uit de kabinetsreactie van Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties Klaas de Vries (PvdA) blijkt dat er veel overeenkomsten waren tussen het kabinetsstandpunt en het advies van de commissie. “Het kabinet is voornemens de meeste aanbevelingen van de commissie, soms in gewijzigde vorm, over te nemen” (De Vries, 2000, p.3). Het kabinet herkende zich in de vier hoofdproblemen die de commissie identificeerde ten aanzien van het lokale bestuursmodel. De Vries nuanceerde de adviezen van de commissie met beleid, wet- en regelgeving dat toen in voorbereiding was. Op vrijwel alle vlakken ging het kabinet mee met de analyses en aanbevelingen van de commissie. Uitzondering hierop waren de aanbevelingen rond het ambt van de burgemeester. Het rapport was hierover verdeeld (zie §4.3.5) en uit de kabinetsreactie blijkt dat de regering dat ook was. Ten aanzien van de versterking van de positie van de burgemeester schreef De Vries: “het kabinet is voornemens de aanbevelingen van de staatscommissie op dit terrein verder uit te werken” (De Vries, 2000, p.26-28). Ook de aanstellingswijze van de burgemeester bleek een heet hangijzer. Op dat moment waren er wetsvoorstellen aanhangig in de Tweede Kamer die meer ruimte creëerden als het

ging om de aanstellingswijze van de burgemeester. Wat daarna zou gebeuren met de aanstellingswijze liet De Vries in het midden: “Het kabinet loopt niet vooruit op de aanstellingswijze van de burgemeester na de herziening van artikel 131 van de Grondwet”. De adviezen van de staatscommissie met betrekking tot de aanstellingswijze vóór deze Grondwetswijziging waren in de ogen van het kabinet onvoldoende. In de ogen van het kabinet was er onvoldoende balans tussen de vergroting van de invloed van de raad en de handhaving van de Kroonbenoeming. Samenvattend, uit de kabinetsreactie is duidelijk dat het kabinet-Kok II zich kon vinden in de aanbevelingen van de staatscommissie.

4.3.3.2 Regeerakkoord Kok-II

In het regeerakkoord van het kabinet-Kok II bleek al dat het kabinet de invoering van het dualisme in de lokale democratie nastreefde. In het regeerakkoord stond een paragraaf over de aanpak van het kabinet inzake de dualisering van de lokale democratie (Kok, 1998, p.75-76). Men merkte op dat de verdeling van de taken en de bevoegdheden tussen het college en de gemeenteraad in theorie nog monistisch was, dat in de praktijk het steeds meer een dualistisch model begon te worden. De regering wilde aanpassingen maken in het lokale bestuursmodel. Ter voorbereiding was de regering voornemens om een staatscommissie in het leven te roepen die voor 1 januari 2000 aanbevelingen moest publiceren met de juridische en praktische consequenties van het dualistische stelsel. Ook wilde de regering advies over de positie van de burgemeester.

4.3.3.3 Troonrede

Na de publicatie van het rapport was het kabinet van plan om, conform het regeerakkoord en de kabinetsreactie op het rapport, voortvarend aan de slag te gaan. Acht maanden na de publicatie van het rapport werd de Troonrede van dat jaar uitgesproken. De Troonrede van 2000 bevatte een heldere verwijzing naar de wetgeving die het kabinet-Kok II wilde maken ten aanzien van de veranderingen in de lokale democratie (Troonrede 2000, z.d.). De planning van de regering was om nog hetzelfde jaar voorstellen te doen die moesten leiden tot een betere taakverdeling en een grotere herkenbaarheid van het lokaal bestuur.

4.3.4 Moment van publiceren

Bij de instelling van de Staatscommissie-Elzinga werd bepaald dat de commissie op korte termijn met het advies moest komen, uiterlijk op 1 januari 2000 (Peper & Korthals Altes, 1998). Het rapport werd gepubliceerd op 17 januari 2000, één jaar, drie maanden en vier dagen na de publicatie van het instellingsbesluit. De publicatie valt één jaar, 8 maanden en elf dagen na de verkiezingen van 6 mei 1998 (Tweede Kamerverkiezingen 1998, z.d.). Na het kabinet-Kok II volgden reguliere verkiezingen op 15 mei 2002 (Tweede Kamerverkiezingen 2002, z.d.). Het uitbrengen van het advies viel twee jaar, drie maanden en 28 dagen voor de verkiezingen van 2002. Daarmee viel het publicatiemoment buiten de optimumperiode op basis van Schultz et. al. (2008, p.103-104).

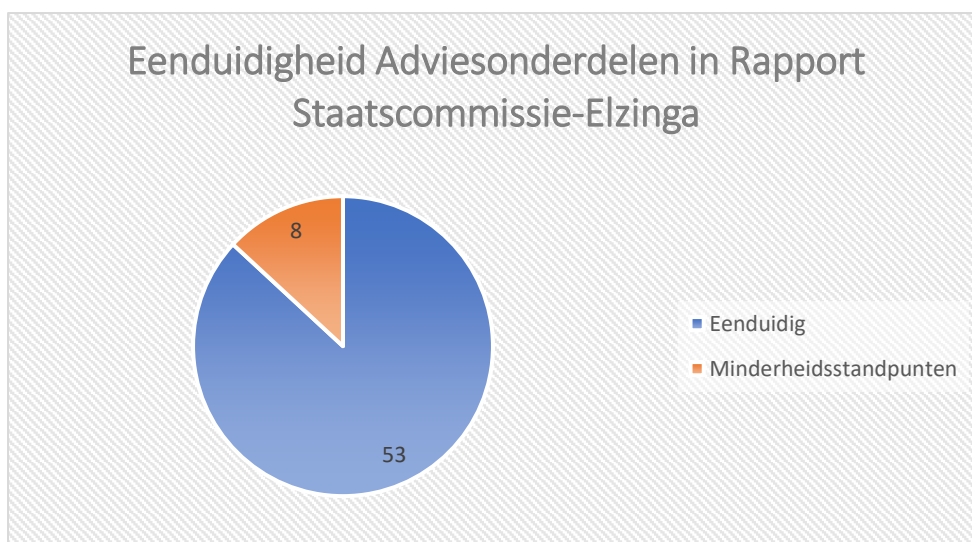
4.3.5 Eenduidigheid van het advies

De commissie gaf 61 adviezen, onderverdeeld in tien aanbevelingen (zie bijlage IX voor een overzicht). Vier aanbevelingen werden unaniem gesteund door de veertien commissieleden. Van de zes adviezen waarop geen consensus was, waren er acht verschillende minderheidsstandpunten geformuleerd. Hiervan waren er zes minderheidsstandpunten die afweken van het meerderheidsstandpunt. Twee van de minderheidsstandpunten bevatten aanvullende voorwaarden die bepaalde leden stelden om mee te gaan in het meerderheidsadvies.

Het minderheidsstandpunt van lid Ten Berge bepleitte een dwingend wettelijk voorschrift voor het instellen van de lokale rekenkamer in de Gemeentewet. De rest van de commissie was voor een minder dwingende regeling (Elzinga, 2000, p.456). In het minderheidsstandpunt van Vis (D66) pleitte hij, anders dan de meerderheid, voor meer bevoegdheden van de burgemeester. Hij wilde namelijk dat de burgemeester aanwijzingsbevoegdheid jegens de andere collegeleden zou krijgen en leidende rol zou moeten hebben bij de collegevorming (Elzinga, p.463). Het minderheidsstandpunt van het lid Bert Groen (CU) was een van de twee minderheidsstandpunten die deels meegingen met het meerderheidsadvies maar aanvullende voorwaarden stelden. Groen onderschreef alleen de aanbevelingen van de commissie ten aanzien van de enkelvoudige aanbeveling door de gemeenteraad (Elzinga, p.467). Het minderheidsstandpunt van lid De Vet (CDA) ging mee met het meerderheidsadvies om burgemeesters direct te verkiezen. Hij was echter van mening dat directe verkiezing van de burgemeester alleen bij gemeenten met meer dan 100.000 inwoners moest zijn. Het meerderheidsstandpunt stelde deze grens vast op 50.000 inwoners. Bruins Slot (CDA), Bert Groen (CU) en De Vet (CDA) waren voorstanders van de invoering van het stelsel van enkelvoudige aanbeveling door de gemeenteraad, zonder de burgemeestersstemming waarbij de burgemeester rechtstreeks verkozen kon worden. De meerderheid van de commissie was wel voorstander van de mogelijkheid om de burgemeester direct te verkiezen in gemeenten van meer dan 50.000 inwoners (Elzinga, p.469). Deze drie leden zijn allen lid van partijen met christelijke inslag. Uit een historische analyse van (Staatskundige vernieuwing in de jaren zestig, z.d.) blijkt dat deze partijen (of de voorlopers ervan) ook vaak de partijen waren die minder bereid bleken om staatskundige vernieuwingen door te voeren. Vonhoff (VVD) bepleitte in zijn minderheidsstandpunt de herinvoering van de opkomstplicht bij verkiezingen. De meerderheid van de commissie zag vanwege principiële en doelmatigheidsoverwegingen geen heil in de opkomstplicht als middel om de betrokkenheid van burgers bij de lokale politiek te vergroten (Elzinga, 2000, p.472).

Van den Berg (VVD), Rosenthal (VVD) en Vonhoff (VVD) hadden samen meerdere minderheidsstandpunten geformuleerd (nr. 4 en 8) die ook alleen door hen drie werden ondersteund. Deze minderheidsstandpunten zijn een onderdeel van een omvangrijk minderheidsadvies. Het VVD-triumviraat gaf een alternatief voor het meerderheidsstandpunten 7b en 7c, die over het burgemeestersambt en de aanstellingswijze van de burgemeester gingen (Elzinga, p.467-68). Waar de

meeste minderheidsadviezen extra voorwaarden of andere eisen stelden bij aanbevelingen, formuleerden de drie VVD'ers een losse minderheidsnota (Elzinga, 2000, p.473-475). Zij benadrukten de eigenstandigheid van het burgemeestersambt en merkten op dat de taken van de burgemeester een belangrijk onderdeel van de eigenstandigheid zijn. De aanstelling of her-aanstelling van de burgemeester diende volgens hen onafhankelijk te zijn van andere organen in het lokale bestuur. Zij waren van mening dat Kroonbenoeming met enkelvoudige aanbeveling door de raad afbreuk zou doen aan de Kroonbenoeming (dat zou een stempelmachine van de raad worden). Bovendien maakte het de burgemeester afhankelijk van de raad. Volgens hen zou dit een monistisch sluitstuk van het dualistische bestel worden. Ook zouden rechtstreekse verkiezingen geen heil bieden. Wederom zou dit volgens Van den Berg, Rosenthal en Vonhoff niet passen in het door de meerderheid van de commissie aanbevolen model. Zij verkozen de handhaving van de Kroonbenoeming, die beslag kan krijgen door meervoudige aanbeveling van de raad. Ook was het drietal geen voorstander van differentiatie in de aanstellingswijze van de burgemeester. Het zou niet passen binnen het eenvormige dualistische bestuursconcept dat de commissie adviseerde.

Figuur 8.

De commissie was verdeeld over een behoorlijk aantal aspecten van de ontwikkelde visie voor het dualistische bestuursmodel. Slechts vier van de tien aanbevelingen waren unaniem en op 8 van de 61 adviesonderdelen (ruim 13 procent) waren aanvullende eisen of een minderheidsstandpunt geformuleerd (figuur 8). Het rapport van de commissie is op basis daarvan niet eenduidig te noemen.

4.3.6 Analyse 'hoeveelheid gevoerd debat'

De moties die waren ingediend bij het wetgevingsproces zijn beperkt in aantal. In het dossier van de Wet dualisering gemeentebestuur (dossiernummer 27 751) zijn vier moties te vinden. Deze vier moties zijn onder te verdelen in twee groepen, drie moties van 12 september 2001 in de Tweede Kamer en één motie van 26 februari 2002 in de Eerste Kamer. De behandeling van de moties in de

Tweede Kamer vond plaats op 12 september 2001 (Handelingen, 2001a). Hierin werden de moties behandeld door vertegenwoordigers van de Kamerfracties in het debat met Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties Klaas de Vries. Op 20 september vond de uiteindelijke stemming over de moties plaats (Handelingen, 2001b).

Motie van het lid Van der Hoeven c.s. (2001) verzocht de regering om helderheid te geven over de verwachte kosten voor de invoering van het dualistische bestuursmodel. De indieners riepen de regering op om de kosten in kaart te brengen, daarover overleg te voeren met de VNG en aan te geven hoe de financiering zou geschieden. De minister liet weten dat hij geen voorstander was van het uitdelen van “ongedekte cheques aan de VNG” (Handelingen, 2001a). Hij zei toe dat de kosten die gepaard gaan met de door het Rijk opgelegde verplichtingen vergoed dienen te worden. Ook beloofde hij dat er zo snel mogelijk inzicht zou worden gegeven over de kosten. Hij beloofde de motie uit te voeren. Bij de stemming over de motie werd deze door de Tweede Kamer met algemene stemmen aangenomen (Handelingen, 2001b).

Motie Scheltema-De Nie c.s. (2001) verzocht de regering om in samenspraak met de VNG handleidingen, instructies en modelverordeningen op te stellen die bij het omschakelingsproces naar het dualistische model behulpzaam kunnen zijn. En voordat de wet in werking zou treden ook daadwerkelijk beschikbaar te maken. In reactie op deze motie deelde de minister mede dat de verordeningen en gedragscodes voor 7 maart 2002 klaar zouden zijn en dat deze in samenwerking met de VNG tot stand zouden komen (Handelingen, 2001a). Hij was van mening dat hij hiermee volledig tegemoetkwam aan de motie. Bij de stemming werd ook deze motie met algemene stemmen aangenomen door de Tweede kamer (Handelingen, 2001b).

De motie van Te Veldhuis en Pitstra (2001) werd ingediend door de VVD- en GroenLinksfractie. Onder de nieuwe wet werd het een vereiste voor wethouders en burgemeester om binnen één jaar ingezetene te zijn van de gemeente waar zij werkten. De motie vroeg aan de regering om de benodigde stappen te zetten om wethouders en burgemeesters te helpen te voldoen aan deze eis. In het debat op 12 september gaf minister De Vries gaf aan dat hij zich niet kon vinden in de motie (Handelingen, 2001a). Wel gaf hij aan zich te kunnen vinden in het dictum van de motie waarin de regering werd opgeroepen om gemeenten aan te sporen snel ingezetenschap van burgemeesters en wethouders mogelijk te maken. Bij de stemmingen werd de motie aangenomen (Handelingen, 2001b). GroenLinks, de VVD, het CDA, de ChristenUnie en de SGP stemden voor. De PvdA, D66 en SP stemden tegen.

Na het debat en de stemming in de Tweede Kamer ging het gewijzigde wetsvoorstel op 20 september naar de Eerste Kamer (De Vries, 2001a). De GroenLinks-fractie in de Eerste Kamer kwam met een motie. De motie van het lid Platvoet c.s. (2002) werd ingediend op 26 februari, vlak voor de gemeenteraadsverkiezingen op 6 maart. De termijn van het kabinet-Kok II liep ook bijna ten einde

liep (Hessels, 2018). De motie bepleitte temporisering van de aanpassingswet tot na de evaluatie van de Wet dualisering gemeentebestuur. Hessels merkte op dat een dergelijke motie in de Eerste Kamer een zeldzaam instrument is. De motie vroeg de wetgever de wijzigingen in de Gemeentewet en andere wetten tot dualisering van de inrichting, de bevoegdheden en de werkwijze van het gemeentebestuur pas door te voeren, nadat er evaluatie van de Wet dualisering gemeentebestuur had plaatsgevonden. De motie werd ondertekend door vijf leden: Platvoet (GL), Holdijk (SGP), Schoondergang-Horikx (GL), De Boer (GL) en Van der Lans (GL).

De motie werd aangenomen op 5 maart 2002, vlak voor het kabinet op 15 april demissionair werd. Uit de handelingen blijkt dat de motie gesteund werd door de fracties van GroenLinks, de SP, de ChristenUnie, de SGP, de OSF, het CDA, D66 (Handelingen, 2002). Tegen stemden de VVD en de PVDA. De motie werd aangenomen. Minister De Vries (2002a) schreef dat hij de motie niet zou uitvoeren. Wachten op evaluatie van de Wet Dualisering gemeentebestuur voordat de wetsvoorstellen voor medebewindsbevoegdheden werden doorgevoerd was in zijn ogen onwenselijk. Hij gaf hiervoor twee redenen: vertraging van wetswijzigingen naar aanleiding van de Wet Dualisering gemeentebestuur zou 1) een ongewenste vertraging en 2) niet het gewenste resultaat leveren zoals bedoeld door de wet.

Dit leverde nog een klein staatsrechtelijk relletje op. De Eerste Kamer verbaasde zich over het feit dat de demissionaire minister de motie-Platvoet naast zich had gelegd en de wet aanhangig had gemaakt en niet aan zijn opvolger had overgelaten. Als reactie hierop benadrukte De Vries (2002b) op 27 juni in een nieuwe brief zijn standpunt en herhaalde de wens om de wetgeving spoedig door te voeren.

Motie	Indiener	Resultaat
1 (nr.68)	Van der Hoeven c.s.	Aangenomen door de Tweede Kamer, Overgenomen door de minister
2 (nr.69)	Scheltema-De Nie c.s.	Aangenomen door de Tweede Kamer, Overgenomen door de minister
3 (nr. 70)	Te Veldhuis (GroenLinks) Pitstra (VVD)	Aangenomen door de Kamer, niet overgenomen door de minister
4 (nr.10f)	Platvoet c.s.	Aangenomen door de EK, door de minister naast zich neergelegd.

Tabel 3. Overzicht moties bij Wet dualisering gemeentebestuur

Van de vier moties in het dossier werden er twee aangenomen door de minister De Vries. De motie van Te Velde en Pitstra werd uiteindelijk aangenomen, tegen het advies van de minister in. Deze werd

niet overgenomen door de minister. De termijn van één jaar met betrekking tot het ingezetenschap van wethouders en burgemeesters bleef. Ook de motie-Platvoet werd aangenomen door de Eerste Kamer, maar werd niet uitgevoerd. Al met al is de wet erg voortvarend door de Eerste en Tweede Kamer geloodst, met minimale aanpassingen.

4.3.7 Analyse ‘doorwerking in wet- en regelgeving’

Vanuit het regeerakkoord en de Troonrede van 2000 (zie §4.3.3) blijkt dat het kabinet-Kok II haast wilde maken met de invoering van het dualisme in het lokale bestuursmodel. Ook uit de behandelingen van de wet in de Tweede Kamer (Handelingen, 2001a; Handelingen, 2001b) en de brieven van minister De Vries aan de Eerste Kamer (De Vries, 2002a; De Vries, 2002b) blijkt dat hij de noodzaak voelt om de wetgeving op korte termijn door te voeren.

De Staatscommissie *Dualisme en lokale democratie* leverde een probleemanalyse, verkenningen, uitgangspunten voor een dualistisch model en een tiental aanbevelingen en adviezen voor een dualistisch stelsel, maar deed geen voorstel van wet. Desalniettemin lag een voorstel van wet binnen korte termijn na het verschijnen van het eindrapport van de commissie. Op 31 mei 2001 stuurde minister De Vries een voorstel van wet naar de Tweede Kamer. Deze werd op 20 september in de Tweede Kamer aangenomen naar de Eerste Kamer gestuurd (De Vries, 2001c). Bij de behandeling in de TK stemde alleen de SP tegen (Eerste Kamer, 2002). In de Eerste Kamer werd de motie-Platvoet aangenomen. Hessels (2018) beschouwt het proces in de Eerste Kamer als opvallend. De minister zou zijdelings de vragen hebben beantwoord en uiteindelijk werd de wet laat in de avond én zonder stemming door de Eerste Kamer aangenomen. De SGP, ChristenUnie en de SP lieten aantekenen dat zij zich niet met het wetsvoorstel konden verenigen. De wet werd op 5 maart gepubliceerd in het Staatsblad 111 (De Vries & Korthals, 2002a). Op dezelfde dag werd in het Staatsblad 112 de inwerkingtreding van de wet gepubliceerd door minister De Vries (2002c). De wet werd van kracht op 7 maart 2002. Tussen indiening van het voorstel van wet en de publicatie in het Staatsblad zaten negen maanden en twee dagen. Twee jaar, een maand en zestien dagen na de publicatie van het rapport werd de wet gepubliceerd.

Om het dualistische bestuursmodel te bewerkstelligen past de Wet Dualisering gemeentebestuur (WDG) de Gemeentewet uitgebreid aan. Daarnaast maakt de WDG wijzigingen in de Ambtenarenwet, de Kieswet, de Algemene wet bestuursrecht. (De Vries & Korthals, 2002a). Centraal stond de ontvlechting van de raad en college en de transitie naar het dualistische bestuursmodel. De positie van de raad werd versterkt door het recht op ambtelijke bijstand (art.33 Gemeentewet) en onderzoekrecht (art.155 Gemeentewet). De functie van een raadsgriffier (Hst.VII, par.2) en de lokale rekenkamer (Hst.IVa) werden ingevoerd. Jurist Bunschoten merkt op dat het kabinet de grote lijnen van de staatscommissie volgde bij het opstellen van de wet en sterk leunde op de argumentatie van de commissie (Bunschoten, 2002, p.321-322).

Naast de wet kondigde minister De Vries in de kabinetsreactie op het eindrapport ook een beleidsprogramma aan om de omschakeling naar het dualisme te ondersteunen, de zogeheten Vernieuwingsimpuls Dualisme en Lokale democratie (De Vries, 2000, p. 43-55). Dit programma werd tijdens de behandeling van de voortgangsrapportage door de Tweede Kamer op 12 september 2001 als positief gezien (Handelingen, 2001a).

Wat opvalt is de snelheid waarmee deze wet door de beide Kamers werd gelooft: tussen het opleveren van het rapport en de inwerkingtreding van de wet zaten twee jaar, één maand en 16 dagen. D.E. Bunschoten (2002, p.319) noemt deze ongekeerde voortvarendheid “Thorbeckiaans”, verwijzend naar de grote snelheid waarmee Thorbecke ooit zijn Gemeentewet invoerde. Hessels (2018) noemt het zelfs “uiterst kort en gehaast”. Vaststaand is dat de wetgeving in zeer korte tijd in het Staatsblad stond. De behandeling in de Eerste Kamer die Hessels beschrijft, waarbij de wet uiteindelijk werd aangenomen zonder stemming, is opvallend. Beide auteurs zetten vraagtekens bij de kwaliteit van de wetgeving en de debatten. Daarnaast stellen zij de vraag of de transitie in wettelijke zin zich wel vertaalde naar het universele dualisme in alle lokale democratieën.

4.3.8 Samenvatting Staatscommissie *Dualisme en Lokale Democratie*

De staatscommissie was effectief in zowel het debat als in het wetgevingsproces. Dit blijkt uit de analyse van de moties, de inhoud van- en de snelheid waarmee de wet van voorstel naar publicatie in het Staatsblad. Wel was er in beide Kamers de nodige kritiek op de wet, zo blijkt uit de analyses van Bunschoten (2002) en Hessels (2018). Met name de behandeling in de Eerste Kamer, met de zeldzame inzet van een motie aldaar, valt op. Desondanks loodste De Vries de wet zo goed als ongeschonden door de beide Kamers. Als er gekeken wordt naar de onafhankelijke variabelen valt bij ‘politieke inclusie’ op dat de commissie politiek gezien alle grote partijen aan boord had. Ook was er duidelijke overeenkomst tussen het rapport en het kabinetsstandpunt. Daarentegen was het rapport niet eenduidig in haar aanbevelingen en was het moment van publiceren buiten de optimumperiode. Het publicatiemoment twee jaar voor de verkiezingen was mogelijk een voordeel. Het gaf minister De Vries de kans om in zeer korte tijd het rapport om te zetten in wetgeving. Het gebrek aan eenduidigheid gaf de minister de ruimte om het rapport aan te vullen en naar zijn hand te zetten. De bewindspersoon was hier naar alle waarschijnlijkheid cruciaal. De Vries handelde snel en liet er geen gras over groeien om dit rapport om te zetten in wetgeving.

4.4 Overkoepelende analyse

De manier waarop de drie geselecteerde staatscommissies effectief waren in het politieke domein verschilt. Elk rapport leverde op termijn wetgeving op, maar de manier waarop verschilde. Als er gekeken wordt naar de snelheid waarmee een rapport omgezet wordt in wetgeving zijn er duidelijke verschillen. Voor die omzetting had SC-Koopmans met ruim zeven jaar de langste tijd nodig, SC-

Veermans was met één jaar een tien maanden al veel sneller, de SC-Elzinga was met ruim negen maanden de snelste.

4.4.1 Effectiviteit van de staatscommissies in het politieke domein

Uit de analyse komt naar voren dat Koopmans in eerste instantie minder effectief was in het politieke domein dan de andere commissies. Het initiële wetsvoorstel sneuvelde, het herziene wetsvoorstel werd uiteindelijk wel aangenomen. De herziene wet leunde meer op de geest van het rapport dan op de vorm (Hierbij moet met name gedacht worden aan de controle op naleving van de wet en de rechten van de geregistreerde). Na het stranden van het eerste wetsvoorstel al voor het debat, kwam het herziene voorstel soepel door de Tweede Kamer. De wetten die voortvloeiden uit de rapporten van Veerman en Elzinga waren wel effectief in het politieke domein. De wetgeving en het beleid leunden sterk op het advies, beiden werden soepel door de Tweede en Eerste Kamer geloodst en kwamen op relatief korte termijn als wet in het Staatsblad. Wel zit er een verschil tussen de beide rapporten kijkend naar de moties. Qua aantal moties ontlopen de Deltawet (vijf) en de Wet Dualisering gemeentebestuur (WDG) (vier) elkaar weinig. Toch is het wetgevingsproces van de Deltawet soepeler verlopen, drie moties werden namelijk verworpen en twee werden aangenomen. Bij de WDG werden alle vier de moties aangenomen, maar slechts twee werden overgenomen door de minister. Het niet uitvoeren van de motie-Platvoet leverde veel reuring op in de Eerste Kamer met als eindresultaat de aanneming van de wet zonder stemming, met kritische noten van een aantal EK-fracties over de wet en de behandeling ervan.

Concluderend waren alle drie de staatscommissies effectief, maar de manier waarop verschilde. Hierna volgt een analyse waarin dit verschil wordt gekoppeld aan de mate waarin de onafhankelijke variabelen in deze casus aanwezig waren.

4.4.2 Politieke inclusie

Als er gekeken wordt naar de samenstelling van de commissies zijn er duidelijke verschillen. Het aantal politici verschilt sterk. De samenstelling van SC-Koopmans werd gekenmerkt door veel experts en weinig politici, SC-Veermans had veel experts en relatief ook veel politici (die vaak relevante studieachtergronden hadden), SC-Elzinga had veel politici, experts uit het veld en daarnaast ook veel academische expertise. Als er gekeken wordt naar de politieke inclusie representeerden SC-Elzinga en SC-Veerman het politieke landschap beter dan Koopmans. Elzinga was de breedste commissie, Veerman had vooral sterke banden met de kabinetten-Balkenende IV en Rutte I. Deze twee commissies waren in eerste instantie effectief in het politieke domein, waar Koopmans een herziening nodig had. De politieke inclusie is dus in dit onderzoek naar voren gekomen als een mogelijke manier om de effectiviteit van staatscommissies in het politieke domein te vergroten.

4.4.3 Moment van publiceren

Van de drie commissies publiceerde alleen de SC-Koopmans binnen de optimum bandbreedte van één jaar. SC-Veerman en SC-Elzinga publiceerden beiden ruim vóór de verkiezingen, respectievelijk anderhalf en twee jaar. De vraag rijst dan op of de bandbreedte van één jaar, zoals genoemd in de studie van Schultz et.al. (2008, p.103-104), ook voor staatscommissies geldt. Gezien de gewichtige onderwerpen die staatscommissies behandelen, is een ruimere bandbreedte voor de verkiezingen mogelijk juist gunstig. Een kabinet kan dan van de extra tijd gebruik maken om het rapport voor het einde van de kabinetsperiode om te zetten in wetgeving. Verkiezingen kunnen immers het wetgevingsproces vertragen en een nieuw kabinet kan invloed hebben op de wetgeving. De doorvoering van de Wet Dualisering gemeentebestuur had mogelijk spaak kunnen lopen bij het wat meer staatskundig conservatieve kabinet-Balkenende I dat Paars II opvolgde. Concluderend is het optimum moment van publiceren, zoals gedefinieerd in dit onderzoek, geen goede onafhankelijke variabele gebleken om de effectiviteit in het politieke domein te vergroten.

4.4.4 Eenduidigheid van het advies

Eenduidigheid van het rapport zou logischerwijs een efficiëntere commissie in het politieke domein betekenen (zie hst.2.4.3). In de analyse komt een ander beeld naar boven. De SC-Koopmans was eenduidig, met slechts één minderheidsnota die ook nog in het verlengde lag van de meerderheidsopvatting. Toch was deze commissie in eerste instantie niet effectief in het politieke domein. De andere twee staatscommissies waren wel effectief, maar verschillen in eenduidigheid: SC-Veerman was volledig eenduidig in haar aanbevelingen, SC-Elzinga was verre van eenduidig. Eenduidigheid als onafhankelijke variabele binnen dit onderzoek is daarom niet naar voren gekomen als een goede manier om de effectiviteit van staatscommissies te vergroten.

4.4.5 Overeenkomst rapport-kabinetsstandpunt

Uit de analyse van de beschikbare documenten van de SC-Koopmans kwam naar voren dat de regering wel de wil had om met het rapport aan de slag te gaan. Desondanks is het bewijs voor overeenkomsten tussen het rapport en het kabinetsstandpunt dun. Het gebrek aan een regeerakkoord en geen directe verwijzing naar het rapport of de privacywetgeving in de Troonredes sterken het beeld dat dergelijke wetgeving niet de hoogste prioriteit had. Daarentegen kwam uit vrijwel alle documenten in de analyses van SC-Elzinga en SC-Veerman naar voren dat er veel overeenkomsten waren tussen de standpunten van de commissies en het kabinet. Dat is in zekere zin ook niet opmerkelijk. SC-Veerman en SC-Elzinga werden ingesteld door dezelfde kabinetten als die het wetgevingsproces in gang zetten (en in het geval van SC-Elzinga zelfs afronden). Dit heeft voor de beide staatscommissies geen windeieren gelegd wat betreft hun effectiviteit in het politieke domein. Deze sterke relatie met het zittende kabinet was voordeel voor de mate waarin het inhoudelijke advies werd vertaald naar beleid, wet- en regelgeving. Met name het werk van Klaas de Vries bij de doorvoering van de Wet Dualisering gemeentebestuur is hier een goed voorbeeld van. Overeenkomst

tussen het rapport en het kabinetstandpunt komt uit dit onderzoek naar voren als een goede onafhankelijke variabele om de effectiviteit van staatscommissies in het politieke domein te vergroten.

5. Conclusie

5.1 Samenvatting en reflectie

In dit onderzoek is gekeken naar vier onafhankelijke variabelen die mogelijk de effectiviteit van staatscommissies in het politieke domein kunnen vergroten. De onderzochte onafhankelijke variabelen zijn: ‘politieke inclusie’ (de mate waarin de politieke kleur van de commissieleden overeenkomt met de samenstelling van de Tweede Kamer), ‘overeenkomst rapport-kabinetsstandpunt’ (de mate waarin het advies overeenkomt met het kabinetsstandpunt), ‘het moment van publiceren’ (verschijning van het commissierapport binnen een jaar voor of na verkiezingen) en de ‘eenduidigheid van het advies’ (mate waarin de commissieleden het algemene advies onderschrijven, danwel minderheidsstandpunten formuleren). De afhankelijke variabele, effectiviteit in het politieke domein, is in deze studie opgesplitst in twee indicatoren: de hoeveelheid gevoerd debat en de doorwerking van het advies in wet- en regelgeving.

Door middel van diepgravende casusstudies is een verkennend onderzoek verricht naar de relatie tussen deze vier onafhankelijke variabelen en de mate van effectiviteit in het politieke domein. Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat de mate van ‘politieke inclusie’ en ‘overeenkomst rapport-kabinetsstandpunt’ de effectiviteit van de staatscommissie in het politieke domein mogelijk kunnen vergroten. Een verband tussen de andere twee variabelen en de mate van effectiviteit van een staatscommissie in het politieke domein is niet gevonden.

Dit is het eerste onderzoek dat de effectiviteit van staatscommissies in het politieke domein heeft onderzocht. Dit onderzoek heeft verkend welke onafhankelijke variabelen een rol spelen in het vergroten van de effectiviteit in het politieke domein en in welke mate dit is van toepassing was in de onderzochte casus op basis van een origineel causaal model. Het gebruikte kader en de onderzoeksmethode vormen een startpunt voor toekomstig onderzoek. Nadere studies kunnen andere en grotere aantallen staatscommissies onderzoeken. Om een groter aantal casus te onderzoeken zou ander onderzoek zich kunnen toelagen op één onafhankelijke variabele. Naast andere staatscommissies zou vervolgonderzoek zich ook moeten richten op andere onafhankelijke variabelen die mogelijk invloed hebben op de effectiviteit in het politieke domein. Een voorbeeld van een dergelijke andere variabele is de invloed van de bewindspersoon op de effectiviteit van een staatscommissie. Uit dit onderzoek is namelijk gebleken dat de bewindspersoon van grote invloed kan zijn. Het duidelijkste voorbeeld hiervan is de voortvarendheid waarmee de Wet dualisering gemeentebestuur door de Eerste en Tweede Kamer werd geloodst. Minister Klaas de Vries heeft hier een grote rol in gespeeld. Ook is het interessant om onderzoek te verrichten naar de relatie tussen de aard van het onderzoeksthema en de wetgeving. Deze suggesties voor vervolgonderzoek zou de uitkomsten van dit onderzoek aanvullen en nuanceren. Bovendien kan hiermee meer inzicht verkregen worden over het proces van adviesrapport naar beleid, wet- en regelgeving.

Dit onderzoek kent ook zwakkere kanten. Allereerst is de hoeveelheid onderzochte staatscommissies klein. Dit komt ten dele door de omvang van dit onderzoek en de beperkte beschikbaarheid van de benodigde documenten. Sommige dossiers waren incompleet en andere waren in verband met de coronacrisis niet beschikbaar. Ook kent het gebruikte onderzoeksdesign beperkingen. Door middel van triangulatie is gepoogd om de validiteit van dit onderzoek te vergroten. Desondanks zijn de resultaten, ook door het kleine aantal onderzoekseenheden, beperkt generaliseerbaar.

5.2 Wetenschappelijke relevantie

Dit onderzoek heeft een eerste stap gezet in het wetenschappelijk onderzoek naar de effectiviteit van staatscommissies in het politieke domein en de factoren die hieraan bijdragen. Dit onderzoek heeft daarmee de theorie verrijkt.

De uitkomsten wat betreft de variabelen ‘politieke inclusie’ en ‘overeenkomst rapport-kabinetsstandpunt’ komen overeen met eerder gepubliceerde wetenschappelijke literatuur. Dat ‘politieke inclusie’ bijdraagt aan een effectievere commissie in het politieke domein, blijkt uit het verschil tussen de smallere Staatscommissie-Koopmans (die in mindere mate effectief bleek) en de bredere Staatscommissies-Veerman en Elzinga (die wel effectief bleken). Dit is conform de verwachtingen op basis van de literatuur van Schultz, Van Twist en Geveke (2008, p.103). ‘Overeenkomst tussen het rapport en het kabinetsstandpunt’ helpt om de effectiviteit van staatscommissies in het politieke domein te vergroten. Dit volgt uit de effectiviteit van Staatscommissie-Elzinga en Staatscommissie-Veerman: het advies van deze twee commissies kwam in grote lijnen overeen met het kabinetsstandpunt. Het beleid op basis van deze twee commissies werd voortvarend door de Eerste en Tweede Kamer geloodst. Deze resultaten zijn in lijn met de verwachtingen uit hoofdstuk 2.

Ook de conclusies over de afgevallen factoren zijn van wetenschappelijk belang. Vanuit de theorie over ‘eenduidigheid van het advies’ was de verwachting dat eenduidig advies de effectiviteit in het politieke domein zou vergroten. In dit onderzoek kwam dat echter niet naar voren. De effectiviteit in het politieke domein van de SC-Elzinga liet zien dat een rapport niet eenduidig hoeft te zijn om effectief te zijn. Daarnaast heet dit onderzoek de bestaande literatuur over de factor ‘moment van publiceren’ genuanceerd. In het geval van de onderzochte staatscommissies bleek het publicatiemoment binnen de bandbreedte uit de literatuur (Schultz et al., 2008, p.103) geen verklaring voor effectiviteit. De nuancering zit hem in het feit dat SC-Veerman en SC-Elzinga zelfs ruim buiten die bandbreedte publiceerden. SC-Koopmans publiceerde daarentegen juist binnen deze bandbreedte en was minder effectief dan de andere twee commissies. Mogelijk hebben staatscommissies baat bij een ruimere bandbreedte door de doorgaans meer gewichtige onderwerpen waarover zij advies uitbrengen. Nader onderzoek is van belang om deze resultaten aan te vullen. Met name het moment van publiceren verdient nader onderzoek.

5.2 Maatschappelijke relevantie

Naast de hierboven genoemde wetenschappelijke relevantie heeft is dit onderzoek tevens van maatschappelijke waarde. Dit onderzoek brengt nuance aan in de maatschappelijke discussie rondom adviesorganen. Staatscommissies voldoen niet aan het profiel van de problematische adviescolleges die Duyvendak (2004) beschrijft. Vanwege hun publieke profiel kan er bij staatscommissies eigenlijk niet gesproken worden van een schaduwmacht.

Voor de geïnteresseerde lezer is dit onderzoek interessant, omdat het inzicht geeft in de manier waarop een commissierapport wordt vertaald naar wetgeving. Dit onderzoek heeft bovendien praktische toepassingen. Voor ambtenaren kan dit onderzoek een model bieden voor de evaluatie van staatscommissies. Daarnaast kunnen zij de conclusies van dit onderzoek ook gebruiken bij de ambtelijke voorbereiding van toekomstige staatscommissie. Daarnaast leveren de resultaten van dit onderzoek politici enkele aanbevelingen op. Op basis van dit onderzoek blijken ‘politieke inclusie’ en ‘overeenkomst rapport-kabinetsstandpunt’ belangrijke factoren om de effectiviteit van een staatscommissie te vergroten. Instellers van staatscommissies kunnen dit praktisch toepassen. Door een brede, politiek inclusieve staatscommissie samen te stellen, vergroot de insteller de kans op een advies dat effectief is in het politieke domein. Daarnaast kan de insteller een opdracht meegeven die stuurt naar advies dat in lijn ligt met het kabinetsstandpunt, waarmee de effectiviteit verder kan worden vergroot.

Dit onderzoek is ook voor burgers interessant. De resultaten van dit onderzoek bieden een kader waaraan getoetst kan worden of het instrument goed is ingezet door bestuurders. Goed gebruik van het instrument komt de legitimiteit van het bestuur ten goede. Daarnaast kan dit onderzoek de burger helpen door inzicht te geven in de manier waarop een commissierapport wordt vertaald naar wetgeving en schetst het een beeld van hoe er in het verleden gebruik is gemaakt van staatscommissies. Deze kennis kan worden gebruikt in een maatschappelijke discussie over de nut en noodzaak van het instrument.

5.3 Beantwoording hoofdvraag

Het doel van dit onderzoek was het vinden van factoren die de effectiviteit van staatscommissies in het politieke domein vergroten. Dit onderzoek heeft de rol van vier onafhankelijke variabelen onderzocht op de effectiviteit van drie verschillende staatscommissies in het politieke domein. Uit de analyse komt naar voren dat de mate ‘overeenkomst rapport - kabinetsstandpunt’ en de ‘politieke inclusie’ de effectiviteit van staatscommissies mogelijk kunnen vergroten. Op basis van dit onderzoek blijkt dat de factoren ‘eenduidigheid van het advies’ en het ‘moment van publiceren’ de effectiviteit van staatscommissies in het politieke domein mogelijk niet vergroten.

De hoofdvraag, “Welke factoren vergroten mogelijk de effectiviteit van staatscommissies?”, kan dan ook als volgt worden beantwoord: Kijkend naar de drie onderzochte staatscommissies, blijken de

mate van 'overeenkomst tussen rapport en kabinetsstandpunt' en 'politieke inclusie' de effectiviteit van staatscommissies in het politieke domein te vergroten.

Hierbij moet wel worden aangetekend dat de 'overeenkomst tussen het rapport en het kabinetsstandpunt' deels in het verlengde ligt van de 'politieke inclusie' van de commissie. De samenstelling van de commissie verenigt in zekere zin de standpunten van de commissie. Een brede commissie met veel verschillende politieke kleuren in de gelederen zal naar alle waarschijnlijkheid meer verschillende standpunten adviseren, al dan niet in de vorm van minderheidsstandpunten. Binnen dit onderzoek was de Staatscommissie-Elzinga hier een voorbeeld van. Een commissie met enkel leden die sterke banden hebben met het kabinet zal naar alle waarschijnlijkheid een adviesrapport produceren dat in lijn ligt met de opvattingen van het kabinet. De resultaten van dit onderzoek zijn vanzelfsprekend niet het hele plaatje. Zoals eerder aangegeven kent dit onderzoek ook haar beperkingen en is nader onderzoek van belang.

Literatuur

Alders, J.G.M. (z.d.) *J.G.M. (Hans) Alders*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

https://www.parlement.com/id/vg09l1nkd0ze/j_g_m_hans_aldrs

Atsma, J.J. & Opstelten, I.W. (2011, 20 december). *Wet van 1 december 2011 tot wijziging van de Waterwet en de Wet Infrastructuurfonds in verband met de bescherming tegen overstromingen en de zorg voor de zoetwatervoorziening in relatie tot verwachte klimaatveranderingen (Deltawet waterveiligheid en zoetwatervoorziening)*. *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*. [Staatsblad]. Geraadpleegd van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2011-604.html>

Bakker, I. (z.d.) *De Leden, Ineke Bakker*. Deltacommissie.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

http://www.deltacommissie.com/commissie/leden/ineke_bakker

Balkenende I (z.d.). *Kabinet-Balkenende I (2002-2003)*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

https://www.parlement.com/id/vh8lnhrpfxup/kabinet_balkenende_i_2002_2003

Balkenende II (z.d.). *Kabinet-Balkenende II (2003-2006)*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

https://www.parlement.com/id/vhnnmt7jpazy/kabinet_balkenende_ii_2003_2006

Balkenende III (z.d.). *Kabinet-Balkenende III (2006-2007)*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020

van: https://www.parlement.com/id/vhnnmt7m2000/kabinet_balkenende_iii_2006_2007

Balkenende IV (z.d.). *Kabinet-Balkenende IV (2007-2010)*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

https://www.parlement.com/id/vhnnmt7mqgzh/kabinet_balkenende_iv_2007_2010

Berge, J.B.J.M., ten (z.d.) *Prof.mr.dr. J.B.J.M. ten Berge (1948 -)*. [Catalogus Professorum, Universiteit Utrecht]. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

<https://profs.library.uu.nl/index.php/profrec/getprofdata/146/20/353/0>

Biesheuvel (z.d.) *Het kabinet Biesheuvel I en II (1971-1973)*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020

van: https://www.parlement.com/id/vh8lnhronvwa/kabinet_biesheuvel_i_en_ii_1971_1973

Biesheuvel (z.d.) *Kabinet-Biesheuvel I en II (1971-1973)*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

https://www.parlement.com/id/vh8lnhronvwa/kabinet_biesheuvel_i_en_ii_1971_1973

Blessing, M. (2005). *Verzet tegen de Volkstelling van 1971*. Historisch Nieuwsblad 8/2005. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: <https://www.historischnieuwsblad.nl/het-verzet-tegen-de-volkstelling-van-1971/>

Bovens, M.A.P., 't Hart, P., van Twist, M.J.W. (2012). *Openbaar Bestuur. Beleid, organisatie en politiek*. Achtste druk. Kluwer, Deventer.

Bruins Slot, H.J.E. (z.d.) *Mr. H.J.E. (Harm) Bruins Slot*. Parlement.com. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: <https://www.parlement.com/id/vghj1jkcqe0a>

Bunschoten, D.E. (2002). Wacht op onze daden! Enige beschouwingen over woorden en daden bij de Wet dualisering gemeentebestuur. *Rechtsgeleerd Magazijn Thermis. Jaargang 2002. Editie 6*. Uitgeverij Paris. Pp. 319-334.

Burg, F.H. van der (1975). Commissies ad hoc. *Bestuurswetenschappen. 6, Jaargang 1975*. pp. 426-427. VNG. 's-Gravenhage.

BZK (2006). *Het adviesstelsel doorgelicht: een onderzoek naar taken, omvang en werkwijze (Evaluatie van de Kaderwet Adviescolleges onderzoek 'Het adviesstelsel doorgelicht')*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

De Stem (1993, 21 mei). *Oud-KRO-voorzitter Loerakker dood*. Krantenartikel. Geraadpleegd van: <https://krantenbankzeeland.nl/issue/stm/1993-05-21/edition/null/page/3>

Deltacommissie (z.d.) *Een veilige toekomst voor de Nederlandse Delta*. Deltacommissie.com. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: <http://www.deltacommissie.com/index>

Den Uyl (z.d.) *Het kabinet Den Uyl (1973-1977)*. Parlement.com Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: https://www.parlement.com/id/vh8lnhronvw9/kabinet_den_uyl_1973_1977

Dijk, C.P., van & Korthals Altes, F. (1987, 10 juni). *Regels ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer in verband met persoonsregistraties (Wet persoonsregistraties)*. [GEWIJZIGD VOORSTEL VAN WET]. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/0000108701>

Dijk, C.P., van & Korthals Altes, F. (1987a, 17 september). *Regels ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer in verband met persoonsregistraties (Wet persoonsregistraties)*. [NADER GEWIJZIGD

VOORSTEL VAN WET]. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van:

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/0000097896>

Doorn, C.M.A.W. van. (2004, december 31). *Commissies als effectieve methode voor consultatie en consensusvorming in netwerksamenlevingen: een verkenning van het functioneren van recente commissies en hun secretariaten*. Public Administration. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van:

<http://hdl.handle.net/2105/3612>

Dubbeldam, M. & Jagersma, P.K. (2007). *De passie van de professional. Besturing van veranderingsprocessen*. Koninklijke Van Gorcum, Assen. p.427

Duijn, J.J. van. (2009). *Curriculum vitae dr. J.J. van Duijn*. Value8.com. 29 juni 2009. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: <http://www.value8.com/wp-content/uploads/2014/11/29-6-2009cvduijn.pdf>

Duyvendak, W. & Koppel, J. van de (2005). *De Schaduwmacht. Invloed van politieke commissies*. In Red: Duyvendak, W., de Jong, P., Pauw, B., van Schendelen, R.: *Schaduwmacht in de schijnwerpers. Adviescommissies in politiek Den Haag*. pp. 15-28. Sdu Uitgevers. Den Haag.

Duyvendak, W. (2004, 31 maart). *De Schaduwmacht – de invloed van politieke commissies*. [Kamerstuk] Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29508-1.html>

Eerste Kamer. (2002). *Wet Dualisering Gemeentebestuur, 27.751*. [Eerste Kamer der Staten-Generaal]. Geraadpleegd van: https://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/27751_wet_dualisering

Elzinga, D.J. (2009). *Toetsing aan de Grondwet. Socialisme en Democratie. Wiardi Beckman Stichting*. [Universiteit Bibliotheek RUG]. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: http://dnpprepo.ub.rug.nl/10462/2/SenD_2009_3.pdf

Engelen, Th.L.M. (2013, 12 november). *Hofstee, Evert Willem (1909-1987)*. [Biografisch Woordenboek van Nederland]. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn5/hofstee>

Fresco (z.d.). *De Leden, Louise Fresco*. Deltacommissie.com. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: http://www.deltacommissie.com/commissie/leden/louise_fresco

Groen, H.L. (z.d.) *CV Berry Groen*. LinkedIn. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: <https://nl.linkedin.com/in/berry-groen-45318417>

Groen, L.C. (z.d.) *L.C. (Bert) Groen*. Parlement.com. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van:

https://www.parlement.com/id/vg9fgopvjvzp/l_c_bert_groen

Grondwet en Statuut. (z.d.) *Grondwet en Statuut*. Rijksoverheid.nl. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van:

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/grondwet-en-statuut/grondwet>

Grondwetscommissies (z.d.) *Grondwetscommissies*. Parlement.com. Geraadpleegd op 29 juni 2020

van: <https://www.parlement.com/id/vi6tas7grfs7/grondwetscommissies>

Handeling (2011, 28 juni). *Handeling, nr. 98, item 37. Tweede Kamer de Staten-Generaal*. [Handeling].

Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20102011-98-37.html>

Handelingen (2001a, 12 september). *Handelingen. Het wetsvoorstel Wijziging van de Gemeentewet en enige andere wetten tot dualisering van de inrichting, de bevoegdheden en de werkwijze van het gemeentebestuur (Wet Dualisering gemeentebestuur) (27751)*. [Handeling]. Geraadpleegd op 29 juni

2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20002001-6268-6291.html>

Handelingen (2001b, 20 september). *Handelingen. Stemmingen in verband met het wetsvoorstel Wijziging van de Gemeentewet en enige andere wetten tot dualisering van de inrichting, de bevoegdheden en de werkwijze van het gemeentebestuur (Wet dualisering gemeentebestuur) (27751)*. [Handeling].

Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20012002-139-143.html>

Handelingen (2002, 5 maart). *Handelingen 2001-2002: Stemming over een motie, ingediend bij de behandeling van het wetsvoorstel Wijziging van de Gemeentewet en enige andere wetten tot dualisering van de inrichting, de bevoegdheden en de werkwijze van het gemeentebestuur (Wet Dualisering gemeentebestuur. 21ste vergadering EK*. [Handeling]. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van:

https://opmaat.sdu.nl/hulkStatic/SDU/OP/h-ek-20012002-1077-1078/sharp_/ANX/h-ek-20012002-1077-1078.pdf

Heidema, A.P. (z.d.) *De Leden, Andries Heidema*. Deltacommissie.com. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van:

http://www.deltacommissie.com/commissie/leden/andries_heidema

Hendriks, M. (2015). *Wie adviseert de regering? Onderzoek naar de samenstelling en achtergronden van staatscommissies tussen 1890 en 1930, in het licht van geschiedenis en ontwikkeling van het*

Nederlandse openbaar bestuur. [Masterscriptie]. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van:
https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/54309/2016_Hendriks_PA.pdf?sequence=1

Hessels, J.W.M.M.J. (2018, 1 maart). Raad zonder raadgevers. *Serie Staat en Recht, nr.42*. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van:
https://www.navigator.nl/document/iddbe009e54ba3412abaa48b33545c9465?ctx=WKNL_CSL_2616

Hoed, P. den, Keizer, A.G. & Buevink, J. (red.) (2007). *Op steenworp afstand: op de brug tussen wetenschap en politiek*. In: WRR 35 jaar. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Hoed, P. den. (1995). *Bestuur en beleid van binnenuit: een analyse van instituties*. Amsterdam: Boom Uitgevers.

Hoeven, M.J.A. van der, Slob, A., Scheltema-De Nie, O., Pitstra, T., Van den berg, J.T., De Cloe, D.W., Te Veldhuis, A.J. (2001, 12 september). *Nr. 68 Motie van het lid Van der Hoeven c.s.* [Kamerstuk]. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27751-68.html>

Holvast, J. (2016). *Staatscommissie-Koopmans, de trage wegbereider van de huidige Wet bescherming persoonsgegevens*. Privacy & Informatie, 2016/2. Uitgeverij Paris.

Huizinga-Herenga, J.C. (2008, 12 september). *Deltaprogramma. Brief van de Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat*. [Kamerbrief]. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van:
<https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2009Z03840&did=2008D04082>

Huizinga-Heringa, J.C. (2010, 9 februari). *Wijziging van de Waterwet en de Wet Infrastructuurfonds in verband met de bescherming tegen overstromingen en de zorg voor de zoetwatervoorziening in relatie tot verwachte klimaatveranderingen (Deltawet waterveiligheid en zoetwatervoorziening)*. [VOORSTEL VAN WET] Geraadpleegd op 29 juni 2020 van:
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32304-2.html>

Hustinx P.J. (1989). *De Wet persoonsregistraties*. Ars Aequi, 01 Juli 1989. Pp.669-674

Kabat, P. (z.d.). *De Leden, Pavel Kabat*. Deltacommissie.com. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van:
http://www.deltacommissie.com/commissie/leden/pavel_kabat

Kabinet Kok II (z.d.) *Kabinet-Kok II 1998-2002*. Parlement.com Geraadpleegd op 29 juni 2020 van:
https://www.parlement.com/id/vh8lnhronvx4/kabinet_kok_ii_1998_2002

Kabinet Lubbers. (z.d.). *Periode 1982-1994: Kabinetten-Lubbers*. Parlement.com. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: https://www.parlement.com/id/vh8lnhrpfxud/periode_1982_1994_kabinetten_lubbers

Kaderwet Adviescolleges (2020). *Kaderwet Adviescolleges*. wetten.nl. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0008159/2020-01-01>

Kerkhoff, A.D.N. & Martina, J. (2015). Advies aan de regering: staatscommissies in Nederland tussen 1814 en 1970. *Beleid en Maatschappij*, 42 pp. 79-101. Boom Lemma uitgevers.

Kerkhoff, A.D.N. (2019). *Staatscommissies: Over Nut en Noodzaak van een Omstreden Instrument*. UL-Instituut Bestuurskunde. p.1-14.

KNAW. (z.d.) *Verkade, mr. D.W.F. (Feer)*. Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: <https://www.knaw.nl/nl/leden/leden/4919>

Koopmans, T. (1976). *Privacy en persoonsregistratie*. Eindrapport. Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage.

Koops, B.J. (2011). *The Evolution of Privacy Law and Policy in the Netherlands*. Journal of Comparative Policy Analysis, 13:2, 165-179, DOI: 10.1080/13876988.2011.555998

Korthals Altes, F. (1985, 8 oktober). *Regels ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer in verband met persoonsregistraties (Wet op de persoonsregistraties)* [Brief van de Minister van Justitie, houdende intrekking van de voorstellen van wet]. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/0000115832>

Kosto, A. (1987, 1 september). *Amendement van het Lid Kosto. Regels ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer in verband met persoonsregistraties (Wet persoonsregistraties)*. [AMENDEMENT VAN HET LID KOSTO] Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/0000108705>

Kosto, A., Kerkhofs, T.H.E. (1983, 24 mei) *Regels ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer in verband met persoonsregistraties (Wet op de persoonsregistraties)*. [Voorlopig verslag]. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/0000143427>

Mandaatbesluit AP. (2019). *Besluit mandaat, volmacht en machtiging Autoriteit Persoonsgegevens*. [Autoriteit Persoonsgegevens]. 23 april 2019. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/atoms/files/besluit_mandaat_machtiging_en_volmacht_autoriteit_persoonsgegevens_versie_website.pdf

Meer, F.M. van der, Raadschelders, J.C.N. & Kerkhoff, A.D.N. (2011). *Van Nachtwakerstaat Naar Waarborgstaat. Proliferatie En Vervlechting Van Het Nederlandse Openbaar Bestuur in De Lange Twintigste Eeuw (1880-2005)*. In F.P. Wagenaar, A.D.N. Kerkhoff & M.R. Rutgers (Eds.) *Duizend Jaar Openbaar Bestuur in Nederland: van Patrimoniaal Bestuur Naar Waarborgstaat*. (pp. 221-290) Bussum: Coutinho.

Metz, T. (z.d.). *De Leden, Tracy Metz*. Deltacommissie.com. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van:

http://www.deltacommissie.com/commissie/leden/tracy_metz

Mos, R. de (2011, 20 juni). *Nr. 24. MOTIE VAN HET LID DE MOS*. [Kamerstuk]. Geraadpleegd van:

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32304-24.html>

Mos, R. de, Koppejan, A.J., Lucas-Smeerdijk, A. (2011, 28 juni). *Nr. 33 GEWIJZIGDE MOTIE VAN HET LID DE MOS C.S. TER VERVANGING VAN DIE GEDRUKT ONDER NR. 23*. [Kamerstuk].

Geraadpleegd op 29 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32304-33.html>

Muller, E.R. & Coenen, N.J.P. (2002). *Parlementair onderzoek in Nederland*. Den Haag: Sdu Uitgevers

N.A. (1993a, 2 maart). *Den Haag en de kunst van het boekhouden*. [NRC.nl]. Geraadpleegd op 29 juni 2020

van: <https://www.nrc.nl/nieuws/1993/03/02/den-haag-en-de-kunst-van-het-boekhouden-7174803-a971144>

N.A. (1993b, 12 april). *Mr. H.J.E Bruins Slot (45 jaar) wordt ...* NRC.nl. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van:

<https://www.nrc.nl/nieuws/1993/12/04/mr-hje-bruins-slot-45-jaar-wordt-7205676-a721356>

N.A. (2010, 30 september). *Vrijheid en verantwoordelijkheid. Concept Regeerakkoord VVD-CDA*.

Parlement.com. Geraadpleegd op 29 juni 2020 van:

<https://www.parlement.com/9291000/d/pdfs/regeer2010.pdf>

N.A. (2017, 9 mei). *Herdenking van mevrouw S.J. Stuiveling*. [Eerste Kamer Der Staten-Generaal].

Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

https://www.eerstekamer.nl/verslagdeel/20170509/herdenking_van_mevrouw_s_j

Nieuwe Leidsche Courant (1973, 6 juni). *Theo J. Loerakker twee jaar KRO-voorzitter*. Geraadpleegd op 30

juni 2020 van: <https://leiden.courant.nu/issue/NLC/1973-06-06/edition/0/page/6>

Officiële Bekendmakingen (z.d.). *Officiële publicaties*. Overheid.nl. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/uitgebreidzoeken>

Oord, J.G. van (2019). *Koos van Oord, CV*. LinkedIn. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

<https://nl.linkedin.com/in/koos-van-oord-111789b>

Oord, J.G. van (z.d.) *De Leden, Koos van Oord*. Deltacommissie.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

http://www.deltacommissie.com/commissie/leden/koos_van_oord

Oord, J.G. van., Parmet, B.W.A.H., Verhoef, T., Alphen, J. van (2009) *Een land dat leeft kijkt naar morgen*.

[Wetenschappelijk Instituut CDA]. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

https://d2vry01uvf8h31.cloudfront.net/Organisaties/WI/CDV/_recap_/2008_WINTER/Winter%202008-09%20Koos%20van%20Oord%2C%20Bart%20Parmet%2C%20Tim%20Verhoef%20%26%20Jos%20van%20Alphen%20De%20kracht%20van%20zelfbeheersing.pdf

Over Andries Heidema. (2019, 14 januari). *Over Andries Heidema. Commissaris van de Koning*. Provincie

Overijssel. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: <https://www.overijssel.nl/bestuur/commissaris-koning/andries-heidema/>

Paars. (z.d.). *Periode 1994-2002: Paars*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

https://www.parlement.com/id/vh8lnhrpfxug/periode_1994_2002_paars

Parlement. (z.d.). *Motie*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

<https://www.parlement.com/id/vh8lnhrogv2/motie#p3>

Parmet, B.W.A.H. (z.d.). *De Leden, Bart Parmet*. Deltacommissie.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

http://www.deltacommissie.com/commissie/leden/bart_parmet

Parmet, B.W.A.H. (2020). *Bart Parmet*. [LinkedIn]. Geraadpleegd op 26 juni 2020 van:

<https://nl.linkedin.com/in/bart-parmet-57297a5>

Peper, A. & Korthals Altes, A.H. (1998, 13 oktober). *Besluit van 30 september 1998 tot instelling van de staatscommissie Dualisme en lokale democratie*. [Staatsblad van Koninkrijk der Nederlanden].

Jaargang 1998, nr.588. Geraadpleegd van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-1998-588.html>

Peper, A. & Korthals, A.H. (1998). *Besluit van 30 september 1998 tot instelling van de staatscommissie Dualisme en lokale democratie*. [Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden]. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-1998-588.html>

Periode 2002-2010. (z.d.). *Periode 2002-2010: instabiliteit*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: https://www.parlement.com/id/viqseyoh12ze/periode_2002_2012_instabiliteit

Platvoet, L.H.G., Holdijk, G., Schoondergang-Horikx, J.A., De Boer, W.Th., Van der Lans, J.J.M. (2002, 26 februari). *Nr. 10f. Motie van het lid Platvoet c.s.* [Kamerstuk]. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-20012002-27751-10f.html>

Pol, U. van de (2000). *Toekomstig toezicht op de bescherming van de persoonsgegevens: van Registratiekamer naar College bescherming persoonsgegevens*. [NJCM-Bulletin. Jrg. 25, nr. 7/8]. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/sites/default/files/downloads/artikelen/art_upo_2000_rgk_cbp.pdf

Putten, J. van (1982). *Adviesorganen*. In: A. Hoogerwerf (red.), *Overheidsbeleid*. Alphen aan de Rijn: Samson, pp. 257-279.

Rosenthal, U. (z.d.). *Prof. Dr. U. (Uri) Rosenthal*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: https://www.parlement.com/id/vg09llkoqvyz/u_uri_rosenthal

Ruiter, J. de (1981b, 25 mei). *Regels ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer in verband met persoonsregistraties (Wet op de persoonsregistraties)*. [OORSPRONKELIJK AAN DE RAAD VAN STATE VOORGELEGDE TEKST VAN HET ONTWERP VAN WET EN DE MEMORIE VAN TOELICHTING, VOOR ZOVER DAARIN WIJZIGINGEN ZIJN AANGEBRACHT]. Geraadpleegd op 20 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/0000154229>

Ruiter, J. de (1981c, 26 november). *Regels ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer in verband met persoonsregistraties (Wet op de persoonsregistraties), nr. C*. [Nader rapport]. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/0000154231>

Ruiter, J. de (1982, 6 januari). *Regels ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer in verband met persoonsregistraties (Wet op de persoonsregistraties)*. [Nota van verbetering], nr.4. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/0000154233>

Ruiter, J. de, Scheltema, M., Van Thijn, E. (1981, 30 november). *Regels ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer in verband met persoonsregistraties (Wet op de persoonsregistraties), nr.2*. [Ontwerp van wet]. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/0000154228>

Rutte I (z.d.). *Kabinet-Rutte I (2010-2012)*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: https://www.parlement.com/id/vij7e8jky5lw/kabinet_rutte_i_2010_2012

Scheltema-De Nie, O., Pitstra, T., Van der Hoeven, M.J.A., Slob, A., Te Veldhuis, A.J., Van den Berg, J.T. (2001, 12 september). *Nr. 69. Motie van het lid Scheltema-De Nie c.s.* [Kamerstuk]. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27751-69.html>

Scholten, W. (1981, 10 augustus). *Regels ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer in verband met persoonsregistraties (Wet op de persoonsregistraties), nr. B*. [Kamerstuk]. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/0000154230>

Schultz, J.M., Twist, M.J.W. van, Geveke, H.G. (2006). *Besturen in commissie. Een onderzoek naar de rol van commissies in het openbaar bestuur*. Den Haag. Sdu Uitgevers.

Schultz, J.M., Twist, M.J.W. van, Geveke, H.G. (2008). *Besturen in commissie. Verklaring van een fenomeen*. In: *Beleid en Maatschappij*, 35 (2). Boom Bestuurskunde. pp. 94-106.

Schulz, J.M. (2010). *De commissie: over de politiek-bestuurlijke logica van een publiek geheim*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Schulz, J.M., Twist, M. van, & Geveke, H. (2006). *Besturen in commissie. Een onderzoek naar de rol van commissies in het openbaar bestuur*. Den Haag: Sdu Uitgevers. Schulz, J.M., Twist, M. van, & Geveke, H. (2007). *Besturen in commissie*. *Openbaar Bestuur*, 10: 33-35.

Staatkundige vernieuwing in de jaren zestig. (z.d.). *Staatkundige vernieuwing in de jaren zestig*. Parlement.com. Geraadpleegd 30 juni 2020, van https://www.parlement.com/id/vh8lnhrq7ybe/staatkundige_vernieuwing_in_de_jaren

Staatsblad 180. (1971). *Wet van 7 april 1971, houdende enige strafmaatbepalingen tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer*. [Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden]. Jaargang 1971. No 180. P.517-518. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: <https://www.delpher.nl/nl/tijdschriften/view?query=Staatsblad+van+het+Koninkrijk+der+Nederlande+n%2C+1971%2C+no+180&coll=dts&page=1&maxperpage=10&identifier=KBDC001:003061003:00>

[193&sortfield=date&facets%5Bperiode%5D%5B%5D=2%7C20e_eeuw%7C1970-1979%7C1971%7C](#)

Staatsblad 662-693. (1988). *Wet van 28 december 1988, houdende regels ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer in verband met persoonsregistraties (Wet persoonsregistraties)*. [Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden]. Jaargang 1988, no. 662-693. *Delpher*. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: <https://www.delpher.nl/nl/tijdschriften/view?coll=dts&identificer=KBDC001:003136003:00025>

Stive, M.J.F. (z.d.). *De Leden, Marcel Stive*. Deltacommissie.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: http://www.deltacommissie.com/commissie/leden/marcel_stive

Stuiveling, S.J. (z.d.). *Drs. S.J. (Saskia) Stuiveling*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: https://www.parlement.com/id/vg09llmxt7yd/s_j_saskia_stuiveling

SWOV (1967). *Verslag van de derde studiedag. Rapport 67-3. Gehouden op 31 oktober*. Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid. December 1967. Den Haag. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: https://www.swov.nl/sites/default/files/publicaties/rapport/rapport_1967-3.pdf

Thiel, S. van (2013) *Bestuurskundig onderzoek. Een methodologische inleiding*. Tweede, Herziene druk. Uitgeverij Coutinho, Bussum. Pp.99-108.

Toshkov, D. (2016). *Research Design in Political Science*. Palgrave MacMillan Education. First edition.

Troonrede 1976 (z.d.) *Troonrede 1976 (volledige tekst)*. Parlement.com. Geraadpleegd van: https://www.parlement.com/id/vjw0k2h1cfwb/troonrede_1976_volledige_tekst

Troonrede 1977. (z.d.) *Troonrede van 1977 (volledige tekst)*. Parlement.com. Geraadpleegd van: https://www.parlement.com/id/vjw0jvk1upp6/troonrede_1977_volledige_tekst

Troonrede 2000 (z.d.). *Troonrede van 2000 (volledige tekst)*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: https://www.parlement.com/id/vjqpmk8c4zky/troonrede_2000_volledige_tekst

Troonrede 2007. (2007, 18 september). *Troonrede van 2007 (volledige tekst)*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: https://www.parlement.com/id/vho9hnr1pp04/troonrede_2007_volledige_tekst

Troonrede 2008. (2008, 16 september). *Troonrede van 2008 (volledige tekst)*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: https://www.parlement.com/id/vhydgt3li6xu/troonrede_2008_volledige_tekst

Tweede Kamerverkiezingen 1998 (z.d.). *Tweede Kamerverkiezingen 1998*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: https://www.parlement.com/id/vh8lnhronvx1/tweede_kamerverkiezingen_1998

Tweede Kamerverkiezingen 2002 (z.d.) *Tweede Kamerverkiezingen 2002*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: https://www.parlement.com/id/vh8lnhrp8wsx/tweede_kamerverkiezingen_2002

Tweede Kamerverkiezingen 2006 (z.d.). *Tweede Kamerverkiezingen 2006*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: https://www.parlement.com/id/vhnnmt719z6v/tweede_kamerverkiezingen_2006

Tweede Kamerverkiezingen 2010 (z.d.). *Tweede Kamerverkiezingen 2010*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: https://www.parlement.com/id/vib7f70ymd9f/tweede_kamerverkiezingen_2010

Twist, M. van, Steen, M. van der, Karré, P.M., Peters, R., & Ostaijen, M. van (2009). *Vernieuwende verandering: continuïteit en discontinuïteit van vernieuwing van de rijksdienst*. Geraadpleegd op 13 juli 2020 van: <http://hdl.handle.net/1765/113742>

Veerman, C.P. (2006). *CV bewindslieden, Veerman*. [CDA.nl]. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: <https://web.archive.org/web/20060111155359/http://www.cda.nl/domains/cda/content/downloads/cvbewindslieden/veerman.pdf>

Veerman, C.P. (2008, 3 september). *Samen werken met water. Een land dat leeft, bouwt aan zijn toekomst. Bevindingen van de Deltacommissie 2008*. Deltacommissie.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: <http://www.deltacommissie.com/doc/2008-09-03%20Advies%20Deltacommissie.pdf>

Veerman, C.P. (z.d.). *Dr. C.P. (Cees) Veerman*. Parlement.com. Geraadpleegd op 26 juni 2020 van: https://www.parlement.com/id/vg9fgoprmdwu/c_p_cees_veerman

Veldhuis, A.J. te, Pitstra, T. (2001, 12 september). *Nr. 70. Motie van de leden Te Veldhuis en Pitstra*. [Kamerstuk]. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27751-70.html>

Verhey, L. (2016, 20 januari). *In Memoriam Tim Koopmans*. NJB. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: [https://www.njb.nl/blog/in-memoriam-tim-koopmans-\(1929-2015\).18930.lynkx](https://www.njb.nl/blog/in-memoriam-tim-koopmans-(1929-2015).18930.lynkx)

Vet, C.J.G.M. de (z.d.). *Curriculum vitae Kees Jan de Vet*. VNG. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: <https://vng.nl/artikelen/curriculum-vitae-kees-jan-de-vet>

Vis, J.J. (z.d.) *Mr. J.J. (Jan) Vis*. Parlement.com Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

https://www.parlement.com/id/vg09llmm5azr/j_j_jan_vis

Vlies, I.C., van der (z.d.) *CV Inge van der Vlies*. LinkedIn. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

<https://nl.linkedin.com/in/inge-van-der-vlies-3599956a>

Vonhoff, H.J.L. (z.d.) *H.J.L. (Henk) Vonhoff*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

https://www.parlement.com/id/vg09llc6der5/h_j_l_henk_vonhoff

Vries, K.G. de & Korthals, A.H. (2002a). *Wet van 28 februari 2002 tot wijziging van de Gemeentewet en enige andere wetten tot dualisering van de inrichting, de bevoegdheden en de werkwijze van het gemeentebestuur (Wet dualisering gemeentebestuur)*. [Staatsblad der Koninkrijk der Nederlanden] nr. 111. Jaargang 2002. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20020305/publicatie_wet

Vries, K.G. de (2000, 23 mei). *Vastelling van de Begroting van de uitgaven en ontvangsten van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII) voor het jaar 2000*. [BRIEF VAN DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES]. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-26800-VII-42.html>

Vries, K.G. de (2001, 20 september). *nr. 10. GEWIJZIGD VOORSTEL VAN WET*. [Kamerstuk].

Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-20012002-27751-10.html>

Vries, K.G. de (2002a, 19 april). *Nr. 10h. Brief van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties*. [Kamerstuk]. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-20012002-27751-10h.html>

Vries, K.G. de (2002b, 27 juni). *Nr. 10i. Brief van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties*. [Kamerstuk]. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-20012002-27751-10i.html>

Vries, K.G. de (2002c). *Besluit van 28 februari 2002, houdende vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de Wet dualisering gemeentebestuur*. [Staatsblad der Koninkrijk der Nederlanden] nr. 112, Jaargang 2002. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van:

https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20020305/publicatie_inwerkingtreding

VVD Steenwijkerland (2018). *Ineke Bakker (Blokzijl)*. VVD Steenwijkerland. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: <https://steenwijkerland.vvd.nl/gemeenten/71/27-ineke-bakker-blokzijl>

W. Kok. (1998, 3 augustus) *Kabinetsformatie 1998. Regeerakkoord 1998*. [Brief van de formateur]. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: https://www.parlement.com/9291000/d/tk26024_10.pdf

Wijffels, H.H.F. (2007). *Kabinetsformatie 2007. Brief van de Informatie. Coalitieakkoord*. [Kamerstuk]. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: https://www.parlement.com/9291000/d/tk30891_4.pdf

Zoutendijk, G. (z.d.). *Dr. G. (Guus) Zoutendijk*. Parlement.com. Geraadpleegd op 30 juni 2020 van: https://www.parlement.com/id/vg09llgx1ztu/g_guus_zoutendijk

Bijlagen

Bijlage I Transcriptie minderheidsnota Staatscommissie-Koopmans
Minderheidsnota van mr. D.W.F. Verkade en prof. dr. J.J.A. Vollebergh

Aan Hare Majesteit de Koningin,

Ondergetekenden mogen zich veroorloven het navolgende minderheidsstandpunt bij het rapport van de staatscommissie te uwer kennis te brengen.

Dit standpunt heeft betrekking tot de materie van hoofdstuk XIII van het rapport. Anders dan de meerderheid van de staatscommissie meent ware het in de opvatting van ondergetekenden aan te belevan de registratiesystemen van de in hoofdstuk XIII bedoelde inlichtingen- en veiligheidsdiensten, zolang die diensten resp. hun registratiesystemen niet bij (afzonderlijke) wet geregeld zijn, niét van de toepasselijkheid van de voorgestelde wettelijke maatregelen uit te sluiten. Ter toelichting van dit standpunt moge het volgende opgemerkt worden.

Ondergetekenden zijn zich er wel van bewust dat wanneer men de wenselijkheid van het bestaan van de bedoelde diensten aanvaardt, bepaalde belangrijke elementen van de ontworpen regeling, zoals het inzagerecht en het openbare reglement, bij de bedoelde registratiesystemen wellicht slechts zouden kunnen functioneren ten koste van schade aan juist dat doel waarvoor deze diensten zijn ingesteld. Anderzijds doet juist bij de registratiesystemen van deze diensten de behoefte aan goede waarborgen vanuit een oogpunt van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer zich sterk gevoelen. Op haar beurt verlangt een (minimum aan) inzichtelijkheid en de controleerbaarheid van deze waarborgen een duidelijke regeling. Naar de mening van ondergetekenden dient aan een zodanige – zoveel mogelijk bij de wet in formele zin vast te stellen – regeling een hoge prioriteit toe te kennen.

Zoals de staatscommissie zijn ook ondergetekenden gehandicapt door het niet beschikken over alle gegevens, die wellicht nodig zouden zijn om te kunnen oordelen aan welke bepaalde regelen registratiesystemen van de bedoelde diensten wel zouden kunnen en dienen te worden onderworpen. Ondergetekenden menen intussen dat de staatscommissie zich – terecht – door het ontbreken van (alle) gegevens met betrekking tot de talloze andere existierende registratiesystemen niet heeft laten weerhouden om in het algemeen voor die registratiesystemen wettelijke maatregelen te adviseren. De schrijvers van deze regels zien nu onvoldoende reden om ter zake van de registratiesystemen van inlichtingen- en veiligheidsdiensten een ander standpunt in te nemen. Zo het bijzondere gewicht van de werkzaamheid van deze diensten hiervoor al een reden zou kunnen zijn, vormt – naar de mening van ondergetekenden – het bijzondere risico voor de persoonlijke levenssfeer van de werkzaamheid op zijn minst een << neutraliserende >> factor.

Dat nadere – thans niet beschikbare – gegevens met betrekking tot de bijzondere positie van inlichtingen- en veiligheidsdiensten aanleiding zouden kunnen geven tot wellicht zinvolle suggesties voor uitzonderingen en/of aanvullingen op het voorgestelde pakket aan maatregelen met het oog op die diensten, wordt door ondergetekenden erkend. Zij erkennen óók dat het in zeker zin onbevredigend is om tegelijkertijd met het voorstel voor toepasselijkheidverklaring van de algemene regeling het in de vorige zin gestelde als een gegeven te aanvaarden. Aan de andere kant durven de ondergetekenden erop te vertrouwen dat de bedoelde gegevens en, in verband daarmee, mogelijke suggesties voor bijzonderheden met betrekking tot een wettelijke regeling, alsnog voldoende tijdig onder de aandacht van de regering en parlement zullen kunnen komen en van die zijde gepaste aandacht zullen krijgen. Een dergelijke gang van zaken, die zich, meer in het algemeen, óók wel eens zou kunnen voordoen bij andere registratiesystemen met welke concrete positie de staatscommissie bij gebreke van voldoende gegevens wellicht onvoldoende rekening heeft kunnen houden, wordt door ondergetekenden als niet zeer bezwaarlijke en als niet strijdig met de aard van het wetgevingsproces beschouwd.

Voorts zijn de stellers dezes geneigd bijzondere betekenis toe te kennen aan hetgeen de staatscommissie opmerkt waar zij spreekt over de ontleding door inlichtingen- en veiligheidsdiensten

aan andere registratiesystemen. De staatscommissie voorziet uitdrukkelijk dat daardoor voor het functioneren van deze diensten problemen kunnen ontstaan. De staatscommissie ziet daarin echter onvoldoende aanleiding om voor te stellen door bijzondere regels dit gegevensverkeer te vergemakkelijken of vooralsnog <<vrij te laten>>, daar dit niet in overeenstemming te brengen zou zijn met de benadering van de door de staatscommissie ontworpen regeling. Dit standpunt wordt door ondergetekenden ten volle onderschreven; zij zijn intussen van mening dat deze zelfde gedachtegang hun standpunt met betrekking tot de registratiesystemen van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten zelve kan ondersteunen.

De ondergetekenden mogen tenslotte de hoop uitspreken dat, zo hun standpunt gehoor zou mogen vinden, zulks wellicht een positieve invloed zou hebben op het tempo van tot stand komen van een wettelijke regeling van de registratiesystemen van inlichtingen- en veiligheidsdiensten; en dat zulks in elk geval géén nadelige invloed zal hebben op het tempo van tot stand komen van de algemene wettelijke regeling als door de staatscommissie voorgesteld.

Nijmegen, augustus 1976

D.W.F Verkade

J.J.A. Vollebergh

Bijlage II Overzicht Voorzitter, Leden en ondersteunende leden Staatscommissie-Koopmans

	Beroep	Opleiding	Relevante ervaring	Politieke kleur
Prof. mr. T. Koopmans (Voorzitter)	Hoogleraar Staatsrecht Universiteit Leiden	Universiteit van Amsterdam (arbeidsrecht), proefschrift “De begrippen werkman, arbeider en werknemer”		PvdA
Prof. dr. E.W. (Evert Willem) Hofstee (tot 13 augustus 1974)	Hoogleraar aan de Landbouwhogeschool Wageningen	HBS te Winschoten, Sociale Geografie Universiteit van Amsterdam,	Grondlegger van de sociografie, eerder commissie ervaring, Voorzitter Sociaal-Wetenschappelijke Raad van de Koninklijke Nederlandse academie van Wetenschappen. Voorzitter van het Nederlands Interuniversitair Demografisch Instituut van 1970-1980	Onbekend
Dr. G.A.M. Hunfeld	Chirurg	Geneeskunde, verder onbekend	Voorzitter van de stichting Medische Registratie	Onbekend
Th. (Theo) Loerakker	Bestuurder Katholieke Radio Omroep, voorzitter tussen 1973 en 1978, daarvoor bestuurslid en penningmeester.	Onbekend	Werkte bij het Nederlands Katholiek Vakverbond, Voorzitter van het Katholiek Maatschappelijk Beraad.	Onbekend, mogelijk KVP
Mr. N.J. Polak	Raadsheer Hoge Raad der Nederlanden	Jurist, verder onbekend		Onbekend
Drs. C.S. (Carel) Scholten	Wetenschappelijk adviseur van de Hoofdindustriegroep Data Systems van de NV Philips Gloeilampenfabrieken	Natuurkunde aan de Universiteit van Amsterdam	Werkte in 1947 bij het Mathematisch Centrum aan een automatische rekenmachine, 1954 bij ARMAC, in 1958 bij Electrologica (later Philips Electrologica).	Onbekend
Mr. D.W.F. (Feer) Verkade	Lector aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, jurist.	Jurist, begon in 1968 wetenschappelijke loopbaan aan de Universiteit van	Werkzaam als hoogleraar, advocaat, lid van de Koninklijke Nederlandse	Onbekend

		Amsterdam.	Akademie van Wetenschappen	
Mr. O. Vogelenzang	Lid van de Raad van Bestuur van de Amsterdam-Rotterdam Bank NV.	Jurist, verder onbekend	Deze bank werd later de ABN Amro	Onbekend
Prof. dr. J.J.A. Vollebergh	Hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Nijmegen	Psychologie, promoveerde in 1958.	Commissaris bij een aantal grote vennootschappen, vz. Academisch Ziekenhuis St. Radboud, vz. GBIO, lid RvA voor Wetenschapsbeleid.	Onbekend
Prof. dr. G. (Guus) Zoutendijk	Lid van de Raad van bestuur van de Delta-Lloyd Verzekeringsgroep NV, hoogleraar numerieke wiskunde aan de Rijksuniversiteit Leiden	Wiskunde aan de Rijksuniversiteit Leiden, promoveerde op een onderzoek naar lineair en niet-lineair programmeren	Werkte bij Shell, in jaren 60 kort lid van D66, in 1971 VVD-senator.	(D66) VVD
Dr. J. Meerdink (vanaf 13 augustus 1974)	Directeur Bureau voor Statistiek gemeente Amsterdam	Onbekend	Lid van de stuurgroep "Statistische Analyse Verkeersongevallen" bij de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV)	Onbekend
Adviserende Leden				
Mr. J. Bos	Hoofd van de directie Wetgeving en andere Juridische aangelegenheden van het Ministerie van Economische Zaken			n.v.t.
Mr. C.F.G. de Menthon Bake	Hoofd van de directie Binnenlands bestuur van het Ministerie van Binnenlandse Zaken			n.v.t.
Mr. F.E. Schaake	Referendaris bij de Centrale Directie van de PTT			n.v.t.
Mr. Scheltema	Hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen			n.v.t.

Bijlage III Overzicht Eenduidigheid Eindrapport Staatscommissie-Koopmans

Onderwerp	Adviesonderdeel	Leden voor	Leden tegen	Steun
Deel I (Verrichte werkzaamheden)	Verrichte werkzaamheden	N.v.t.	n.v.t.	n.v.t
Deel II (Algemene Beschouwingen)	Privacy en persoonsregistratie	Allen		100%
	Uitgangspunten voor een wettelijke regeling	Allen		100%
	Hoofdlijnen voor een wettelijke regeling	Allen		100%
	De rechtspositie van de geregistreerde persoon	Allen		100%
	Regulering van persoonsregistraties	Allen		100%
	De Registratiekamer	Allen		100%
	Overheidsregistraties	Allen		100%
	Privacy en openbaarheid	Allen		100%
	Beveiliging	Allen		100%
	Internationale aspecten	Allen		100%
	Invoering en overgangsrecht	Allen		100%
Deel III (Bijzondere onderwerpen)	Inlichtingen- en veiligheidsdiensten	Koopmans, Hofstee (Meerdink), Hunfeld, Loerakker, Polak, Scholten, Vogelenzang, Zoutendijk	Vollebergh, Verkade	80%
	Justitie en politie	Allen		100%
	Wetenschappelijk onderzoek en statistiek	Allen		100%
	Medische en psychologische gegevens	Allen		100%
	Dossier bescherming	Allen		100%
	Informatiebureaus	Allen		100%
Deel IV (Voorstel voor een wettelijke regeling)	Concept Wetsontwerp	Allen		100%
	Memorie van Toelichting	Allen		100%
	Minderheidsnota	Verkade, Vollebergh	Koopmans, Hofstee (Meerdink),	20%

			Hunfeld, Loerakker, Polak, Scholten, Vogelenzang, Zoutendijk	
--	--	--	--	--

Bijlage IV Overzicht Voorzitter en Leden Staatscommissie-Veerman

	Beroep	Opleiding	Relevante ervaring	Politieke kleur
Prof. dr. C.P. (Cees) Veerman (Voorzitter)	Wetenschapper, hoogleraar, politicus, bestuurder	HBS-B, Economie aan de Erasmus Universiteit, promotie Landbouwniversiteit Wageningen	Minister van Landbouw (2002-2007), Bestuurder waterschappen, gemeenteraadslid, fractievoorzitter CDA, hoogleraar duurzame plattelandontwikkeling	CDA
ir. I.M. (Ineke) Bakker	Politica/ ambtenaar	Tuin- en Landschapsarchitectuur aan de Landbouwniversiteit Wageningen	Ambtenaar betrokken bij ministeries VROM, Rijks Planologische dienst, Grondbedrijf gemeente Dordrecht, adviseur stedenbouwkundig bureau	VVD
dr. J.J. (Jaap) van Duijn	Wetenschapper, econoom	Economie aan de Nederlandse Economische Hogeschool, Ph.D. Economie University of Illinois	Econoom, betrokken bij veel non-profit organisaties, lid of voorzitter van natuur gerelateerde organisaties	Onbekend
ir. A.P. (Andries) Heidema	Ambtenaar, politicus	Landinrichtingswetenschappen Universiteit Wageningen	Ambtenaar bij Ministerie van VROM, gemeenteraadslid Zoetermeer, Burgemeester Neder-Betuwe	CU
prof. dr. ir. L.O. (Louise) Fresco	Wetenschapper, hoogleraar	Promoveerde aan de Universiteit Wageningen (landbouwproductie v. cassave)	Assistant Director-General bij FAO, specialist duurzame ontwikkeling en landbouwproductie,	Onbekend
prof. dr. P. (Pavel) Kabat	Wetenschapper, onderzoeker, hoogleraar	Onbekend	Hoogleraar Earth System Science and Climate aan de Universiteit Wageningen, lid KNAW-Waddenacademie, directeur en voorzitter van het Nederlandse	Onbekend

Klimaat onderzoekprogramma				
Mevr. T. (Tracy) Metz	Schrijver/ journaliste	Onbekend	Redacteur bij NRC Handelsblad, betrokken bij het Lincoln Institute of Land Policy	Onbekend
Ing. Jac. G. (Koos) van Oord MBA	Directievoorzitter Van Oord NV	Master Civiele Techniek TU Delft	Werkzaam bij Van Oord NV, projectmanager verschillende sleeppuigerprojecten, later directie bij Van Oord NV	CDA
prof. dr. ir. M.J.F. (Marcel) Stive	Wetenschapper, onderzoeker, hoogleraar	Ingenieur Civiele Techniek, TU Delft	Kustwaterbouwkundige, lid commissies en organisaties m.b.t. kustonderzoek en watermanagement expertise	Onbekend
ir. B.W.A.H. (Bart) Parmet (secretaris)	Publicist, ambtenaar	Onbekend	Klimaatverandering, ambtenaar en procesmanager bij ministerie van VROM, hoofd waterbeheerafdelingen Rijkswaterstaat	CDA

Bijlage V Overzicht Eenduidigheid Eindrapport Staatscommissie-Veerman

Onderwerp	Adviesonderdeel	Leden voor	Leden tegen	Steun
Voorwoord				
1. De opdracht	Afbakening opdracht			100%
	Resultaat			100%
2. De basis van het advies: uitdagingen en kansen	De waarden van de delta			100%
	Potentiële economische schade			100%
	Het water dringt op			100%
	Broeikasgassen, temperatuurstijging en zeespiegel			100%
	Rekening houden met de (plausibele) bovengrens van klimaatscenario's			100%
	Hogere temperaturen en zoetwatertekorten			100%
	Nederland niet ingericht op klimaatverandering			100%
	Nederland later			100%
	Nederland ooit			100%
	3. Vanuit een samenhangende visie kansen creëren	Een nieuwe koers		
Een duurzaam perspectief, kansen voor de toekomst				100%
Ons toekomstbeeld				100%
De risicobenadering van de eerste Deltacommissie				100%
Uitgangspunten				100%
Een vernieuwde risicobenadering				100%
Waterveiligheid hoogste prioriteit				100%
4. Werken aan de toekomst: mee-ontwikkelen	Ons watersysteem: een product van eeuwen			100%

met het klimaat

Beheersen van overstromingsrisico's	100%
Deltadijken	100%
Aanbeveling 1 Veiligheidsniveau	100%
Wateroverlast	100%
Aanbeveling 2 Nieuwbouwplannen	100%
Buitendijkse gebieden	100%
Aanbeveling 3 Buitendijkse gebieden	100%
Noordzeekust	100%
Aanbeveling 4 Noordzeekust	100%
Waddengebied	100%
Aanbeveling 5 Waddengebied	100%
De Zuidwestelijke delta	100%
Aanbeveling 6 Zuidwestelijke delta: Oosterschelde	100%
Aanbeveling 7 Zuidwestelijke delta: Westerschelde	100%
Aanbeveling 8 Zuidwestelijke delta: Krammer-Volkerak Zoommeer	100%
Rivierengebied	100%
Gebiedsontwikkeling Zandmaas	100%
Overstromingsrisicobeheerplannen	100%
Ecopolder, illustratie van innovatief omgaan met verzilting	100%
Aanbeveling 9 Rivierengebied	100%
Rijnmond	100%
Aanbeveling 10 Rijnmond	100%
Afsluitbaar open	100%
IJsselmeergebied	100%
Aanbeveling 11 IJsselmeergebied	100%
Scheepvaart	100%

	Droogte op de hoge gronden	100%
	Noordzee	100%
	Kosten	100%
	Visie en kosten-batenanalyse belde noodzakelijk voor besluitvorming	100%
5. Besluitvorming: van visie naar uitvoering	Bedreigingen voor een koersvaste aanpak	100%
	Negentiende-eeuwse visie	100%
	Eenduidige, verbindende nationale regie; krachtige decentrale uitvoering	100%
	Geld mag geen probleem zijn	100%
	Kosten en baten van de Zuiderzeewerken	100%
	Deltafonds stelt de financiën zeker	100%
	Een nieuwe Deltawet als sluitstuk	100%
	Aanbeveling 12 Politiek-bestuurlijk, juridisch en financieel	100%
6. Een toekomstvast advies: conclusies	De opdracht aan de commissie	100%
	De opgave is urgent	100%
	Een samenhangende visie en een nationaal perspectief	100%
	Een vernieuwde risicobenadering	100%
	Waterveiligheid hoogste prioriteit	100%
	Een duurzame strategie	100%
	Voor heel Nederland	100%
	Veiligheidsniveau	100%
	Nieuwbouwplannen	100%
	Buitendijkse gebieden	100%
	Noordzeekust	100%
	Waddengebied	100%

Zuidwestelijke delta	100%
Rivierengebied	100%
Rijnmond	100%
IJsselmeergebied	100%
Kosten	100%
Financiering en uitvoering	100%
Een toekomstvast advies	100%
En nu aan de slag	100%
Uitvoeringsagenda Samen werken met water	100%
Kennisagenda Samen werken met Water	100%

Bijlage VI Overzicht moties en amendementen dossier Deltawet

Motie	Doel van de motie	Indiener	Resultaat motie	Voor	Tegen	Onthouden
1 (nr. 20)	Verzoekt de regering verder uitwerking van het project Waterdunen per direct te stoppen	De Mos (PVV)	Verworpen	PVV	VVD, PvdA, CDA, SP, D66, GroenLinks, SGP, PvdD	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32304-20.html
2 (nr. 21)	Verzoekt de regering ervoor te zorgen dat de Deltacommissaris geen lid kan zijn van het algemeen bestuur van een provincie of gemeente en ook geen lid kan zijn van een politieke partij	De Mos (PVV)	Verworpen	PVV	VVD, PvdA, CDA, SP, D66, GroenLinks, SGP, PvdD	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32304-21.html
3 (nr. 22)	Verzoekt de regering daarom alle natuurdoelen uit het artikel met betrekking tot het Deltaprogramma te schrappen en alleen in te zetten op waterveiligheid en de zoetwatervoorziening	De Mos (PVV)	Verworpen	PVV	VVD, PvdA, CDA, SP, D66, GroenLinks, SGP, PvdD	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32304-22.html
4 (nr. 23)	~~Verzoekt de regering geen Nederlands geld uit te geven aan in het buitenland gelegen waterbeschermingswerken~~	De Mos (PVV)	Niet gestemd, vervangen door motie De Mos/Koppejan/Lucas-Smeerdijk			https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32304-23.html
5 (nr. 24)	Verzoekt de regering te garanderen dat er geen getijden worden toegestaan in het Haringvliet, teneinde verzilting zo veel mogelijk te voorkomen	De Mos (PVV)	Aangenomen	SP, VVD, SGP, ChristenUnie, CDA, PVV	PvdA, D66, GroenLinks, PvdD	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32304-24.html
6 (nr. 33) vervangt nr. 23	Verzoekt de regering in eerste instantie	De Mos (PVV) Koppejan (CDA)	Aangenomen	PVV, CDA, SGP,	PvdA, SP, D66, GroenLinks,	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32304-33.html

	<p>buurlanden aan te spreken op hun verantwoordelijkheid ten aanzien van het te voeren waterbeleid;</p> <p>verzoekt de regering voorts zeer terughoudend te zijn ten aanzien van investeringen in het buitenland uit het Deltafonds;</p> <p>verzoekt de regering tot slot dergelijke investeringen alleen te overwegen indien direct verband is met de nationale waterveiligheid of zoetwatervoorziening</p>	Lucas-Smeerdijk (VVD)		VVD	CU, PvdD	
--	--	-----------------------	--	-----	----------	--

Amendementen

Amendement	Doel van de Motie	Indiener	Resultaat stemmin g	Voor	Tegen	Kamerstuk
Van Veldhoven (nr.31,1)	Verantwoordelijkheid aanwijzing Deltacommissaris en Deltafonds onder MP i.p.v. minister van Infrastructuur en Milieu	Van Veldhoven	Verworpen	PvdD, PvdA, GroenLinks, D66	VVD, CDA, SP, CU, SGP, PVV	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32304-31.html
Van Veldhoven (nr.10)	Wettelijke begrenzing benoemingsduur Deltacommissaris van 7 jaar en eenmalige	Van Veldhoven (D66)	Aangenomen	SP, PvdD, PvdA, GroenLinks, D66, VVD,	CDA, SGP	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32304-10.html

	herbenoeming			CU, PVV		
Van Veldhoven (nr.30)	Beperking nevenfuncties van de Deltacommissaris	Van Velhoven (D66)	Aangenomen	SP, PvdD, PvdA, GroenLinks, D66, VVD, CU, PVV, CDA	SGP	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32304-30.html
Koppejan/Jacobi (stuk nr. 12)	Verankering wettelijke informatie toezending kostenverdeling van de waterschappen door minister	Koppejan/Jacobi	Aangenomen	SP, PvdD, PvdA, GroenLinks, D66, SGP, CU, CDA	PVV, VVD	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32304-12.html
Lucas-Smeerdijk (stuk nr. 29, I)	Koppeling Deltafonds en Deltaprogramma, scheiding overig waterbeleid van het Deltafonds. Verscherpte eisen rapportage Deltafonds en Deltaprogramma	Lucas-Smeerdijk	Aangenomen	SP, D66, VVD, SGP, CU, CDA, PVV	PvdA, GroenLinks, PvdD	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32304-29.html
Koppejan c.s. (stuk nr. 32)	Eisen betrekking bedrijfsleven bij ontwikkelen en onderhouden van waterwerken, stimulatie van publiek-private samenwerking	Koppejan (CDA), Jacobi (PvdA), Van Veldhoven (D66)	Aangenomen	SP, PvdD, PvdA, GroenLinks, D66, SGP, CDA, PVV	VVD, CU	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32304-32.html
Paulus Jansen	Schrapping van artikel III,	Paulus	Aangenomen	SP, PvdD,	SGP,	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32304-33.html

(stuk nr. 26, I)	derde lid.	Jansen (SP)	men	PvdA, GroenLinks, D66, VVD, CU, CDA	PVV	kingen.nl/kst-32304-26.html
wetsvoorstel, zoals op onderdelen gewijzigd door de aanneming van het amendement-Van Veldhoven (stuk nr. 10), het amendement-Van Veldhoven (stuk nr. 30), het amendement-Koppejan/Jacobi (stuk nr. 12), de nader gewijzigde amendementen-Lucas-Smeerdijk (stuk nrs. 29, I tot en met IV), het amendement-Koppejan c.s. (stuk nr. 32) en de amendementen-Paulus Jansen (stuk nrs.	n.v.t.	n.v.t.	Aangenomen	Algemene stemmen		

26, I en II).

Bijlage VII Transcriptie Minderheidsstandpunt Van den Berg, Rosenthal en Vonhoff
Minderheidsstandpunt inzake de aanstellingswijze van de burgemeester van de leden Van den Berg, Rosenthal en Vonhoff

1. Uitgangspunt is dat uitvoering moet worden gegeven aan de opdracht te adviseren over de wijze waarop de dualisering van het lokaal bestuur vorm gegeven kan worden, inclusief de juridische en overige consequenties, en over de vraag hoe de aanstellingswijze van de burgemeester zich daartoe verhoudt. De opdracht is gericht op het ontwerpen van een samenhangend, consistent dualistisch bestuursmodel. De verschillende onderdelen van het bestuursmodel moeten derhalve bijdragen aan dualisering van de bestuurlijke verhoudingen. Ook de voorstellen betreffende de aanstellingswijze van de burgemeester dienen te passen in een dualistisch bestel.

2. Organen en functionarissen in het lokaal bestuur ontleen hun legitimiteit aan twee legitimatiebronnen van de democratische rechtsstaat: benoeming en verkiezing. Beide methoden van aanstelling zijn in de democratische rechtsstaat legitiem. Niet alleen verkiezingen maar ook benoemingen hebben plaats in een (grond)wettelijk kader en voldoen derhalve geheel aan de vereisten van democratische legitimiteit.

3. In een dualistisch lokaal bestel zijn ook de positie en de aanstellingswijze van de burgemeester in het geding. Ipso facto moeten vormen en elementen van monisme die afbreuk doen aan de samenhang van een dualistisch bestuursmodel, buiten beschouwing blijven.

4. In het dualistische bestuursmodel komt de burgemeester een eigenstandige positie toe. De aanstellingswijze van de burgemeester dient bij te dragen aan de versterking van de eigenstandigheid van het burgemeestersambt. De gezagsfunctie van de burgemeester op het terrein van de openbare orde en veiligheid (bevoegd gezag over de politie en brandweer) vormt een belangrijk onderdeel van de eigenstandigheid van zijn ambtsuitoefening. De burgemeester dient voor zijn aanstelling of heraanstelling onafhankelijk te zijn van de andere bestuursorganen in het lokaal bestuur. 5. Het waarborgen van de eigenstandigheid van het burgemeestersambt en de wezenlijke functie hiervan in het door de commissie ontwikkelde dualistische bestuursconcept vergen dat de aanstellingswijze van de burgemeester in de Grondwet verankerd is.

6. De benoeming van de burgemeester door de Kroon op basis van een enkelvoudige aanbeveling van de raad (zie hoofdstuk 17, aanbeveling 7b onder 4 en 7c: een meerderheid van de commissie) wordt met klem afgewezen. Ten eerste: bij een kroonbenoeming dient het te gaan om een benoeming met materiële betekenis. Een kroonbenoeming op basis van een enkelvoudige aanbeveling maakt de Kroon (staatschef plus minister) tot een stempelmachine en zou in Angelsaksische landen welhaast als contempt of Crown aangemerkt kunnen worden. Ten tweede: een enkelvoudige aanbeveling van de raad maakt de burgemeester afhankelijk van de raad. Dit tast de eigenstandigheid van het burgemeestersambt aan. Het zou een monistisch sluitstuk van een dualistisch bestel zijn.

7. De benoeming van de burgemeester door de Kroon op basis van een enkelvoudige aanbeveling van de raad gecombineerd met een verplichte burgemeestersstemming (zie hoofdstuk 17, aanbeveling 7c: een meerderheid van de commissie) wordt daarenboven afgewezen als een onduidelijke menging van een rechtstreekse verkiezing door de bevolking (burgemeestersstemming) op basis van een voorselectie door de vertrouwenscommissie van de raad en een verkiezing door de raad (enkelvoudige aanbeveling). Dit levert spanning op met het dualistische bestuursmodel.

8. Wanneer de burgemeester rechtstreeks door de bevolking gekozen wordt maar door de raad naar huis gestuurd kan worden, plaatst dat de burgemeester in een afhankelijke positie ten opzichte van de raad. Het tast de eigenstandigheid van het burgemeestersambt aan (zie hoofdstuk 7, model V). Het doet afbreuk aan de vereisten van een dualistisch bestuursmodel.

9. Voor de aanstelling van de burgemeester in een dualistisch bestuursmodel staan derhalve twee mogelijkheden open: rechtstreekse verkiezing door de bevolking op basis van een volledig eigen electoraal mandaat en handhaving van de daadwerkelijke kroonbenoeming.

10. De rechtstreekse verkiezing van de burgemeester door de bevolking op basis van een volledig eigen electoraal mandaat zou passen in een dualistisch bestuursmodel met de volgende elementen: zowel de burgemeester als de raad worden op uiteenlopende tijdstippen gekozen voor een vaste termijn; de raad kan de burgemeester niet heenzenden; de burgemeester formeert zijn eigen college van burgemeester en wethouders. Maar dat dualistische bestuursmodel (zie hoofdstuk 7, model VI, in aangepaste vorm) is alleen denkbaar in geheel andere binnenlands-bestuurlijke verhoudingen dan wij nu kennen. Het zou diep insnijden in de toe- en verdeling van de bevoegdheden en verantwoordelijkheden in de gedecentraliseerde eenheidsstaat en in de politieke cultuur die in ons land sterk geënt is op collegiaal, meerhoofdig bestuur. Hoewel het desondanks de moeite waard zou zijn dit model aan een nader onderzoek te onderwerpen, moet erkend worden dat het in die zin de opdracht van de commissie te buiten gaat.

11. In de gegeven omstandigheden gaat de voorkeur uit naar handhaving van de daadwerkelijke kroonbenoeming. De kroonbenoeming kan haar beslag krijgen op basis van een meervoudige aanbeveling van de raad.

12. Differentiatie ten aanzien van de aanstelling van de burgemeester past niet binnen het eenvormige dualistische bestuursconcept, dat mede op grond van de resultaten van het voor de commissie verrichte wetenschappelijk onderzoek ontwikkeld is.

Bijlage VIII Overzicht Samenstelling Staatscommissie-Elzinga

	Beroep	Opleiding	Relevante ervaring	Politieke kleur
Voorzitter				
Prof. mr. D.J. (Douwe Jan) Elzinga (voorzitter)	Hoogleraar Staatsrecht Rijksuniversiteit Groningen	Rechten en geschiedenis	Jurist, vakgebieden: rechtsgeleerdheid, politicologie, geschiedenis	PvdA
Presidium				
J.G.M. (Hans) Alders	Commissaris van de Koningin	Geen opleiding, zelfstudie	Oud-Tweede Kamerlid, oud-minister van VROM	PvdA
Mr. H.J.E. (Harm) Bruins Slot	Hoofddirecteur IB-Groep	Rechten	Ambtenaar, oud-SG, burgemeester van drie gemeenten	CDA
Prof. dr. U. (Uri) Rosenthal	Hoogleraar bestuurskunde Universiteit Leiden	Politieke wetenschappen UVA, promotie sociale wetenschappen EUR	Lid Eerste Kamer, Hoogleraar bestuurskunde	VVD
Mr. J.J. (Jan) Vis	Lid Raad van state	Staatsrechtgeleerde	Lector Staatsrecht RUG (1973-1980), hoogleraar staatsrecht RUG (1980-1995). Lid Eerste Kamer (1980-1995), fractievoorzitter D66 EK (1985-1995), lid Raad van State (1995-2003)	D66
Leden				
Mw. A. (Ans) van den Berg	Burgemeester Bergen op Zoom			VVD
Prof. mr. J.B.J.M. (Gio) ten Berge	Hoogleraar staats- en bestuursrecht Universiteit Utrecht	Nederlands Recht Universiteit Utrecht		
Mw. (Berry) Groen	Burgemeester van Uithoorn	HBS-A		GroenLinks

L.C. Groen (Lubertus Cornelis, roepnaam Bert).	Burgemeester Bunschoten	van			ChristenUnie
Mr. H.M.C.M. (Hein) van Oorschot	Burgemeester Delft	van	Gymnasium B. te Leiden (1964-1970), 1976 Doctoraal Rechten EUR	Medewerker van Ministerie VROM (1976- 1981), hoofd Woningbouw en Stadsvernieuwing Gemeente Den Haag (1981-1983), vanaf 1991 gemeentesecretaris Tilburg tot 1997. Burgemeester van Delft (1997-2004).	D66
Mr. drs. S.J. (Saskia) Stuiveling	Lid en president van de Algemene Rekenkamer		Gemeentelijk Gymnasium in Hilversum, recht en bouwkunde aan de Nederlandse Economische Hogeschool in Rotterdam.	Na haar studie gewerkt voor de VNG, in 1975 werd zij beleidsmedewerker van Burgemeester Van der Louw in Rotterdam. Lid Eerste Kamer, daarna staatssecretaris van Binnenlandse Zaken in Van Agt II Lid Algemene Rekenkamer 1984 tot 1999, president Algemene rekenkamer (1999- 2015)	PvdA
Drs. C.J.G.M. (Kees Jan) de Vet	Burgemeester Leusden.	van	HBO-opleiding personeelsbeleid en arbeidsverhoudingen in Breda vanaf 1982, doctoraal (avond)opleiding politieke en sociale wetenschappen in 1987. Daarna volgde hij een jaar	Werkte van 1982- 88 als beleidsmedewerker in de TK, van 1988-1992 als persoonlijk medewerker van de Minister van Landbouw en hij was tussen 1987-	CDA

			doctoraalvakken openbare financiën aan de Universiteit Leiden.	1992 lid van de Provinciale Staten in Noord-Brabant. Sinds 1991 burgemeester van achtereenvolgens Prinsenbeek, Westvoorne (wnd.) en Leusden	
Mw. mr. (Inge) Vlies	Prof. I.C. van der Vlies	Hoogleraar bestuursrecht Universiteit Amsterdam	Rechten aan de UVA van	Jurist, raadsadviseur en ambtenaar. Directeur van ministerie van Onderwijs. Expertisegebied: bestuursrecht	Onbekend
Prof. (Henk) Vonhoff	H.J.L. Albeda-leerstoel (EUR)	Bijzonder hoogleraar Leraar geschiedenisopleiding HBS Amsterdam		Lid Tweede Kamer, oud- Staatssecretaris, Burgemeester van Utrecht, Commissaris van de Koningin Groningen	VVD

Secretarissen

Mr. van der Linde	H.J.L.	Plaatsvervangend directeur van de Directie Bestuurlijke en Financiële Organisatie			n.v.t.
mr. drs. van Poelgeest	L.	Plaatsvervangend beleidsveldcoördinator bij de Directie Constitutionele Zaken en Wetgeving			n.v.t.

Bijlage IX Overzicht Eenduidigheid Eindrapport Staatscommissie-Elzinga

Onderwerp	Adviesonderdeel- nummers	Leden voor	Leden tegen	Steun
1. Vergroting en versterking van de gemeentelijke beleidsvrijheid	1, 2	Allen	Geen	100%
2. Vernieuwingsimpuls lokaal politiek stelsel en andere maatregelen die niet het formele stelsel betreffen	2a., 1, 2 2b. 2c.	Allen	Geen	100%
3. Dualisering van het gemeentelijk bestel: ontvlechting van college en raad.	3a., 1, 2, 3 3b., 1, 2, 3	Allen	Geen	100%
4. Herijking en versterking van de positie van de raad	4a., 1, 2, 3, 5 4b., 1, 2, 3, 4, 5, 6 4c., 1, 2, 3, 4 4d., 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7	Allen	Geen	100%
Standpunt Staatscommissie	4a., 4	Elzinga, Alders, Bruins Slot, Rosenthal, Vis, Van den Berg, H.L. Groen, L.C. Groen, Van Oorschot, Stuiveling, De Vet, Van der Vlies, Vonhoff	Ten Berge	92,84%
Standpunt Ten Berge	4a., 4	Ten Berge	Elzinga, Alders, Bruins Slot, Rosenthal, Vis, Van den Berg, H.L. Groen, L.C. Groen, Van Oorschot, Stuiveling, De Vet, Van der	7,14%

			Vlies, Vonhoff	
5. Versterking collegiaal bestuur en eigenstandigheid burgemeester	5a., 1, 2, 4, 5	Allen	Geen	100%
Standpunt Staatscommissie	5a., 3	Elzinga, Alders, Bruins Slot, Rosenthal, Ten Berge, Van den Berg, H.L. Groen, L.C. Groen, Van Oorschot, Stuiveling, De Vet, Van der Vlies, Vonhoff	Vis	92,86%
Standpunt Vis	5a., 3	Vis	Elzinga, Alders, Bruins Slot, Rosenthal, Ten Berge, Van den Berg, H.L. Groen, L.C. Groen, Van Oorschot, Stuiveling, De Vet, Van der Vlies, Vonhoff	7,14%
6. Overige taakstelling van de burgemeester	6a., 1 6b., 1, 2, 3, 4	Allen	Geen	100%
7. De aanstelling van de burgemeester	7a., 1 7b., 2	Allen	Geen	100%
Standpunt Staatscommissie	7b., 1	Alders, Bruins Slot, Ten Berge Elzinga, mw. Groen, Van Oorschot, Stuiveling, Vis, De Vet en Van der Vlies	Dhr. Groen, Van den Berg, Rosenthal, Vonhoff,	
	7b., 1	Dhr. Groen, Bruins Slot, de Vet	Alders, Ten Berge Elzinga, mw. Groen, Van Oorschot, Stuiveling, Vis, Van der Vlies,	21,43%

			Van den Berg, Rosenthal, Vonhoff	
Standpunt BRV	7b., 1	Van den Berg, Rosenthal, Vonhoff	Alders, Bruins Slot, Ten Berge Elzinga, mw. Groen, Van Oorschot, Stuiveling, Vis, De Vet en Van der Vlies, dhr. Groen	21,43%
Standpunt Staatscommissie	7b., 3	Alders, Ten Berge, Bruins Slot, Elzinga, mw. Groen, Van Oorschot, Stuiveling, Vis, Van der Vlies	De Vet, Van den Berg, Rosenthal, Vonhoff	
Standpunt De Vet		De Vet	Alders, Ten Berge, Bruins Slot, Elzinga, mw. Groen, Van Oorschot, Stuiveling, Vis, Van der Vlies, Van den Berg, Rosenthal, Vonhoff	7,14%
Standpunt BRV	7b., 3	Van den Berg, Rosenthal, Vonhoff	Alders, Ten Berge, Bruins Slot, Elzinga, mw. Groen, Van Oorschot, Stuiveling, Vis, Van der Vlies, De Vet	
Standpunt Staatscommissie	7c	Alders, Ten Berge, Elzinga, mw. Groen, Van Oorschot, Stuiveling, Vis en Van der Vlies	Van den Berg, Rosenthal, Vonhoff, Bruins Slot, dhr. Groen, De Vet	
Standpunt Bruins Slot, dhr. Groen, De Vet	7c	Bruins Slot, dhr. Groen, De Vet	Alders, Ten Berge, Bruins Slot, Elzinga, mw. Groen, Van	21,43%

			Oorschot, Stuiveling, Vis, Van der Vlies, Van den Berg, Rosenthal, Vonhoff	
Standpunt BRV	7c	Van den Berg, Rosenthal, Vonhoff	Alders, Ten Berge, Bruins Slot, Elzinga, mw. Groen, Van Oorschot, Stuiveling, Vis, Van der Vlies, Bruins Slot, dhr. Groen, De Vet	21,43%
8. Gemeentesecretaris en ambtelijk apparaat	8a., 1, 2 8b., 1 8c., 1	Allen	Geen	100%
9. Spreiding en combinatie van verkiezingen	9a., 1 9b., 1, 2	Allen	Geen	100%
Standpunt Staatscommissie	9c	Alders, Ten Berge, Elzinga, H.L. Groen, Van Oorschot, Stuiveling, Vis en Van der Vlies. Bruins Slot, L.C. Groen, De Vet Van den Berg, Rosenthal	Vonhoff	92,84%
Standpunt Vonhoff	9c	Vonhoff	Alders, Ten Berge, Elzinga, H.L. Groen, Van Oorschot, Stuiveling, Vis en Van der Vlies. Bruins Slot, L.C. Groen, De Vet Van den Berg, Rosenthal	7,14%

10. Implementatie	10a., 1	Allen	Geen	100%
-------------------	---------	-------	------	------

Bijlage X Overzicht moties Wet Dualisering Gemeentebestuur

Motie	Doel van de motie	Indiener	Resultaat motie	Voor	Tegen	Onthouden
1 (nr.68)	Roept de regering op de kosten van inzichtelijk te maken, overleg met de VNG te voeren en aan te geven hoe de financiering zal geschieden	Van der Hoeven c.s.	Aangenomen door de Tweede Kamer, Overgenomen door de minister	Allen	Geen	
2 (nr.69)	Verzoekt de regering om in samenspraak met de VNG handleidingen, instructies en modelverordeningen die bij het omschakelingsproces naar het dualistische model behulpzaam kunnen zijn voor gemeenten op het moment van inwerkingtreding van de wet ook daadwerkelijk beschikbaar te maken	Scheltema-De Nie c.s.	Aangenomen door de Tweede Kamer, Overgenomen door de minister	Allen	Geen	
3 (nr. 70)	Actie regering om het mogelijk te maken voor wethouders en burgemeesters om te voldoen aan de eis om binnen één jaar binnen de gemeente te wonen.	Te Veldhuis (GroenLinks) Pitstra (VVD)	Aangenomen door de Kamer, niet overgenomen door de minister	GroenLinks, VVD, CDA, CU, SGP.	PvdA, D66, SP	
4 (nr.10f)	Temporiseringswetgeving n.a.v. WBG	Platvoet c.s.	Aangenomen door de EK, door de minister naast zich neergelegd.	GroenLinks, SP, CU, SGP, OSF, CDA, D66	PvdA, VVD	